

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. Појам и дефиниција убиства	6
2. Кривично правна проблематика кривичног дела убиства.....	8
2.1. Обично убиство.....	8
2.1.1. Право на живот као објекат кривичноправне заштите.....	9
2.1.2. Објекат радње кривичног дела убиства	12
2.1.3. Радња извршења	14
2.1.4. Узрочна веза	16
2.1.5. Субјективна страна убиства	17
2.1.6. Добровољни одустанак.....	18
2.1.7. Саучесништво.....	19
2.2. Квалификована (тешка) убиства	20
2.2.1. Систематизација тешких убистава	21
2.2.1.1. Убиство на свиреп начин.....	23
2.2.1.2. Убиство на подмукао начин	24
2.2.1.3. Убиство при безобзирном насилничком понашању	25
2.2.1.4. Убиство којим се сумишљајем доводи у опасност живот још неког лица	28
2.2.1.5. Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе	29
2.2.1.6. Убиство из користољубља.....	29
2.2.1.7. Убиство ради извршења или прикривања другог кривичног дела.....	32
2.2.1.8. Убиство из безобзирне освете.....	33
2.2.1.9. Убиство из других ниских побуда.....	35
2.2.1.10. Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности.....	36
2.2.1.11. Убиство детета.....	37
2.2.1.12. Убиство бремените жене	38
2.2.1.13. Убиство члана породице.....	39
2.2.1.14. Убиство више лица.....	39
2.3. Привилегована (лака) убиства	41
2.3.1. Убиство на мах	41
2.3.2. Убиство детета при порођају	43

2.3.3. Лишење живота из самилости	45
2.4. Нехатно лишење живота	46
3. Регулисање убиства у Кривичним законима других земаља	49
3.1. Законодавства англосаксонског правног система	49
3.1.1. Сједињене Америчке Државе	49
3.1.2. Канада	54
3.2. Законодавства континенталног правног система	55
3.2.1. Руска Федерација	55
3.2.2. Немачка	60
4. Убиство особа са инвалидитетом	64
5. Истраживање	67
5.1. Материјал и методе	67
5.2. Резултати	68
5.3. Дискусија	69
ЗАКЉУЧАК	71
ЛИТЕРАТУРА	76

УВОД

Живот представља најзначајније добро, вредност која је основ свих осталих вредности човека. Он је база за остваривање других тековина човечанства. Када не би постојало право на живот човека, као камен темељац корпуса осталих људских права, онда ни она не би имала никаквог смисла. Данас не постоји правни поредак који не штити право на живот човека. Та заштита се остварује кроз различите гране права (медицинско право, еколошко право, итд.), али је у том погледу најзначајнија кривичноправна заштита. У односу на друге гране права кривично право је примарно и главно средство за правну заштиту живота. Због тога, кривично дело убиства представља једно од најтежих кривичних дела. Њиме се човек лишава најосновнијег, најелементарнијег и најважнијег права, а то је право на живот. Сваким убиством човечанство губи једног члана своје друштвене заједнице, а човеку се одузима живот што је ненадокнадиво добро. Општи, друштвени интереси у овој сфери имају примат над индивидуалним добрима и вредностима. Законодавац у сфери заштите живота залази у субјективна права појединца да би га боље заштитио. Дакле, друштво у целини има интерес да одржава живот својих грађана, па је у највећем броју савремених кривичноправних система забрањено одузимање њихових живота и онда када они то захтевају.

С обзиром на то да је право на живот универзално и врховно право човека, његова заштита је инкорпорирана и гарантована низом докумената које је донела међународна заједница, а које је и највећи број држава прихватио низом аката донетих на унутрашњем плану.

Од међународних докумената поменућемо: Универзалну декларацију о правима човека, коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација 1948. године, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, усвојен од истог органа, 1966. године¹ и Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године.²

Тако, члан 3. Универзалне декларације истиче да свако има право на живот, слободу и безбедност личности.

По одредби члана б. став 1. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, право на живот је неодвојиво од човекове личности. Ово право мора да буде законом заштићено. Нико не може да буде произвољно лишен живота.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, иако донета пре Пакта о грађанским и политичким правима, чини нам се да потпуније одређује садржину права на живот. Тако, члан 2. Конвенције истиче да је право на живот сваке особе заштићено законом. Нико не може намерно бити лишен живота, сем приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом. Став 2. овог члана наводи да лишење живота није противно овом члану ако проистекне из употребе силе која је апсолутно потребна. Сила је апсолутно потребна, према слову Конвенције, ради одбране неког лица од незаконитог насиља, да би се извршило хапшење на основу закона или спречило бекство лица лишеног слободе на основу закона и приликом мера које се предузимају на основу закона с циљем сузбијања нереда или побуне.

¹ „Службени лист СФРЈ”, број 7/1971.

² Ову конвенцију у Риму 4. новембра 1950. потписало 13 држава чланица Савета Европе. На снагу је ступила 3. септембра 1953. Од тада је донето више протокола, амандмана уз ову конвенцију. Наша земља је потписала овај документ 3. априла 2003, после више од 50 година од њеног усвајања.

Право на живот се директно третира и протоколима бр. 6 и 13. Најпре, Протокол број 6 афирмише начело укидања смртне казне тако што истиче да држава мора, тамо где је подесно, избрисати ту казну из свог законодавства. Члан 2. истог протокола прецизира да се дејство протокола ограничава на обавезу укидања смртне казне за време мира, док за кривична дела извршена за време рата, или иманентне ратне претње, може остати одредба о смртној казни.³ Протокол број 13 иде и даље у заштити права на живот и истиче да је потпуно укидање смртне казне битан елемент заштите тог права и пуног признања урођеног достојанства свих људских бића. На тај начин је ојачана заштита права на живот као неотуђивог права индивидуе.⁴

Устави савремених држава истичу право на живот као прво међу правима грађана. Устав Србије⁵ у одредби члана 24, која носи назив Право на живот, истиче да је људски живот неприкосновен, да у Србији нема смртне казне и да је забрањено клонирање људских бића.

За право на живот се тврди и да је, поред права на слободу, најосновније природно право човека. Али, да ли је довољна заштита коју би природно право пружило праву на живот? Оправдано се истиче да није. Природно право човека на живот не значи ништа више од права да не буде убијен.⁶ Данас је, међутим, право на живот много више од права неког лица да не буде убијено. Оно је у свим савременим кривичним законодавствима проширено. Као пример се наводе следеће ситуације. Природно право на живот не значи обавезу свих да отклањају опасност од нечијег живота, па чак ни онда када то могу учинити без опасности за свој живот. Исто тако, природно право на живот не обухвата ни право на одређени квалитет живота.⁷

Насупрот схватању права на живот као природног права које оправдава само једну релативно уску кривичноправну заштиту рестриктиван приступ, у многим савременим законодавствима, када је у питању право на живот као претпоставка свих осталих људских права, оправдано је говорити о широј заштити. Тако, у многим кривичним законима постоји кривично дело непружања помоћи лицу које се налази у непосредној животној опасности (члан 127. КЗ). То значи да заштиту и поштовање права на живот, прокламованог најважнијим међународним документима и Уставом Србије, обезбеђује тек кривично законодавство. Када је у питању кривичноправна заштита живота не долазе до изражаја три особине кривичног права, тј. његова акцесорност, фрагментарност и супсидијарност.⁸ Зато се каже да је та заштита, када је у питању живот човека, самостална, целовита и примарна. У том смислу, Кривични законик Србије даје апсолутни приоритет заштити права на живот. Посебан део почиње са групом кривичних дела против живота и тела (чл. 113-127) која заузимају тринаесту главу Кривичног законика Србије.

Приликом проучавања кривичног права увек је корисно имати на уму да без обзира на то колико се предмет проучавања чинио теоријским, његов *raison d'etre* је изразито практичан. Тако се и приликом проучавања кривичног дела убиства које спада у ред класичних, можда и

³ Протокол број 6 је отворен за потписивање државама чланицама Савета Европе 28. априла 1983.

⁴ Протокол број 13 је отворен за потписивање државама чланицама Савета Европе 3. маја 2002.

⁵ „Службени гласник”, број 98/2006.

⁶ Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право”, ЈРКК, број 1/98, стр. 8.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Више о томе: Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право”, ЈРКК, број 1/98, стр. 8.

најстаријих кривичних дела, које је са теоријског аспекта већ толико обрађивано и на први поглед нам се чини да је већ све речено јавља још доста спорних питања која треба расправити, како у теоријском циљу тако и с обзиром на проблеме који се јављају у судској пракси, али и с обзиром на евентуалне предлоге *de lege ferenda*. Иако је реч о кривичном делу које је по времену настанка старо и класично, реалност је другачија. Кривично дело убиства је веома динамично и због тога ни данас није изгубило на значају, ни у теоретском ни у законодавном, односно криминално-политичком смислу. Пре би се могло прихватити да убиства својом присутношћу у сваком друштву, са обимом који варира али нигде није занемарљив, динамичношћу и променљивошћу у погледу начина вршења, све чешћим организованим вршењем, тешкоћама и препрекама које се јављају у његовом откривању и гоњењу учинилаца и мноштвом различитих мотива из којих се врши, представљају „подмлађен и усавршен“ деликт савременог друштва.⁹

Значај кривичног дела убиства би се могао посматрати са више аспеката. Најзначајнији је, свакако, правни аспект овог деликта. На први поглед, последична диспозиција „ко другог лиши живота“, не изазива дилеме у теорији и пракси. Међутим, и овако кратка и проста одредба основног облика кривичног дела убиства доводи до низа спорних ситуација које се само још више компликују код квалификованих убистава.

Комплексна природа овог кривичног дела, при томе мислимо на постојање различитих облика квалификованих и привилегованих убистава, отвара могућности за један мултидисциплинарни приступ и анализу. На овом месту је прво извршена историјска анализа кривичног дела убиства са посебним нагласком на историју јужнословенских народа. Кривичноправна заштита живота и тела није увек пружана у истој мери и на исти начин. На пример, у робовласничком друштву роб је сматран објектом, а не субјектом права, па је због тога његов живот био потцењен у односу на живот његовог власника. Слична неједнакост је пратила кривично право и у феудализму, где се правила разлика између кметова и племића. После историјскоправне, следи упоредноправна анализа кривичноправне заштите живота у другим развијеним земљама. Овај аспект сматрамо изузетно важним. Оцену наших одредби које регулишу овај деликт најбоље ћемо извршити паралелним вредновањем и сагледавањем промена у законском регулисању овог дела у појединим земљама. Да ли постоји потреба за појединим инкриминацијама, односно да ли треба сузити или проширити криминалну зону када су у питању поједини облици кривичног дела убиства, најбоље ћемо закључити путем анализе достигнуте свести и стања у кривичноправној области у другим земљама. Ту треба изабрати пут који ће водити рачуна о домаћем правном систему, нашој правној терминологији, општим начелима и институтима кривичног права.¹² Кривични законик Србије представља један савремени и кохерентан законски текст. То потврђују и многобројни научни скупови који су као полазну тему имали актуелна питања текуће реформе нашег кривичног законодавства, али и упоредноправна анализа која указује да основу Законика чине „оне правне и филозофске концепције од којих данас полази већина савремених европских кривичних закона“. Једна од потврда за изнети став представља и инкриминација лишења живота из самилости коју већина европских земаља одавно познаје.

---

⁹ Лазаревић, Љ., Убиства у Југословенском кривичном законодавству *de lege lata* и *de lege ferenda*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000, стр. 5.

1. Појам и дефиниција убиства

Свако кривично дело има, осим општих елемената који морају по стојати код свих кривичних дела, посебне елементе или оно што чини његово биће, његову срж, који сви морају бити установљени да би суд могао да донесе осуђујућу пресуду за то кривично дело. То је аналогно са доктором који настоји да дијагностикује пацијентово обољење на основу листе симптома који му се предочавају. На површини би могло изгледати да пацијент болује од једне болести, али ако само један значајан симптом недостаје, доктор мора да размотри и остале могућности. Тако, на пример, ако је мајка лишила живота своје дете али не непосредно после порођаја, док је код ње трајао поремећај што га је изазвао порођај, него знатно касније, постојаће обично а не привилеговано убиство. Слична је ситуација и ако су испуњени сви захтеви за лишење живота из самилости али недостаје алтруистичка побуда учиниоца. Због тога, у кривичном праву је важно утврдити несумњиво постојање свих елемената бића које спознајемо проучавањем законског описа.

Убиство се, у већини савремених правних система, одређује као лишење живота другог лица. На сличан начин и наш законодавац једноставном диспозицијом „ко другог лиши живота“¹⁰ одређује убиство. Дакле, према општеприхваћеној семантици, то је „смрт једног човека проузрокована од стране другог човека“ (*hominis caedes ab homine*).

Законске дефиниције свде формулацију убиства, као и у нашем Законнику, на речи „ко убије“ или „ко лиши живота“. С друге стране, имамо теоријске дефиниције које се међусобно разликују углавном зависно од времена када су настале, али су све оне као свој темељ имале одредбе кривичног дела убиства у нашим кривичним законцима. Тако, Тома Живановић истиче да је убиство лишење живота другога, другим речима проузроковање смрти неког човека.¹¹ Миљковић указује најпре на објективни карактерни знак код убиства смрт каквог човека, произведена радњом учиниоцем. Потом, износи своје мишљење о субјективној страни убиства која, како тврди, обухвата доста тешко и компликовано питање о кривичној одговорности и када је реч о субјективним карактерним знацима код убиства онда се под тим разумеју *dolus* и *culpa*. Јанко Таховић дефинише убиство у ширем смислу као уништавање људског живота, а као кривично дело убиство је противправно лишење (одузимање) живота неког лица. Драгољуб Атанацковић наводи да се кривично дело убиства састоји у лишавању живота неког лица. Љубиша Лазаревић истиче да је убиство противправно лишавање живота другог лица.

Остаје нејасно да ли у дефиницију убиства треба унети елемент противправности, иако није изричито наведен у законнику. Неспорно је да је лишавање живота другог лица кривично дело само када се то чини противправно. Ако пођемо од чињенице да је противправност општи елемент у појму кривичног дела, поставља се питање зашто га посебно истицати код убиства. Противправност код овог кривичног дела, као и код других, може бити искључена по неком општем основу (нужна од брана, крајња нужда) или по неком посебном основу. Имало је смисла елемент противправности истицати када је у нашем законодавству постојала смртна казна, мада се и ту радило о посебном основу искључења противправности који се састоји у

¹⁰ Кривично дело убиства се у највећем броју кривичних законодаваста дефинише на последичан начин, једноставном формулацијом „ко другог лиши живота“.

¹¹ Миљковић, М., ОубисШву, Београд, 1909, стр. 3-13.

вршењу службене дужности. Једино што тај основ није био предвиђен Кривичним закоником.

Због различитих модалитета које убиство у конкретном случају може да има уобичајено је говорити о његовој тростепености. Наиме, убиства се међусобно могу разликовати према побудама извршења (с једне стране, имамо ниске мотиве, а с друге стране, може се радити о сажалењу), начину извршења, околностима под којима се врше и сл. Због тога се законодавац одавно труди да од нормалног случаја убиства, умишљајног или нехатног, разликује случајеве у којима је оправдано изрећи тежу казну од оне која је прописана за обично убиство и случајеве где је, због постојања неке кривичноправно релевантне околности, прихватљиво изрећи лакшу казну. Ова тростепеност постоји у готово свим законодавствима. Дакле, од обичног убиства, које обухвата просечан случај убиства са умишљајем, треба разликовати с једне стране тешка убиства, а са друге стране привилегована убиства.

Обично убиство је лишавање живота другог лица које није праћено околностима које ово дело чине лакшим или тежим, док би тешко (квалификовано) убиство било оно које је учињено под таквим квалификаторним радњом учиниоцем. Потом, износи своје мишљење о субјективној страни убиства која, како тврди, обухвата доста тешко и компликовано питање о кривичној одговорности и када је реч о субјективним карактерним знацима код убиства онда се под тим разумеју *dolus* и *culpa*.¹² Јанко Таховић дефинише убиство у ширем смислу као уништавање људског живота, а као кривично дело убиство је противправно лишење (одузимање) живота неког лица.¹³ Драгољуб Атанацковић наводи да се кривично дело убиства састоји у лишавању живота неког лица.¹⁴

Остаје нејасно да ли у дефиницију убиства треба унети елемент противправности, иако није изричито наведен у закоником. Неспорно је да је лишавање живота другог лица кривично дело само када се то чини противправно. Ако пођемо од чињенице да је противправност општи елемент у појму кривичног дела, поставља се питање зашто га посебно истицати код убиства. Противправност код овог кривичног дела, као и код других, може бити искључена по неком општем основу (нужна од брана, крајња нужда) или по неком посебном основу. Имало је смисла елемент противправности истицати када је у нашем законодавству постојала смртна казна, мада се и ту радило о посебном основу искључења противправности који се састоји у вршењу службене дужности. Једино што тај основ није био предвиђен Кривичним закоником.

Због различитих модалитета које убиство у конкретном случају може да има уобичајено је говорити о његовој тростепености. Наиме, убиства се међусобно могу разликовати према побудама извршења (с једне стране, имамо ниске мотиве, а с друге стране, може се радити о сажалењу), начину извршења, околностима под којима се врше и сл. Због тога се законодавац одавно труди да од нормалног случаја убиства, умишљајног или нехатног, разликује случајеве у којима је оправдано изрећи тежу казну од оне која је прописана за обично убиство и случајеве где је, због постојања неке кривичноправно релевантне околности, прихватљиво изрећи лакшу казну. Ова тростепеност постоји у готово свим

¹² Таховић, Ј., Кривично право посебни део, Београд, 1961, стр. 74.

¹³ Атанацковић, Д., Кривично право посебни део, Београд, 1985, стр. 132.

¹⁴ Лазаревић, Љ., Кривично право посебни део, Београд, 1995, стр.200.

законодавствима. Дакле, од обичног убиства, које обухвата просечан случај убиства са умишљајем, треба разликовати с једне стране тешка убиства, а са друге стране привилегована убиства.

Обично убиство је лишавање живота другог лица које није праћено околностима које ово дело чине лакшим или тежим, док би тешко (квалификовано) убиство било оно које је учињено под таквим квалификаторним околностима за које законодавац предвиђа теже кажњавање. Код лакших убистава постоје неке привилегујуће околности које закон издваја и због њиховог присуства прописује лакшу казну од казне прописане за обично убиство.

Тешка (квалификована) убиства прописана у члану 114. јесу: убиство на свиреп или подмукао начин, убиство при безобзирном насилничком понашању, убиство којим се са умишљајем доводи у опасност живот још неког лица, убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе, убиство из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда, убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности, убиство детета или бремените жене, убиство члана своје породице кога је претходно злостављао и убиство више лица, а не ради се о убиству на мах, убиству детета при порођају или убиству из самилости.

Кривични законик Републике Србије познаје четири привилегована убиства. То су: убиство на мах, убиство детета при порођају, лишење живота из самилости и нехатно лишење живота.

Начин излагања кривичних дела убиства који ћемо испратити овом приликом биће прво, осврт на обично убиство и оне елементе и обележја које поседује свако убиство; друго, његове квалификоване форме и треће, привилеговане облике. То је систем излагања који је најпрактичнији за правилно разумевање и разврставање кривичних дела убиства.

2. Кривично правна проблематика кривичног дела убиства

2.1. Обично убиство

Кривични законик Србије раздваја раније одредбе члана 47. Кривичног закона Србије у два самостална члана, као убиство (члан 113) и тешко убиство (члан 114). Сматрамо оправданим ово издвајање тешких убистава, без обзира на то што она представљају квалификоване облике дела из члана 113. који се, по правилу, прописују уз основни облик. Слична ситуација већ од раније постоји код тешке крађе, што се оправдава њеним бројним и садржајно различитим облицима.

Таховић истиче да је обично убиство свако оно убиство које се не појављује као друго убиство у закону посебно одређено.¹⁵ Лазаревић обично убиство одређује као противправно лишавање живота другог лица које није било праћено околностима које ово дело чине лакшим или тежим.¹⁶ Камбовски и Шепаровић обично убиство називају основним делом убиства и истичу да изван њега постоје квалификована и привилегована убиства.¹⁷

¹⁵ Таховић, Ј., *op. cit.*, стр. 74.

¹⁶ Лазаревић, Љ., *op. cit.*, стр. 201

¹⁷ Види: Бачић, Ф., Шепаровић, З., *Кривично право посвбни део*, Загреб, 1997, стр. 51 и Камбовски, В., *Казнено право, посебен дел*, Скопје, 2003, стр. 31.

Код обичног убиства законодавац не одређује никакве посебне описе, као што то чини код сваког другог убиства понаособ, а ако суд утврди да у конкретном случају постоји нека од посебних особина, назначених код осталих кривичних дела убиства, онда не постоји обично убиство. Према томе, дефиниција обичног убиства треба да се разуме у том смислу да одсуство ког посебног обележја јесте главна карактеристика овог кривичног дела.¹⁸ На тај начин размишља и швајцарски законодавац који, на пример, истиче да ко убије друго лице са умишљајем, а да не постоје посебне претпоставке које се односе на друге облике убиства, одговара за обично убиство.¹⁹ Дакле, одредба о обичном убиству примењује се када не постоје квалификоване и привилеговане карактеристике одредби чл. 114-118. Кривичног законика Србије.

У основи сваког кривичног дела убиства, без обзира на различите начине извршења, различита средства и околности, лежи неколико заједничких обележја. То су: објекат кривичноправне заштите, а то је право на живот човека; објекат радње извршења, а то је живо људско биће; радња извршења која се састоји у свакој делатности управљеној на лишавање живота и последица дела која се огледа у наступању смрти. На овом месту размотрићемо и веома важно питање узрочне везе и субјективни елемент кривичног дела убиства, тј. кривицу. У суштини, и ми бисмо могли наше разматрање основних елемената кривичног дела убиства да поделимо на сличан начин као што то чине и Англосаксонци. С једне стране, имамо *actus reus*, тј. објективне карактерне знаке (лишење живота људског бића, што подразумева одређену радњу, последицу, постојање узрочне везе и живо људско биће као објекат заштите), а на другој страни је *mens rea* или оно што чини субјективну страну убиства (кривица учиниоца).

2.1.1. Право на живот као објекат кривичноправне заштите

Право на живот човека, како је једнодушно прихваћено, представља врховно људско право које се налази испред сваког другог права. Но, без обзира на јединственост таквог става, право на живот изазива бројне расправе и опречна мишљења у погледу следећих питања: да ли је право на живот природно право човека, тј. да ли се ради о урођеном праву или је оно стечено касније битисањем и борбом човека; да ли постоје изузеци од овог права које је оправдано легитимирати и који би стога указивали на релативност права на живот; какав је однос између кривичноправне заштите права на живот и заштите коју пружају друге гране права?

Међународни пакт о грађанским и политичким правима у члану б. став 1. истиче да свако људско биће поседује неодвојиво право на живот. Коришћењем атрибута неодвојиво, урођено (*inherent*), намера је била да се изрази идеја да се основ права на живот налази у природном праву.²⁰ Следствено томе, поједини аутори тврде да право на живот представља природно право човека. Али ту нам се одмах намећу питања која су то природна права човека, тј. где се налази њихов каталог? С друге стране, имамо ставове да су сва људска права историјски условљена, па чак и право на живот, јер су се границе тог права током историје мењале, а и данас нису неспорне. Навешћемо и тврдњу која делује и као упозорење да „нема никаквих

¹⁸ Таховић, Ј., *op. cit.*, стр. 74.

¹⁹ Schubarth, М., *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht, Besonderer Teil*, Bern, Verlag Stampfli & Cie AG, 1982, р. 76.

²⁰ Новак, М., „Право на живот“, Правни жиџот, бр. 9/1996, стр. 4.

урођених права, она су сва стечена или се још морају у борби стећи".²¹ До остварења права на живот, као што смо у историјскоправном делу видели, човек је прешао дуг и трновит пут јер кривичноправна заштита живота човека није у свим периодима људског друштва била иста. Могли бисмо прихватити тврђење да живот представља природно добро, самим тим и природну категорију, а право на живот и природноправну и позитивноправну категорију, социјално условљену. Наиме, природна тежња човека јесте да живи. Живот представља добро, као позитивно вреднована датост, које може бити погођено на разне начине (нпр., природним догађајима), док је право на живот више од добра, оно увек садржи однос према другим људима.²² Како се то оправдано истиче, права људи садрже и природноправну и социјалну (а тиме и позитивноправну) компоненту. Право на живот у највећој мери поседује природноправни супстрат (због тога што је живот неопходан предуслов за постојање свих осталих права), али ни овде није нужно говорити о природном праву, већ се и оно може укључити у корпус универзалних људских права која су се мењала са развојем друштва без обзира на то што су универзална.²³ Право на живот као природно право човека не значи ништа више од права да не буде убијен.²⁴ Данас, међутим, право на живот много је више од права неког лица да не буде убијено. Оно је у свим савременим кривичним законодавствима проширено. Као пример наводе се следеће ситуације. Природно право на живот не значи обавезу свих да отклањају опасност од нечијег живота, па чак ни онда када то могу учинити безбедности за свој живот. Данас, у многим кривичним законцима постоји кривично дело непружања помоћи лицу које се налази у непосредној животној опасности (члан 127. КЗ). Исто тако, природно право на живот не обухвата ни право на одређени квалитет живота.

Кривичноправна заштита живота представља најјачи вид правне заштите и стога мора бити адекватно постављена.²⁵ То значи да заштиту и поштовање права на живот, прокламованог најважнијим међународним документима и Уставом Србије, обезбеђује тек кривично законодавство. Када је у питању кривичноправна заштита живота не долазе до изражаја три особине кривичног права, тј. његова акцесорност, фрагментарност и супсидијарност, већ је она самостална, целовита и примарна.²⁶ По правилу, кривично право штити правна добра која су већ конституисана и одређена другим гранама права, и то само од одређених облика напада на њих. Када су у питању кривична дела убиства, она су код нас сврстана у групу кривичних дела против живота и тела. Заштитни објекат ове групе јесте живот и тело човека. Живот је добро које се не штити другим гранама права, већ искључиву улогу игра кривично право. На тај начин искључена је акцесорност кривичног права. Слично и фрагментарност не долази у обзир јер кривичноправна заштита, у мери у којој је то могуће, тежи да буде потпуна и целовита. Последња поменута особина кривичног права указује на то да кривичноправна интервенција треба да буде последње средство, *ultima ratio* и не треба је употребљавати све док постоје друга средства и начини да се неко добро заштити. Када је у питању заштита живота кривично право, у принципу, не треба да буде супсидијарног карактера. Рекли смо „у принципу“ зато што савременом друштву данас стоје на располагању поред репресивних средстава, у која се пре свега убраја кривично право, и

²¹ Стојановић, З., „Право на живот као природно право човека“, Правни живот, бр. 9/1997, стр. 4.

²² Стојановић, З., „Право на живот као...“, *op. cit.*, стр. 6.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право“, ЈРКК, бр. 1/98, стр. 8.

²⁵ Ђорђевић, М., „Живот као објекат кривичноправне заштите“, Правни живот, бр. 9/1995, стр. 45.

²⁶ Више о томе: Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право“, ЈРКК, бр. 1/98, стр. 8.

превентивна средства која треба да спрече да до недозвољеног понашања уопште дође. Превенција данас треба да заузима важно место у успешно постављеној борби против тешких облика насиља. Мада кривично право, и поред своје изражене репресивне компоненте, за крајњи циљ има превенцију јер се настоји да се санкцијом утиче како на онога које извршио кривично делотако и на потенцијалне извршиоце.²⁷

Према томе, превенција подразумева и успешно откривање, гоњење и ефикасну примену кривичних санкција.

Обично се истиче да је право на живот апсолутно право. Но, код свих механизма заштите права на живот, и међународних и унутрашњих, постоји један оквир који се директно супротставља праву на живот, који дозвољава његово гашење. Међународни пакт о грађанским и политичким правима у члану б. став 1. истиче да нико не може „произвољно“ бити лишен живота. Да ли то значи да може када није произвољно, арбитрерно. О томе нема никаквог садржаја у Пакту. Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода у члану 2. набраја случајеве дозвољеног лишавања живота. То су: одбрана од незаконитог насиља (самоодбрана и одбрана другог лица), хапшење, спречавање бекства, угушење побуне или устанка (овај последњи основ нарочито је споран). Све ово потврђује да чак и међународни документи релативизују право на живот. Кривични законици, такође, показују да право на живот подлеже ограничењима. Тако, основи који искључују постојање кривичног дела постављају границе кривичноправној заштити живота. То су: нужна одбрана, крајња нужда, пристанак лица, дозвољени ризик. У неким земљама постоји и смртна казна (поједине америчке државе, неке државе Средњег истока, неке афричке државе...). Код њих је још теже наћи оправдање повреде права на живот. Савремено кривично право се налази пред многобројним изазовима Погледајмо само случај еутаназије, тј. убиства на захтев. Какав кривичноправни статус дати тој појави. Кривични законик Србије забрањује одузимање живота и онда када постоји пристанак или захтев неког лица, као и у случају захтева особе која је неизлечиво болесна. Али то не значи да те околности нису од значаја. Лишење живота из самилости представља привилеговано убиство. Ако нису испуњени услови за примену инкриминације из члана 117, постојање захтева може бити околност која се узима у обзир приликом одмеравања казне за кривично дело убиства. Са овим питањима блиско је повезано и питање ко је титулар права на живот. Ако је то сваки појединац, зашто он онда не би могао слободно да располаже својим правом. Овде, очигледно, општи, друштвени интереси имају примат над индивидуалним добрима и вредностима. Законодавац у сфери заштите живота залази у субјективна права појединца да би га боље заштитио.

Кривични законик Србије штити право на живот, пре свега, инкриминацијама које се односе на обично убиство, тешка (квалификована) убиства и привилегована убиства. Свој значај има и инкриминација недозвољеног прекида трудноће која се односи на уништење плода, тј. човековог зачетка. Већ раније поменули смо да се право на живот штити и кроз нека друга кривична дела уперена против неких општих вредности (кривична дела против уставног уређења и безбедности, против човечности и других добара заштићених међународним правом, против здравља људи). Независно од различитих облика убиства и других инкриминација које имају за циљ заштиту права на живот, три су основна питања која се у

---

²⁷ Стојановић, З., Кривично право општи део, Београд, 2005, стр. 26.

односу на све ове облике кривичних дела постављају: чији се живот штити, тј. ко може бити објекат код ових кривичних дела, од ког момента та заштита настаје и докле она траје.²⁸

2.1.2. Објекат радње кривичног дела убиства

Објекат радње кривичног дела јесте живо људско биће. Штити се живот човека од тренутка рођења до момента смрти. Због тога је код овог кривичног дела веома важно утврдити који се тренутак сматра рођењем, а који тренутком завршетка живота. Разграничења у односу на настали живот и појам смрти имају одлучујуће значење за ово кривично дело. До почетка живота, у кривичноправном смислу, долази у обзир само кривично дело недозвољени прекид трудноће. Уништење плода у мајчиној утроби није убиство већ побачај. У поређењу са бићем кривичног дела убиства недозвољени прекид трудноће свакако представља блаже кривично дело, има мању кривичноправну претњу. Такође, не кажњава се нехатан прекид трудноће,²⁹ па је и због тога важно добро разграничити ова два дела. Непосредан објект кривичног дела убиства јесте човек, односно живо људско биће. У том погледу меродаван је почетак живота. О овом питању не постоји сагласност у теорији кривичног права.

Поменућемо неколико теорија. По једној, кривичноправна заштита живота почиње са почетком болова који воде порођају, при чему остаје отворено питање да ли се при том мисли на болове отварања или притиска. Према схватању које је дуго било владајуће, почетком порођаја сматрају се болови напона тј. притиска, када дете гура кроз порођајни канал, што уједно означава почетак просторног одвајања мајке и детета. Насупрот томе, на основу најновијих медицинских сазнања, као почетак порођаја узима се настанак тзв. болова отварања. Свеједно је да ли они настају спонтано или се вештачки изазивају. Заступљено је и схватање да кривичноправна заштита живота почиње изласком дела тела из мајчине утробе. Најзад, постоји и мишљење да је потребно да је започело самостално дисање детета, тј. да је престало плацентарно а започело ванматерично дисање.

Присталице последњег схватања истичу да самостални живот детета почиње тек са дисањем, а вредносна разлика између убиства и прекида трудноће може се објаснити само недостатком самосталног живота. Исти истичу да тиме не настају празнине код кажњивости, пошто се област примене чињеничног стања прекида трудноће простире до почетка дисања.

Против критеријума „почетак самосталног дисања“ истиче се да он може да зависи од случајности, јер код нормалног случаја порођаја у положају лобање (97 одсто порођаја) дете може самостално да дише чим су уста и торакас рођени, али мора самостално да дише тек онда када се прекине плацентарни крвоток и снабдевање детета преко пупчане врпце. То у одређеним околностима може да буде случај тек неколико минута након изласка детета. Осим тога, почетак дисања при порођају у положају када задњица бебе излази прва могућ је тек након потпуног изласка детета.

Доминирајуће учење у Немачкој прихвата тзв. болове отварања.³⁰ Супротно, Швајцарци истичу да због своје временске неизвесности болови отварања нису поуздан критеријум и да

²⁸ Борђевић, М., Живот као објекат кривичноправне заштите, *op. cit.*, стр. 47.

²⁹ Листје, нпр., захтевао да се кажњава и нехатан побачај, што је неприхватљиво јер би бременита жена морала све време трудноће живети у великом страху, који није оправдан а и не води циљу који се жели. Тада би се дешавало да мајке у страху од казни избегавају зачеће на све могуће начине.

³⁰ Schenke, A., Schroder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2001, p. 1672.

прелаз нормалних трудничких болова у порођајне болове отварања може да се протегне на више дана. Осим тога медицинари могу тек *ex post* да утврде да ли је постојао труднички бол или бол отварања.³¹ Они су заговорници те опције почетка самосталног дисања. Лист у својој расправи „*Totung und Lebensgefahr*“ истиче да дете постаје човечје биће када живо изађе из тела материног, дисало оно или не дисало, имало оно независан крвоток или га немало, било да је његова постељица одвојена или није; и убиство се сматра као убиство човека ако дете после рођења умре услед повреда које су нанете пре, за време или после порођаја.³²

Наша кривичноправна теорија и законодавство као релевантан тренутак сматрају почетак порођаја.³³ Прихватљивост овог становишта у нашем кривичном праву може да се аргументује уз помоћ одредбе о кривичном делу убиства детета при порођају, по којој се убиством сматра и лишавање живота детета „за време порођаја или непосредно после порођаја“. Код нас се не прави разлика да ли се ради о боловима напона или о боловима отварања. Можемо једноставно да закључимо да је неопходно да је започео порођајни процес, што значи од првих контракција и порођајних болова који природно воде порођају, без обзира на то што се дете још није појавило, односно што није одвојено од мајчине утробе. Порођајни процес може почети и хируршком интервенцијом, такозваним царским резом, тако да лекарски захват представља период почетка порођаја. Да би заштита била потпуна узима се у обзир почетак захвата, али пошто отварање доњег трбуха може у одређеним околностима да служи и другим циљевима, треба се усмерити на отварање утеруса.³⁴

Да би могло да буде објекат радње кривичног дела убиства потребно је да је дете живо рођено. Само у том случају постоји ваљан објект кривичног дела убиства. Напротив, његова даља животна угроженост није важна, што значи да је ирелевантна његова способност за живот. Зато се штите и деца са телесним или душевним недостацима, а и наказна деца. Од ове заштите изузет је аненкефалус (*Anencephalus*), наказа рођена без мозга. На сличан начин код кривичног дела недозвољеног прекида трудноће изузет је од заштите фетус означен као *mole*, који је неспособан за развој или је већ изумро.³⁵

Ако би мајка била свесна дефектности детета, па због тога учини убиство, то би евентуално могла бити олакшавајућа околност. Ова питања су добила на актуелности у вези са случајевима тзв. *Contergan* деце. То су деца која су рођена дефектна, обично без удова, као последица узимања лека званог *Contergan*, од стране будуће мајке за време трудноће. Ту се, заправо, ради о пренаталним последицама. Ако је дете живо рођено, без обзира на његову способност за живот, ако га лиши живота мајка постојаће кривично дело убиство детета при порођају. Судови у Немачкој, САД и у другим земљама имали су разумевања за такве по ступке мајки и стога су их привилеговали. Али какав је однос кривичног законодавства према осталим лицима која помажу мајци или уместо ње врше убиство? Такве особе би, по

³¹ Schubarth, M., *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht, Besonderer Teil*, Bern, Verlag Stampfli & Cie AG, 1982, p. 19.

³² Цитирано према: Миљковић, М., *Оубиству*, *op. cit.*, стр. 4.

³³ У прилог томе: Лазаревић, Љ., *op. cit.*, стр. 202, Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика Србије*, Београд, 2006, стр. 321.

³⁴ Schonke, A., Schroder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, *op. cit.*, стр. 1672.

³⁵ *Ibidem*, стр. 1673.

правилу, одговарале за обично или тешко убиство (у Србији такви учиниоци одговарају за тешко убиство јер од 1. јануара 2006. године убиство детета представља тешко убиство).

На ова питања надовезује се још једно спорно питање. Оно се односи на пренаталне радње, које изазивају последице тек након порођаја а предузете су у тренутку када дотични живот још није поседовао квалитет човека у смислу кривичног дела убиства. За разграничење од недозвољеног прекида трудноће важно је утврдити не време предузимања радње нити време настанка смртоносне последице него тренутак када радња почиње да остварује дејство. Почне ли атак да делује пре почетка живота, дакле већ на плод утробе, у обзир долази само чињенично стање недозвољеног прекида трудноће. Због тога и када дете дође живо на свет и касније умре због напада на плод утробе који је раније уследио, може да се кажњава само према члану који регулише недозвољени прекид трудноће.³⁶ И обрнуто, кривично дело убиства може се применити само када пренатална радња почне да производи последице тек пошто је дете живо рођено, тј. када напад почне да делује тек након почетка живота. Као примери најчешће се наводе случајеви инфекције вирусом, која је пренета мајци пре порођаја, па буде пренета на дете контактима после порођаја и доведе до његове смрти. Одговарајућу ситуацију имамо и код остављања флаше са смртоносним отровом коју испија двогодишње дете. И ту може да постоји убиство, независно од тренутка остављања флаше, дакле и када је остављена пре порођаја или чак зачећа, пошто последица овог поступка настаје тек након порођаја.³⁷ Ови ставови се односе на ситуације са смртном последицом.

Тешкоће постоје и код телесних повреда „оштећења ембриона“, када дете на свет дође, на пример, немо. И овде је важно утврдити време када радња остварује дејство. Кривично дело телесне повреде може се применити само када напад почне да делује тек након почетка живота. Следеће је питање које, по нашем мишљењу, представља најспорнију ситуацију, које у многим законодавствима представља правну празнину, па и у нашем, и коју треба *de lege ferenda* покрити одговарајућом одредбом да би се остварила што потпунија заштита живота и тела. Када напад почне да делује пре почетка живота, још на плод у мајчиној утроби, па дете дође живо на свет, али уз неко телесно или душевно оштећење, и преживи, које ћемо кривично дело применити? Убиство свакако не можемо јер дете је живо, недозвољени прекид трудноће такође не можемо да применимо јер побачаја нема, кривично дело телесне повреде је такође неприменљиво јер наше законодавство не садржи кривично дело повреде фетуса (умишљајно или нехатно).

2.1.3. Радња извршења

Да би се утврдио прави смисао одредбе која одређује кривично дело треба, пре свега, одвојити и посебно анализирати све саставне делове диспозиције, тј. све посебне елементе кривичног дела.³⁸ Прво питање које се поставља јесте: шта је радња тог дела? На ово питање одговор је увек садржан у диспозицији, јер свако кривично дело прет поставља постојање одређене радње.

³⁶ Слично мишљење заступају и: Schonke, A., Schroder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, op. cit., p. 1673. и Schubarth, M., *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht*, op. cit., p. 28.

³⁷ Lamarca Perez, C., Alonso de Escamilla, A., Gordillo Alvarez-Valdes, I., Mestre Delgado, E, Rodriguez Nunez, A., *Derecho Penal-Parte especial*, op. cit., p. 87.

³⁸ Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., *Кривично Ораво општи део*, Београд, 1997, стр. 168.

Радња је основни елемент у појму кривичног дела. Њом се кривично дело остварује. Радња мора бити вољна и мора се остварити у спољном свету. Одлуке или намере да се учини кривично дело, као и остали психички процеси, унутрашњи акти, на представљају радњу у кривично правном смислу све док нису прешли у остварење, док се нису одразили у спољном свету.³⁹

Код кривичног дела убиства радња извршења је одређена последично на тај начин што законодавац најпре одређује последицу, па се као радња извршења сматра свака она делатност која може произвести описану последицу, тј. проузроковати смрт неког лица. Према томе, радња извршења кривичног дела убиства јесте свака радња која је подобна да проузрокује последицу смрти. То може бити, у суштини, свако чињење или нечињење. Кривично дело убиства редовно се врши радњом чињења (пуцањем, дављењем, тровањем, подметањем пожара и сл.). У погледу нечињења, пропуштања, истичемо да кривично дело убиства представља неправу кривично дело нечињења. Радња овог дела је у закону постављена као радња чињења, али се изузетно може извршити и нечињењем или као што то законодавац у члану 15. став 2. одређује: „нечињењем може бити учињено и кривично дело које је законом одређено као чињење, ако је учинилац пропуштањем дужног чињења остварио обележја тог кривичног дела". Ту постоји гарантни однос где учинилац има обавезу, дужност да предузме чињење и спречи смрт другог. Као школски пример, у уџбеницима се обично наводи мајка која пропуштањем да храни своје новорођенче проузрокује његову смрт.

Нечињењем се врши кривично дело убиства и у неким случајевима када закон, одређујући једно дело као оmissivни деликт, предвиђа смрт лица као квалификаторну последицу, али та последица није остварена са нехатом него са умишљајем.⁴⁰ Тако се учињено дело неће квалификовати као излагање опасности (члан 125. КЗ) или напуштање немоћног лица (члан 126. КЗ), већ ће се квалификовати по члану 113. ако је учинилац довео друго лице у стање и прилике опасне по живот па га је оставио без помоћи, односно оставио без помоћи немоћно лице које му је поверено или о којем је иначе дужан да се стара у приликама опасним за живот, са умишљајем да то лице изгуби живот, па је остављено лице и изгубило живот. Тако је одлуком Врховног суда Србије Кж1192/52 двоје оптужених осуђено за кривично дело убиства са умишљајем, а не за излагање опасности, за коју је квалификацију пледирала одбрана, јер је утврђено да су оптужени оставили новорођенче непокривено у хладној соби у намери да дете умре од хладноће.⁴¹

Средство и начин извршења нису од утицаја на појам кривичног дела убиства (осим што је то важно за одређивање врсте убиства). Тако се убиство може извршити физичким средствима, тј. физичким деловањем на тело човека, што је најчешће случај (употребом разног оружја и оруђа, дављењем и сл.), али и психичким путем, тј. проузроковањем душевног бола, препасти или страха.

Првостепени суд је правилно утврдио да је оптужени лишио живота оштећеног, која радња садржи сва обележја кривичног дела убиства, када је због раније свађе приметио оштећеног,

³⁹ Ibidem, стр. 141.

⁴⁰ Коментар Кривичног закона Републике Србије у редакцији проф. др Љубише Лазаревића, Београд, 1995, стр. 11 б.

⁴¹ Ibidem.

препознао га, крећући се путничким моторним возилом марке „застава“ магистралним путем скренуо возилом са своје десне коловозне траке и прешао преко средишње беле линије на леву коловозну траку, где је предњим левим делом возила ударио у задњи точак бицикла којим се правилно кретао из су протног правца оштећени ивицом леве коловозне траке гледано у правцу кретања оптуженог, којом приликом је оштећени при удару и паду за добио тешке телесне повреде од којих је одмах умро. Управо скретање улево оптуженог и након контакта предузета радња кочења упућују на то да је оптужени на време уочио оштећеног и свесно предузео радњу извршења убиства на овај начин, чиме је лишио живота жртву, на шта је био усмерен и његов умишљај (Пресуда ВС ЦГ Кж. 99/95. од 24. новем бра1995. године).

Радња извршења може се извршити непосредно (директно), што је у пракси најчешћи случај (извршилац упуца жртву, или је задави или удари неким средством и сл.) или посредно (индиректно) када се уз радњу коју је предузео извршилац остваре и други услови који непосредно проузрокују смрт жртве. Те услове може да оствари и неко треће лице, али то може учинити и сама жртва, нпр. постављањем експлозива на аутомобил жртве, тако да паљењем возила долази до експлозије која проузрокује смрт. Слична ситуација постоји приликом замене лека неком отровном материјом, па жртва уместо лека у одређено време попије отров.

Код неких кривичних дела законодавац у опису дела наводи начин на који се радња врши. Тако је учињено код убиства на свиреп или под мукао начин. Када је у питању убиство употребљена средства и начин извршења радње нису од значаја, али могу утицати на квалификацију дела. То значи да су суд и други органи који учествују у кривичном поступку дужни да воде рачуна о употребљеном средству и начину извршења у сваком конкретном случају и да тек онда правилно квалификују дело. С обзиром на то да се убиство може извршити на различите начине, у разним околностима и разноврсним средствима, веома је важно утврдити те околности јер оне имају значајну улогу за оцену степена кривице учиниоца, за правилну правну квалификацију дела и, самим тим, за одлуку о казни.

2.1.4. Узрочна веза

Последица кривичног дела убиства јесте смрт другог лица. Дело је свршено моментом наступања смрти. Убиство је последично кривично дело, што значи да је радња извршења одређена последицом дела. То, у најширем смислу, обухвата свако понашање човека (чињење или нечињење) којим се може проузроковати смрт другог лица. Између радње извршења и последице мора да постоји узрочна веза. Као и већина других кривичних законика и наш не садржи одредбе о узрочности. У питању је фактичко питање које се процењује у сваком конкретном случају на основу општег знања и искуства. У већини случајева таква процена не задаје тешкоће у судској пракси, али се ипак могу јавити извесни проблеми.

Питање узрочности је по обиму и значају у кривичном праву изузетно велико и због тога се ми у овој расправи дотичемо каузалитета само онолико колико је то потребно за кривично дело које проучавамо.

У кривичноправној науци постоји већи број теорија које настоје да реше питање узрочности. Међутим, ниједна од њих није општеусвојена, тј. борба која се водила деценијама није

резултирала победом ниједне теорије посебно. Можемо, евентуално, да изведемо закључак која се теорија сматра доминантнијом од осталих. Пре него што изразимо своје мишљење, да погледамо неке ставове о каузалитету који постоје.

2.1.5. Субјективна страна убиства

Субјективна страна убиства врло је сложена и обухвата тешко и сложено питање кривице (умишљаја и нехата), али и намере, циља и побуде, који такође представљају субјективна обележја бића кривичног дела.

У кривичном праву о кривици се много писало, јер ниједно питање није важније од њега. Нас овде интересује кривица код кривичног дела убиства. Као једно од најтежих кривичних дела оно је забрањено и тешком казном. Зато суд мора бити врло опрезан приликом уписивања одређене радње убиства у кривицу учиниоца кривичног дела, што подразумева и потребу да се иста образложи. Будући да се ради о субјективној околности, њу је веома тешко утврдити и доказати. Суд ће о томе одлучити према околностима случаја, употребљеном средством, према начину извршења, тј. да ли је циљао виталне делове тела или није. Већина убица истиче да није хтела, нити пристала да жртву лиши живота. Због тога је потребно узети у обзир и објективне и субјективне околности случаја, јер се само на тај начин може доћи до правог одговора.

Код кривичног дела убиства кривица мора бити умишљајна. Ако постоји нехат, онда се ради о кривичном делу нехатног лишења живота из члана 117, чије одређење, као што ћемо касније видети, даје основа да се говори о његовој самосталности. Умишљај учиниоца може бити директан или евентуални.

Директан умишљај постоји када је учинилац био свестан свог дела и хтео његово извршење, а евентуални када је учинилац био свестан да својом радњом може учинити кривично дело убиства па је на то пристао. Дакле, за постојање кривичног дела убиства потребно је утврдити да је учинилац био свестан да предузима радњу којом је могуће човека усмртити, да је та радња управљена према живом човеку (свест о узрочној вези) и да је учинилац хтео да човека лиши живота (директан умишљај) или је на ту предвиђену последицу смрт човека пристао (евентуални умишљај).⁴²

Умишљај учиниоца кривичног дела врло је тешко утврдити. Зато се он у судској пракси утврђује уз помоћ објективног обележја бића кривичног дела убиства, тј. уз помоћ радње извршења, али и других околности самог случаја.

Тако је у једној судској одлуци понашање оптуженог, који оштећеном задаје ударце у виталне делове тела при чему испољава упорност и наноси чак шест убода ножем од којих пет у пределу трбуха и један у пределу грудног коша, упућивало на несумњив закључак да је оптужени био свестан да тиме може лишити живота оштећеног и да је то хтео (Пресуда ВСС Кж. 618/04).⁴³

⁴² Комвнтар Кривичног законика Републике Србије у редакцији проф. др Љубише Лазаревића, *op. cit.*, стр. 122.

⁴³ Симић, И., Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривично-правне материје, шеста књига, Београд, 2005, стр. 61.

У следећој судској одлуци суд је децидирано указао на то да умишљај учиниоца да оштећену лиши живота може произилазити и из околности самог догађаја. Наиме, оптужени са припремљеним ножем, дакле са средством подобним за лишење живота, сачекује оштећену и задаје јој чак једанаест удараца у виталне делове тела. Он је, дакле, био свестан свог дела и хтео је његово извршење, па је кривично дело извршено са умишљајем (Пресуда ВСС Кж. 356/91). Слична ситуација постоји и када учинилац са унапред припремљеном секиром сачека оштећеног на путу, па га провоцира, те изазове свађу, а пошто је при томе увређен, удари га једанпут ушицама секире по грудима снажно и обори, а затим се удаљи.⁴⁴

2.1.6. Добровољни одустанак

Одмах након покушаја кривичног дела убиства, који смо размотрили у оквиру субјективне стране дела и проблема око утврђивања умишљаја, скренућемо пажњу и на институт добровољног одустанка, с обзиром на његову блиску повезаност са покушајем. Наиме, кривично дело најчешће остаје у покушају када је извршење кривичног дела онемогућено, тј. спречено или знатно отежано услед неких спољних околности независних од воље учиниоца дела. Али, исто тако, и сам учинилац који је предузео радњу извршења може добровољно да одустане од њеног довршења или ако је довршио да даље делује с циљем спречавања последице. У том случају извршилац се може ослободити од казне.

Пребацићемо се на подручје нашег истраживања. За прву ситуацију (добровољни одустанак од несвршеног покушаја) узећемо следећи пример: извршилац има умишљај да жртву лиши живота и у том правцу узима пушку, нишани, и у тренутку када је требало да дође до опаљења склања прст са ороза и одустаје од довршења радње извршења убиства. Друга ситуација (добровољни одустанак од свршеног покушаја) постојала би у следећим околностима: извршилац, свестан да жртва треба да попије лек у одређено време, размути у чаши са водом одређену количину токсичне материје, али у тренутку када је пасивни субјекат попио воду и пре него што је отров почео да делује позива медицинску помоћ која успева благовремено да спречи последицу смрти. Добровољног одустанка неће бити ако последица ипак наступи, упркос деловању учиниоца да је спречи, на пример закасни са пружањем помоћи. Једино се приликом одмеравања казне може узети као олакшавајућа околност залагање учиниоца и његово настојање да предузме све што је у његовој моћи.

У погледу субјективне компоненте добровољног одустанка, изражено језиком законодавца, овај институт неће се применити ако учинилац кривично дело није довршио услед околности које онемогућавају или „знатно отежавају“ извршење кривичног дела, или због тога што је сматрао да такве околности постоје. То значи да сада наш законодавац садржи једно „ново“⁴⁵ решење, по коме само апсолутне спољне сметње увек искључују добровољност, а код релативних се прави разлика између оних које знатно отежавају извршење дела и искључују добровољност и оних које не искључују добровољност. Сходно томе, дозвољена је примена добровољног одустанка и када одустајање није било засновано на неким искључиво

⁴⁴ Симић, И., Петровић, М., Кривични законик Републике Србије практична примена, Београд, 1998, стр. 33.

⁴⁵ Намерно смо нагласили ново решење јер је у нашој теорији и пракси било владајуће схватање да је за постојање добровољности неопходно да је учинилац одлуку донео сам, под утицајем унутрашњих мотива, а не под утицајем спољних околности које представљају сметњу за довршење кривичног дела. Раније нису били важни мотиви због којих извршилац одустаје, што значи да су то могли бити и етички негативно вредновани мотиви, али се није прихватао добровољни одустанак ако су постојали неки спољни утицаји. Више о томе: Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, *op. cit.*, стр. 142-143.

унутрашњим мотивима већ и када је на доношење одлуке утицала и нека спољна околност која није била таквог карактера и интензитета да буде главни и доминантни фактор приликом доношења те одлуке.⁴⁶ Да ли нека околност знатно отежава извршење дела или само отежава представља фактичко питање које се мора утврђивати у сваком конкретном случају. Узмимо пример кривичног дела убиства када учинилац, са умишљајем да друго лице лиши живота, одлази на место са кога може релативно једноставно снајперском пушком да упуца жртву, али се у том тренутку спушта магла која отежава извршење дела. Да ли је магла била таквог карактера да знатно отежава извршење дела или само отежава процењује се према свим околностима тог случаја (да ли је видљивост била смањена, ако јесте у којој мери је била смањена, да ли у већој мери која знатно отежава извршење дела или у мањој мери која само отежава).

У члану 32. став 4. одређено је да се учинилац у случају добровољног одустанка не може ослободити од казне по истом основу ако је довршио неко друго самостално кривично дело које није обухваћено кривичним делом од чијег је извршења одустао. То значи да суд може извршиоца ослободити од казне за дело од чијег извршења је добровољно одустао, али га мора казнити за дело које је довршио кроз покушај кривичног дела за које се ослобађа од казне. Поставља се питање да ли се ова одредба односи на квалификовани покушај, тј. на она кривична дела која би била конзумирана покушајем тежег дела, или само на друга дела. Тако, на пример, да ли би се лице које је покушало да изврши убиство, па је од извршења дела добровољно одустало, казнило применом члана 32. став 4. само за телесне повреде. По нашем мишљењу, треба негативно одговорити на ово питање. Поменута одредба не односи се на квалификовани покушај већ на неко друго „самостално“ кривично дело, а то је оно које не би било конзумирано кривичним делом које је покушано.

2.1.7. Саучесништво

Убиства са врло често врше у саучесништву више лица па се и у том правцу може појавити неколико спорних ситуација.

Саучесништво постоји онда када у остварењу кривичног дела учествује више лица која су свесна заједничког деловања. Морају бити испуњена два услова. Први је објективне природе и састоји се у заједничком остварењу битних елемената кривичног дела. Саучесник је учесник у извршењу дела. Он мора партиципирати у делу, тако да се његовом делатношћу, повезаном са радњом извршења, остварује биће кривичног дела.⁴⁷ Други услов је субјективне природе и састоји се у свести учесника о заједничком деловању.

Могуће је да више лица учествује у извршењу кривичног дела на тај начин што сви садејствују у извршењу радње кривичног дела. У том случају њихова улога је подједнака. Исто тако могуће је да сва лица која учествују у извршењу кривичног дела немају исту улогу. Поред оних који учествују у радњи извршења, неки само доприносе извршењу кривичног дела. Ово доприношење може бити двојако, било да се ствара или учвршћује код учиниоца одлука за извршење кривичног дела, било да се овом пружа нека помоћ у извршењу кривичног дела. Према овоме, постоје три облика облика саучесништва: саизвршилаштво, подстрекавање и помагање. У савременој теорији кривичног права и у

⁴⁶ Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, оп. cit., стр. 142-143.

⁴⁷ Лазаревић, Љубиша, Кривични закон СРЈ са крајим коменшаром, Београд, 1999, стр. 67.

законодавству прави се разлика између саучесништва у ужем и саучесништва у ширем смислу. Саучесништво које обухвата само подстрекавање и помагање назива се саучесништво у ужем смислу, а оно које поред наведених облика обухвата и саизвршилаштво назива се саучесништво у ширем смислу.

2.2. Квалификована (тешка) убиства

Тешка убиства спадају у ред најтежих кривичних дела која су забрањена најтежом казном и позната су још од давнина. Опште карактеристике друштвених односа у којима су поједини закони стварани утицали су и на инкриминације, врсту кривичне санкције и кривицу учиниоца. Оно што уочавамо, историјски посматрано, као заједничко обележје свих правних система јесте виша мера или тежа врста казне ако се радило о квалификованим убиствима.

Тешка убиства имају исте оне основне елементе које има и обично убиство, тј. свако лишавање живота другог лица и више, тј. тешко убиство праћено је неком посебном квалификаторном околношћу која га чини тежим, појачава кривицу учиниоца и степен неправда.

У принципу, сва законодавства садрже одредбе о тешком убиству које је забрањено најтежом казном која постоји у кривичном праву те земље. Један од начина одређивања тешког убиства јесте термилошко разликовање између тешког и обичног убиства. Тако, земље англо саксонског правног система, као што смо раније учили, праве разлику између murder и manslaughter. Murder се користи за означавање најгнуснијих и најтежих убиства. Французи, такође, степенују убиства на обично (le meurtre) и тешко убиство (assassinat), које постоји када је убиство [le meurtre) извршено са предумишљајем (premeditation), тј. када је претходно испланирано.⁴⁸ Немци диференцирају (Mord), ко је означава тешка или квалификована убиства, с једне стране и обично убиство (Totschlag), с друге стране Шпански законодавац, слично, дефинише најпре обично убиство или homicidio, потом следи тешко убиство asesinato.

Наше кривично законодавство је раније правило разлику између обичног убиства и убиства са предумишљајем, које је, некада, представљало главни облик уморства. Сетимо се само Казнителног законика за Књажество Србију из 1860. године и одредбе § 155. која каже да ко хотично и са предумишљајем човека убије, да се казни смрћу. У новијем кривичном праву, код нас се није термилошки правила разлика између обичног и тешког убиства. Оба облика била су регулисана једним чланом закона, тако што је у ставу 1. било одређено обично убиство, а у ставу 2. тежи облици убиства, описним одређивањем од стране законодавца оних околности које делу дају тежи вид. Кривични законик Србије, у односу на раније решење, раздвојио је обично убиство и тешко убиство у два самостална члана, што значи да је прихватио њихово термилошко разликовање. Истичемо, при том, да је термин тешко убиство и до тада егзистирао у нашој кривичноправној теорији и односио се на теже облике убиства из члана 47. став 2. Кривичног закона Србије. Ово одвајање тешких убиства у посебан члан законика у теорији се, углавном, оправдава.⁴⁹

⁴⁸ Code penal France du 22. juillet 1992.

⁴⁹ Види нпр.: Лазаревић, Љ., Убиства у Југословенском кривичном законодавству de legelata u de lege ferenda, Институт за кримилошка и социолошка истраживања, Будва, 2000, стр. 10.

Као допунски елемент код тешког убиства мора бити остварена нека од квалификаторних околности. Зато истичемо да квалификована убиства из члана 114. Кривичног законика Србије представљају квалификоване облике дела из члана 113, што значи да се не може говорити о њиховом самосталном бићу. Напротив, обично убиство представља основни облик кривичног дела убиства, а тешко убиство је само квалификовано обично убиство које нема своју самосталност. То што смо прихватили два термина не значи и да постоје два самостална бића кривичног дела. Немци већ одавно познају разликовање између Mord и Totschlag, па ипак њихова владајућа доктрина у Mordy (уморство) види само несамосталну квалификацију Totschlaga (убиство), без обзира на то што се уморство излаже у § 211, а убиство у § 212⁵⁰

У литератури наилазимо на различите дефиниције тешког убиства. Тако, М. Миљковић истиче да се при квалификовању убиства гледа углавном или на личности према којима се врши убиство или на начин и средства којима се убица при извршењу дела служи, или на циљ који хоће убиством да се постигне или, најзад, на опасност самог учиниоца.⁵¹ Тома Живановић тешка убиства назива нарочитим, тежим врстама убиства.⁵² Љубиша Лазаревић истиче да је тешко убиство противправно лишење живота другог лица, праћено неком околношћу која му да је тежи облик.⁵³ Владо Камбовски, одређујући појам тешког убиства, наглашава да је квалификовано (тешко) убиство умишљајно лишавање живота другог лица, извршено под посебно отежавајућим околностима, предвиђеним у законнику, које појачавају степен неправда и степен невиности учиниоца због чега закон за то убиство прописује тежу казну.⁵⁴ Драгољуб Атанацковић наводи да тешка убиства представљају такође лишавање живота неког лица и у том погледу имају све елементе као и обично убиство.⁵⁵ Међутим, она се разликују од обичних убистава по томе што у себи садрже још неке елементе (тзв. квалификаторне околности) који их чине тежим. Зоран Стојановић и Обрад Перић истичу да, поред елемената кривичног дела који улазе у основни облик кривичног дела, као допунски елемент мора бити остварена нека од прописаних квалификаторних околности које се везују за начин извршења, мотив, или за пасивни субјект.⁵⁶

Тешко убиство садржи, дакле, обележја различите природе која морају бити законом одређена и чије присуство обично убиство чини посебно тешким. Тешко убиство је само оно које је као такво означио законодавац.

2.2.1. Систематизација тешких убистава

Тешка убиства се могу класификовати према различитим критеријумима. Они су углавном условљени казуистиком законодавца. У зависности од облика тешких убистава која су побројана у закону, формирају се и критеријуми за систематизацију, тј. групе у које се могу сврстати поједина тешка убиства. Када смо већ поменули казуистику законодавца, желимо

⁵⁰ Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2001, p. 1688.

⁵¹ Миљковић, М., Оубисшву, *op. cit.*, стр. 33.

⁵² Живановић, Т., Основи Кривичног права Краљевине Југославије, посебни део, *op. cit.*, стр. 17.

⁵³ Лазаревић, Љ., Кривично право — посебни део, *op. cit.*, стр. 205.

⁵⁴ Камбовски, В., Казнено право, посебни дел, *op. cit.*, стр. 35.

⁵⁵ Атанацковић, Д., Кривично право, посебни део, Београд, 1985, стр. 135.

⁵⁶ Стојановић, З., Перић, О., Кривично право општи део, Београд, 2006, стр. 23.

да истакнемо мишљења појединих теоретичара који критикују таксативно набрајање ситуација које се могу означити као тешка убиства. Опште је познато да код таквог набрајања увек постоји опасност да се неки појавни облик изостави. Тако, на пример, један део немачке теорије истиче да је законодавац у немачком кривичном праву веровао да случајеве тешких убистава може да конкретизује одређеним карактеристикама, али је такав покушај неуспешан већ због тога што су најтежи појавни облици (као обесност) остали необухваћени а, са друге стране, одређене карактеристике убиства проблематичне су.⁵⁷ Нама се чини да још више опасности са собом носи општа, генерална клаузула тешког убиства, јер је у супротности са основним принципом кривичног права, начелом законитости.

Миљковић, одређујући појам тешког убиства, истовремено указује и на њихову класификацију: према личности према којима се врши убиство или на начин и средства којима се убица при извршењу дела служи, или на циљ који хоће убиством да се постигне или, најзад, на опасност самогучиниоца Тома Живановић тешка убиства дели на: убиство отровом, убиство на свиреп начин и убиство на начин којим се угрожавају животи више лица.⁵⁸ Јанко Таховић говори о квалификованим убиствима с обзиром на начин извршења или последицу, према побудама из којих се она врше, према циљу ради којег се врше и према објекту кривичног дела.⁵⁹ Љубиша Лазаревић истиче да околности које тешко убиство чине тешким могу да се односе на: начин извршења, побуде извршења, околности под којима се убиство врши и посебна својства пасивног субјекта који се лишава живота.⁶⁰ Владо Камбовски разликује следеће групе околности које убиству дају својство неког тежег облика: околности које се односе на начин извршења, субјективне околности које се од носе на мотиве учиниоца, околности које се односе на својство жртве, околности које се односе на својства и дужности жртве.⁶¹ Франо Бачић и Звонимир Шепаровић систематизују тешка убиства према начину извршења, побудама или мотивима и према објекту заштите.⁶² Они истичу да су од тешких убистава одређених у члану 91. Казненог законика Републике Хрватске још тежа убиства која се врше злочином геноцида или најтежим ратним злочинима. Да су то најтежа дела видимо и по томе што само за њих вреди изузетак од правила да сва кривична дела застаревају.⁶³ Schonke и Schroder⁶⁴ поделили су тешка убиства (Mord) у три групе. У првој групи су тешка убиства која се карактеришу посебном нискошћу мотивације, тј. неприхватљивошћу побуда (жеља за убијањем, задовољавање полног нагона, похлепа и остале ниске побуде). У другој групи се налазе тешка убиства која су ту сврстана захваљујући нарочитој опасности или нехуманости приликом извршења (подмукло, свирепо убиство или уз употребу средстава која изазивају општу опасност). И на крају, трећу групу околности осликава циљ, тј. сврха која се жели постићи кривичним делом (омогућавање или прикривање неког кривичног дела). У Швајцарској је до 1989. године постојала генерална клаузула којом је било одређено тешко убиство. Она је била заснована на психолошкој концепцији, и у први план је стављала карактеристику промишљања. Међутим, увидевши да се предумишљај делом показао као преширок (тамо где је учинилац извршио кривично дело

⁵⁷ Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, op. cit., p. 1669.

⁵⁸ Живановић, Т., Основи Кривичног права Краљевине Југославије, посебни део, op. cit., стр. 17-21.

⁵⁹ Таховић, Ј., Кривично право посебни део, op. cit., стр. 75.

⁶⁰ Лазаревић, Љ., Кривично право-посебни део, op. cit., стр. 206.

⁶¹ Казнено право, посебни дел, op. cit., стр. 35-36.

⁶² Бачић, Ф., Шепаровић, З., Кривично право посебни део, op. cit., стр. 55-56.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ 430 Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, op. cit., p. 1669.

додуше са предумишљајем, али из сажаљења или ради ослобађања од ситуације која му је изгледала безизлазна), а делом као преузак (убиство на свиреп и подмукао начин), швајцарски законодавац мења ту одредбу и прелази на социјалноетичка размишљања о тежини кривичног дела. Нова формулација § 112. даје основ за класификацију тешких убистава према мотивима извршења, према начину извршења и трећа група је одређена циљем, тј. сврхом која се жели постићи учињеним кривичним делом.

Дакле, концепција од које полазе савремени кривичноправни системи у класификацији тешких убистава јесте њихова социјалноетичка неприхватљивост (етичка оцена учиниоцевог понашања), за разлику од ранијег претежно психолошког критеријума који је, под утицајем римског права, дуго био једини и стављао околност предумишљаја у први план. Слично као и Швајцарци, и Немци су се, са новом верзијом § 212, вратили на свој првобитни развојни пут, укинули потпуно критеријум размишљања и заменили га садашњом „каузалистиком тежине“. Предумишљај представља својеврсни анахронизам који треба што пре избацити из кривичног законодавства.

Све ове класификације носе у себи печат позитивног кривичног права које је било на снази у тренутку када су настајале. Тешка (квалификована) убистава прописана у члану 114. Кривичног законика Србије јесу: убиство на свиреп или подмукао начин, убиство при безобзирном насилничком понашању, убиство којим се са умишљајем доводи у опасност живота још неког лица, убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе, убиство из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда, убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности, убиство детета или бремените жене, убиство члана своје породице којег је претходно злостављао и убиство више лица, а није реч о убиству на мах, убиству детета при порођају или убиству из самилости.

Анализу појединих облика тешких убистава вршићемо према редоследу како су наведени у члану 114. Кривичног законика Србије, зато што постоје поједине квалификаторне околности које су специфичне природе и које не можемо сврстати ни у једну групу. Начелно, могли бисмо да прихватимо поделу тешких убистава, према садржини тежих околности, у неколико група. Прву групу чине околности које се односе на начин извршења (убиство на свиреп или подмукао начин). Друга група се састоји од околности везаних за побуде из којих се врши убиство (из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда). Трећу групу околности сачињава својство пасивног субјекта (убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности, убиство детета или бремените жене, убиство члана своје породице којег је претходно злостављао). Околности које су наведене у ст. 2, 3. и 4. чла на 114. специфичне су и тешко бисмо могли да их сврстамо у било коју од наведених група.

2.2.1.1. Убиство на свиреп начин

Убиство на свиреп начин одликује се наношењем жртви беспотребних болова, мука и патњи које по свом карактеру (интензитету и трајању) превазилазе ону меру окрутности која редовно прати кривично дело убистава. Начин извршења је такав да се жртви наносе

прекомерни физички и психички болови, што одлучујуће утиче на то да ово убиство представља једно од најтежих. Дакле, основ за теже квалификовање овог дела јесте посебан начин извршења убиства. То је *diferentia specifi* са овог кривичног дела.

Упоредно законодавство, које је било предмет наше опсервације, казује нам да свирепост убиство постоји у већини кривичноправних система, додуше под различитим називима. Руси га познају као убиство извршено са нарочитом суровошћу. У земљама бивше СФРЈ ова врста убиства назива се или свирепост или окрутност убиство. Французи су свирепост убиство обухватили изразом *assassinat*, Немци су под § 211, којим регулишу *Mord*, подвели и свирепост убиство (*grausame Tötung*). На исти начин, као и Немци, поступили су Швајцарци, само у члану 112. Шпанци, слично Французима, свирепост убиство сврставају под *asesinato*. У преводу, шпански термин *ei insanamiento* значи бруталност при извршењу убиства и представља околност која обично убиство чини тешким.

Кривични законик Србије, одређујући ово дело у ставу 1. члана 114, једноставним изразом, „ко другог лиши живота на свиреп начин“ неодређује појам свирепости. Из тих разлога он је веома споран. У том погледу правна теорија и судска пракса представљају драгоцен извор сазнања.

2.2.1.2. Убиство на подмукао начин

Подмукло убиство било би свако убиство извршено на један посебно потајан, прикривен начин, а учинилац на тај начин изражава своју лукавост, препреденост, поквареност, злонамерност, неискреност или искоришћава однос поверења који постоји између њега и неке особе, односно њену беспомоћност или безазленост. Овде учинилац бира моменат извршења и управо он игра важну улогу. Жртва не зна ништа о нападу на њен живот и не може ни да претпостави која јој опасност од убице прети. Учиниоцац и код обичног убиства води рачуна о начину, времену и месту лишавања живота, али је код овог облика тешког убиства подмуклост присутна баш у тренутку лишавања живота, што представља начин на који учинилац остварује ово кривично дело. Ова врста убиства много говори о учиниоцу дела. Реч је о опасном и поквареном злочинцу, преваранту.

Посматрајући законе бивших држава СФРЈ и других европских земаља видимо да је подмукло убиство, под истим или сличним термином, присутно у великом броју савремених правних система. Подмукло убиство Немци регулишу као један облик уморства (*Mord*). Швајцарци убиство на подмукао начин подводе под одредбу § 112 (*Mord*), и ако у њој посебно не спецификују ово убиство. Али и поред тога јасно је да оно постоји у њиховом законодавству (*Heimtückische Tötung*), и да припада групи тешких убиства према начину извршења.⁶⁵ Французи подмукло убиство не помињу изричито, јер они још увек стоје на позицији пред умишљаја као квалификаторне околности. Интересантни су Аустријанци са својим решењем. Они не наводе квалификаторне околности које обично убиство чине тешким. По њиховом мишљењу то (разграничење уморство/убиство) није проблем бића кривичног дела, него проблем одмеравања казне (редовни правни оквир од 10 до 20 година или доживотни затвор) При том, треба посебно водити рачуна о отежавајућим околностима из § 33 (ниске побуде, подмукло, свирепост извршење, искооришћавање беспомоћности или

⁶⁵ Schubarth, M., *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht*, op. cit., p. 86.

немогућности одбране). Руси и Бугари прихватају схватање подмуклости као безазлености или беспомоћности жртве, па у том смислу имају одредбе које се зову убиство беспомоћног лица или лица у стању беспомоћности. Подмуклост, као тежи вид убиства, познају и Македонци, Црногорци, Словенци, Босанци, а као крајње подмукло поступање казнени закони Хрватске и Републике Српске.

2.2.1.3. Убиство при безобзирном насилничком понашању

Убиство при безобзирном насилничком понашању ушло је на врата кривичног законодавства 1977. године. Поставља се питање који је био *ratio legis* за увођење овог кривичног дела и да ли је оно оправдало своје постојање?

Сврха усвајања нове инкриминације била је појачана заштита грађана од безобзирних насилничких понашања, јер је седамдесетих година у нашој земљи забележен пораст насилничких ексцеса, који су били праћени тешким телесним повредама жртава, а нису изостали ни случајеви у којима је насилничко понашање довело до наступања смрти грађана.⁶⁶ Констатовано је да већ постојеће инкриминације насилничког понашања, па чак и тежих облика, нису довољне да би се зауставио пораст и ширење те опасне друштвене појаве. Пракса је показала да постоје прилике где се убиство врши из обести, без озбиљног повода, једноставно тако што то неке одговара. У таквим ситуацијама, ако не постоје и неке квалификаторне околности, суд је могао да примени само одредбу о обичном убиству.

Са друге стране, имамо чињеницу да је примена ове квалификације изузетно ретка у судској пракси, што одмах усмерава пажњу на питање о потреби постојања овакве одредбе у кривичном праву. При том имамо у виду да су неке земље бивше СФРЈ, које су 1977. године појуриле да своје кривичне законе обогате новом инкриминацијом, у налету доношења нових кривичних кодекса одустале од убиства при безобзирном насилничком понашању као тежег облика убиства.⁶⁷

Кривични законици Црне Горе, Републике Српске и Србије и даље инсистирају на овом тежем виду лишења живота. Руски законодавац га је, такође, задржао у својим одредбама када је усвајао Кривични законик Руске Федерације 24. маја 1996. године. Код њих се зове убиство изхулиганских побуда и одликује га јавно омаловажавање друштва и општеприхваћених моралних норми, када окривљени, у жељи да себе издигне изнад осталих, отворено изазива друштвени поредак и показује циничан и презрив однос према социјалном окружењу (нпр., умишљајно извршење убиства без неког очигледног повода или због небитног, мизерног повода).⁶⁸

Што се тиче осталих савремених правних система у западноевропским земљама таквог облика тешког убиства нема. У државама источне Европе оно је углавном присутно под велом хулиганских побуда. То су побуде чију спољну страну карактерише неиспровоцирани напад на жртву, одсуство повода за напад и убиство. Мотив извршења дела, изражен у умишљајним радњама које грубо нарушавају јавни ред и од ражавају јавно непоштовање

⁶⁶ Томић, З., „Нека спорна питања код кривичног дела убиства при безобзирном насилничком понашању“, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, бр. XXXIII/1985, Сарајево, стр. 175.

⁶⁷ То су Хрватска, Словенија и Македонија.

⁶⁸ Види више: Коментарији к Уголовному Кодексу Россиискои Федерации, *op. cit.*, стр. 313.

друштва, обавезно је обележје бића кривичног дела и мора се утврђивати у сваком случају да би се применила ова одредба.⁶⁹

У прилог постојању овог убиства углавном се истиче да кривично правна заштита живота мора бити целовита и да овде не сме доћи до изражаја фрагментарни карактер кривичног права. Посматрајући убиство при безобзирном насилничком понашању, његови противници могу рећи да је заштита потпуна јер се могу применити одредбе о обичном убиству. Тако посматрано, они су у праву. Али имамо једно ново питање: да ли је сразмерно тежини и начину учињеног кривичног дела убиства, које је учинилац извршио из чисте осиноности, жеље за самоистицањем, грубо реметећи јавни ред, изрећи само ону казну која се може изрећи за обично убиство?

У одређеним случајевима у судској пракси, додуше не тако бројним, насиље није ограничено само на злостављање или лаку телесну повреду, него се често завршава кобно по жртву. Управо из тих разлога оваква одредба треба да постоји у нашем законодавству с циљем остварења што потпуније заштите друштва од лица која немају обзира за мир и осећање личне сигурности других, за које живот, тело и част других лица не представљају вредности достојне поштовања. Узмимо пример где је оптужени са Н. Н. лицем извршио дрзак упад у кафић, у који раније никад није долазио и где никог није познавао, да би демонстрирао силу и исказао претњу јер је његов друг пар дана раније ту добио батине. Ушавши у кафић с оружјем, почео је грубо и бахато да псује и вређа присутне госте, наређујући им да легну на под, уз напомену да долази због друга. Почиње да пуца увис и по зиду сале, те је тако без икаквог осећања одговорности за своје понашање угрозио живот грађана, присутних гостију у кафићу. У једном тренутку, када је видео да покојни оштећени није легао на под по његовој наредби, оптужени је у правцу њега испалио је дан хитац и погодио га у груди, смртно га ранивши, те је услед задобије них повреда покојни брзо преминуо. Суд је оптуженог огласио кривим за убиство при безобзирном насилничком понашању (Пресуда ВСС Кж. 1488/00. од 21. децембра 2000. године).

Овде се оптужени потпуно очигледно понашао бахато, безобзирно, угрожавајући спокојство грађана, тј. гостију и запослених у кафићу. Он је својим понашањем, демонстрирањем силе, показао да не хаје за људски живот и да грубо нарушава друштвени поредак. Узмимо ситуацију да у нашем кривичном законодавству нисмо имали овај облик тешког убиства. Суд би учиниоца огласио кривим за обично убиство које је за пређено знатно нижом мером казне лишења слободе.

Кривични законик Србије у члану 114. став 2. инкриминише овај облик тешког убиства речима: „ко другог лиши живота при безобзирном насилничком понашању”.

За постојање овог кривичног дела неопходно је да су испуњена три услова. То су: да постоји насилничко понашање на страни учиниоца кривичног дела; да је реч о безобзирном насилничком понашању; и да је неко лице лишено живота при таквом понашању.

Да би се несумњиво утврдило постојање овог кривичног дела најпре морамо да утврдимо какво се понашање сматра насилничким. Према мишљењу које постоји у нашој кривичноправној теорији, тај појам треба тумачити онако како је одређен код кривичног дела

⁶⁹ Томић, З., „Нека спорна питања код кривичног дела убиства при безобзирном...”, *op. cit.*, стр. 173.

насилничког понашања из члана 344. Кривичног законика Србије, уз одређене ограде. Стога можемо закључити да нам та формулација може послужити као индиција, јер се појам насилничког понашања, како је одређен у тој одредби, не поклапа у целини са појмом насилничког понашања како га схватамо код тешког убиства. У члану 344. стоји да ко грубим вређањем или злостављањем другог, вршењем насиља према другом, изазивањем туче или дрским или безобзирним понашањем значајније угрожава спокојство грађана или теже ремети јавни ред и мир чини кривично дело насилничко понашање. У том смислу треба одредити и убиство при безобзирном насилничком понашању које се врши из обести и ничим није претходно изазвано, а учинилац на тај начин изражава своју охолост, силецијски карактер личности, омаловажавање туђег живота. Кривични законик Србије је одустао од ранијег решења кривичног дела насилничког понашања у оном сегменту који је захтевао склоност ка оваквом понашању. Због тога сада постаје беспредметна расправа да ли је и за убиство при безобзирном насилничком понашању потребно утврдити такву склоност. Ако ни за постојање кривичног дела из члана 344. није потребно утврђивати да ли се учинилац раније силецијски понашао, да ли његов пређашњи живот указује на насилничко понашање, онда такву околност не треба утврђивати ни код тешког убиства.

Убиство при насилничком понашању разликује се од одредбе из чла на 344. у сфери која за тешко убиство захтева „безобзирно“, а не обично насилничко понашање. Чини нам се да је то суштина теже квалификације. Тражи се, дакле, грубо насиље, тј. посебно велики интензитет насилништва који превазилази уобичајену и редовну меру безобзирности.

Безобзирност се одређује у теорији, углавном, на сличан начин. Не постоји баш потпуна униформност, али су одређења доста блиска. Тако, Зоран Стојановић истиче да се безобзирност иначе испољава и у томе што учинилац показује крајњу равнодушност према туђим добрима, што дело врши из обести, из рушилачких нагона и што за вршење убиства жртва не даје никакав повод.⁷⁰ Љубиша Лазаревић износи гледиште да у оцени да ли се насилничко понашање може сматрати посебно безобзирним, посебан значај могу имати околности под којима се врши, интензитет насиља, употребљена средства и начини, и сл. Владо Камбовски тврди да квалификовано убиство постоји, не при обичном, већ при безобзирном насилничком понашању. Безобзирност (неуравнотежење, невођење рачуна о жртви, елементарно непоштовање људског у њој) виши је квалификатив, то је безобзирност при насиљу, насиље које је по интензитету над другим насиљем.⁷¹

Да ли се у конкретном случају ради о безобзирном насилничком понашању процењује суд на основу свих околности конкретног случаја. И судска пракса тражи да облици насиља објективно превазилазе уобичајену меру насиља која је иначе честа приликом извршења кривичног дела убиства, тако да прави разлику између насилничког и безобзирног насилничког понашања. Тако је суд заузео став да није реч о безобзирном понашању када је учинилац грубо малтретирао и вређао већи број гостију, али је према неким биољубазан, чак их је и нудио пићем (Пресу да ВСС Кж. 1362/88). Навешћемо још једну одлуку где суд истиче да би појам безобзирности представљао посебну компоненту субјективног односа

⁷⁰ Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, *op. cit.*, стр. 325.

⁷¹ Цитирано према: Томић, З., „Нека спорна питања код кривичног дела убиства при безобзирном...“, *op. cit.*, стр. 184.

учиниоца према делу у целини, и то не само према радњама ко је представљају насилничко понашање већ и према извршеном убиству (Пресуда ВСС Кж. 58/91).

Последњи услов је да је дело учињено „при“ безобзирном насилничком понашању. То значи да убиство мора бити извршено за време таквог насилничког понашања, тј. у временском интервалу од почетка до завршетка насилничког понашања. Убиство извршено после тога не би се могло сматрати тешким убиством, осим ако не постоји нека друга квалификаторна околност. Исто тако, ако учинилац најпре изврши убиство, а после тога се бахато понаша према другима, нема квалификаторне околности. За постојање дела није битно које је лице лишено живота. То може бити оно лице према коме се учинилац насилнички понашао, али и неко друго лице које се затекло на месту догађаја.

За кривицу је потребан умишљај, директан или евентуални. Она не обухвата свест учиниоца да убиство врши при насилничком понашању. Ако код учиниоца дела у односу на смрт постоји нехат, онда ће постојати стицај између нехатног лишења живота и кривичног дела насилничког понашања.

Између овог облика тешког убиства и насилничког понашања из члана 344. не може да постоји стицај, јер насилничко понашање пред ставља обележје овог дела.

Ако је при извршењу убиства при безобзирном насилничком понашању остварено обележје једног или више других тешких убистава, нема стицаја кривичних дела, него постоји привидни идеални стицај који се решава по принципу алтернативитета (стицај квалификаторних околности). У том случају правна оцена се даје по законској одредби по којој се извршено дело најпотпуније изражава у објективном и субјективном смислу (Пресуда ВС БиХ Кж958/87. од 27. јануара 1988. године). Чињеница да је остварен још неки облик тешког убиства може бити од утицаја код одмеравања казне. У том смислу и судска пракса указује на то да кад се код извршеног убиства стекну две квалификаторне околности, да је убиство извршено на подмукао начин и из користољубља, то представља отежавајућу околност (Пресуда ВСС Кж. 1920/98. од 14. октобра 1999. године).

2.2.1.4. Убиство којим се умишљајем доводи у опасност живот још неког лица

Кривични законик Србије у члану 114. став 3. предвиђа квалификован облик убиства у случају када је умишљајним лишењем живота једног лица с умишљајем доведен у опасност живот још неког лица.

Карактеристично је код овог вида тешког убиства то што учинилац начином на који врши убиство или употребљеним средством лишава живота једно лице и при томе доводи у конкретну опасност за живот најмање још једно лице (нпр., бацање бомбе или употреба експлозива, односно другог средства или оружја на месту и у времену када је присутно више људи).

Убиство којим се с умишљајем доводи у опасност живот још неког лица има своју објективну и субјективну страну. Објективна страна огледа се у довођењу у опасност живота једног или више лица, а субјективна у умишљајном поступању учиниоца. Умишљај постоји како у односу на лишавање живота тако и у односу на довођење у конкретну опасност живота још неког лица.

2.2.1.5. Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе

Погрешно је сматрати да се овде ради о новом облику тешког убиства. Оваква одредба је и раније постојала, у оквиру групе кривичних дела против имовине, додуше мало другачије формулисана. Према томе, она је пренета из групе кривичних дела против имовине у групу кривичних дела против живота и тела.

Да се подсетимо како је она некад изгледала. Кривични закон Срби је у члану 169. регулисао је тешке случајеве разбојништва и разбојничке крађе. Став 2. истог члана гласио је: „Ако је при извршењу разбојничке крађе или разбојништва неко лице с умишљајем лишено живота, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година или затвором од четрдесет година.”

Сада у Кривичном законнику Србије у члану 114. став 4. стоји: „ко другог лиши живота при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе казниће се ...”

Као важно одмах нам се намеће питање које је решење целисходније, да ли приказивање овог умишљајног убиства у групи имовинских кривичних дела или у групи кривичних дела против живота и тела? Односно, који је објекат овде претежнији, живот или имовина?

Наиме, кривично дело убиства при извршењу разбојничке крађе и разбојништва има неколико објеката заштите. Разбојништво и разбојничка крађа јесу сложена кривична дела сачињена од крађе и принуде. Као таква имају два објекта заштите, јер свако дело које им улази у састав има свој објекат и то крађа имовину, а принуда слободе и права човека и грађанина. Када приликом извршења разбојништва и разбојничке крађе неко лице с умишљајем буде лишено живота, онда се као објекат заштите појављује и живот. Правило је да када неко кривично дело има два или више различитих групних објеката, кривично дело треба сврстати у групу према објекту који има претежни значај, што не значи да се тиме пориче постојање више објеката код тих дела.

О томе у коју групу треба сврстати убиство извршено при разбојништву или разбојничкој крађи мишљења нису јединствена. Према једном мишљењу, разбојништво и разбојничка крађа јесу имовинска кривична дела и садржину њиховог умишљаја чини свест о вршењу принуде и крађе. Околност да је при том извршено још неко кривично дело не мења њихову основну садржину већ ово дело само чини лакшим или тежим. Кад је при њиховом извршењу неко лице с умишљајем лишено живота, то никако не значи да су та дела вршена у намери да се друго лице лиши живота, а да су ова дела само начин извршења убиства. Реч је о сложеном кривичном делу које сада, поред принуде и крађе, обухвата и лишавање живота другог лица, учињено с накнадним умишљајем.⁷² Дакле, по овом курсу, доминантна је имовина као заштитни објекат. Према другом схватању, раније решење које је овај облик тешког убиства предвиђало као имовинско кривично дело није прихватљиво. Иако се ради о вишеобјектном кривичном делу, овде је доминантно лишавање живота, тј. убиство, а чињеница да се то чини при вршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе представља квалификаторну околност.⁷³

2.2.1.6. Убиство из користољубља

⁷² Лазаревић, Љ., „Критички осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије”, Правни живот, бр. 9/2006, Београд, стр. 15.

⁷³ Стојановић, З., Коменшар КривичноЗаконика, *op. cit.*, стр. 326.

Још одавно кривична законодавства мотив, који руководи убицу при извршењу дела, сврставају у ред најважнијих момената које законодавац узима у обзир приликом квалификовања разних врста убиства.⁷⁴

Док су старија законодавства акценат стављала на предумишљај и мучко убиство, законици од краја XIX века почињу да истичу мотиве за извршење дела као мерило за тежину кривице учиниоца.

Користољубље је један од најважнијих мотива којима се руководи убица при извршењу делу, па је, према томе, он и квалификаторни елемент који обично убиство претвара у тешко. Користољубиве побуде представљају безобзирну егоистичну тежњу, односно стремљење да се постигне имовинска корист по сваку цену.⁷⁵ Човек који из грамзивости или ради користи убија другога, сматра се морално нижим од осталих и двоструко опасним: по туђу имовину и по живот.⁷⁶

Код користољубивог убиства лишавање живота је средство да се дође до материјалне користи за себе или за другога. Материјална корист се може састојати у повећању имовине, и често се, као пример, наводи убиство ради постизања наслеђа. Али исто тако, та материјална корист може се остварити спречавањем смањења имовине, на пример, убиство ради ослобођења од обавезе враћања новца жртви. Дело постоји без обзира на то да ли је користољубива корист остварена или није. Тако је суд одлучио да кривично дело убиство из користољубља постоји и кад нема правно подобног основа да после смрти имовина остане убици, ако је убица оправдано веровао да ће после смрти имовина убијеног остати њему, па се тиме руководио.

Највише основа има становиште које је уједно и владајуће у нашој кривичноправној теорији, по коме користољубље постоји онда када учинилац дело врши ради прибављања (себи или другоме) одређене не само имовинске, већ било какве материјалне користи. Основно је да је убиство начин на који се остварује неки користољубиви циљ, на пример, убиство ради постизања наслеђа, убиство повериоца да би се избегло плаћање дуга и сл. Судска пракса налази да су елементи користољубивог убиства остварени и када је остварена корист употребљена за задовољење основних животних потреба, јер мотив извршења није обележје кривичног дела убиства, али се може ценити код одмеравања казне. Како се у образложењу наводи, не може се прихватити изнети став у жалби да се у конкретном случају против правно прибављање средстава за задовољење биолошких потреба не би могло подвести под појам користољубља. Јер, нико нема веће право на свој живот од права другог на сопствени живот, па се лишење живота ради прибављања противправне имовинске користи у сваком случају мора сматрати користољубивим (Пресуда ВСС Кж. 158/91. од 14. фебруара 1992. године).

Убиство из користољубља најчешће се врши ради постизања противправне имовинске користи, тј. користи на коју се нема право, али овај облик убиства постоји и када се оно врши ради постизања користи која није противправна (убиство лица које има неку материјалну обавезу према учиниоцу како би се та обавеза реализовала)

⁷⁴ Миљковић, М., Оубиству, *op. cit.*, стр. 41.

⁷⁵ Златарић, Б., Кривични законуку практичној примени, II свезак, *op. cit.*, стр. 80.

⁷⁶ Миљковић, М., Оубиству, *op. cit.*, стр. 42.

Материјална корист може се остварити за себе или другог, на директан (примањем накнаде за извршено убиство) или индиректан начин (убиство неког лица да би учинилац на легалан начин стекао неку имовину).

Суштину овог кривичног дела чини мотив користољубља. Реч је о посебно опасној категорији учинилаца кривичног дела која не преза да своје егоистичне тежње остварује чак и убиством, где постоји очигледна несразмера између користи коју ће учинилац да оствари убиством и смрти неке особе. У ситуацији када неко лице свесно и вољно проузрокује смртну последицу да би остварило материјалну добит можемо слободно рећи да се ради о таквој карактеристици злочинца која мора да постоји у кривичном законнику као квалификовано убиство.

Убиство из користољубља може бити учињено само са директним умишљајем, као и остала кривична дела која су сврстана, заједно, у исту групу према побудама извршења. Дакле, сви облици убиства из члана 114. став 5. Кривичног законика Србије претпостављају одређену намеру учиниоца дела (да прибави неку корист, изврши или прикрије друго кривично дело, изврши безобзирну освету или дело учини из неке друге ниске побуде) и због тога је евентуални умишљај тешко и замислити. Квалификаторну околност чини мотив користољубља. Ако је он остварен, на пример, од убијеног лица су одузете неке ствари у намери прибављања противправне имовинске користи, не постоји стицај између убиства и крађе већ само убиство из користољубља, јер тешко убиство конзумира извршено имовинско кривично дело. Наиме, код користољубивог убиства у првом плану је мотив који изражава пожуду учиниоца за остварењем користи и представља унутрашњу покретачку снагу. Па ако је убиством остварен мотив користољубља, и на тај начин се оствари и биће кривичног дела крађе, постојаће само убиство из користољубља.

Главни проблем у судској пракси представља разграничење између тешког убиства извршеног при разбојничкој крађи или разбојништву и убиства из користољубља.

Дакле, код убиства из користољубља умишљај учиниоца првенствено је усмерен на лишење живота неког лица, док је материјална корист у другом плану, а код убиства приликом разбојништва убиство се врши ради савлађивања отпора у вези са одузимањем покретних ствари. Код разбојништва, значи, убиство је само средство за одузимање туђе покретне ствари у намери прибављања противправне имовинске користи. Код користољубивог убиства, већ смо раније поменули, та корист не мора нужно бити противправна.

Разлика се огледа и у моменту извршења кривичног дела. Код разбојништва убиство се врши у моменту када треба да се прибави материјална корист, док код убиства из користољубља та подударност није неопходна.

Да закључимо. Убиству при извршењу разбојништва и разбојничке крађе и убиству из користољубља заједничка је жеља за остваривањем материјалне користи, али се она на различите начине остварује. Код првог облика тешког убиства постоји посебан начин задржавање украдене покретне ствари или одузимање такве ствари употребом силе или претње да ће се напасти на живот или тело. На субјективном плану разлика се огледа у умишљају учиниоца. Код разбојништва и разбојничке крађе умишљај је уперен на

савладавање отпора у вези са одузимањем или задржавањем одузете ствари. Са друге стране, код убиства из користољубља умишљај се односи на лишавање живота другог лица.

2.2.1.7. Убиство ради извршења или прикривања другог кривичног дела

И код овог облика тешког убиства долази до изражаја побуда извршења. Законодавац је овом одредбом квалификовао убиство које је у вези са неким другим кривичним делом, јер када учинилац ради извршења или прикривања кривичног дела изврши убиство, то указује на његову, јаку злочиначку вољу и већу опасност по целину".⁷⁷

Поставља се питање каква је потреба за постојањем овог квалификованог убиства? Управо чињеница да учинилац не зазире ни од самог убиства ради извршења или прикривања другог кривичног дела, оправдава примену најоштрије казне. Овде постоји и висок степен кривице учиниоца, зато што довођење жртве у позицију да буде обично средство, излаз за извлачење учиниоца од одговорности за друго дело, говори о високом степену суровости, нечовечности, или кукавичлука и егоизма.⁷⁸ Дакле, једна особена намера чини од убице тежом врстом убице.⁷⁹

У почетку, када се појавило ово кривично дело, ценило се да ли је убиство које претходи, прати или следује убиству злочин или преступ. Овај облик убиства је постојао у оба случаја, уз услов да лишење живота мора бити једновремено са злочином, а ако се није радило о злочину него о преступу, тражио се и услов узрочности између убиства и преступа.⁸⁰ Према Кривичном законнику Краљевине Југославије, неопходно је да кривично дело ради којег је извршено убиство или које се прикрива буде злочин.⁸¹ Дакле, и старија права су стајала на гледишту да убиство које је повезано са неким другим кривичним делом треба казнити као квалификовано убиство.

Такво понашање учиниоца карактеристичноје за две ситуације, убиство ради извршења другог кривичног дела и убиство ради прикривања. У првој, једно лице лишава се живота да би се омогућило извршење неког кривичног дела, а у другој, да би се прикрило већ извршено неко друго кривично дело.

Код убиства ради извршења кривичног дела лишавање живота представља једну претходну фазу, припрему да се изврши какво друго кривично дело. На пример, таква ситуација постоји када неко убије васпитачицу у вртићу да би киднаповео дете, или убије супруга да би силовао његову жену, или убије чувара на мосту да би мост дигао у ваздух.

Као важна намећу се следећа питања. Да ли ће ово дело постојати и када друго кривично дело није извршено? Да ли је битна тежина другог кривичног дела, као и чињеница да ли је учинилац на тај начин себи или другом омогућио извршење кривичног дела?

Прво, није битно да је то друго кривично дело стварно извршено, довољно је ако се утврди да је убиство извршено да би се тиме омогућило извршење другог кривичног дела (могуће је да је ново дело извршено, да је само покушано или да радња уопште није предузета).

⁷⁷ Миљковић, М., Оубиству, *op. cit.*, стр. 46.

⁷⁸ Камбовски, В., Казнено право, посебен дел, *op. cit.*, стр. 40.

⁷⁹ Живановић, Т., Основи Кривичног права Краљевине Југославије, посебни део, *op. cit.*, стр. 22.

⁸⁰ Миљковић, М., Оубиству, *op. cit.*, стр. 46.

⁸¹ Живановић, Т., Основи Кривичног права Краљевине Југославије, посебни део, *op. cit.*, стр. 22.

Убиством се, у ствари, отклањања препрека која стоји на путу извршења другог кривичног дела. Даље, није важна ни природа ни тежина тог другог кривичног дела. То може бити свако кривично дело, мада је логично да ће се у конкретном случају, с обзиром на то да се убиством омогућава његово извршење, радити о неком тежем кривичном делу. Такође, није од значаја да ли се на тај начин себи или другоме омогућава извршење кривичног дела.

Овај облик убиства постоји и када се убиство врши ради довршења већ започетог другог кривичног дела, тј. када се у току извршења тог другог дела појаве препреке за његово довршење, па се убиство користи да се такве препреке отклоне. На пример, лице А уђе у вртић да изврши отмицу детета, али га васпитачица види у тренутку када је дете већ зграбио и кренуо према излазу. Убиство је овде средство за довршење (већ започетог дела. Ако је друго кривично дело стварно извршено или покушано, имаћемо стицај са извршеним убиством. Ако је лишавање живота било управљено на то да би се од жртве одузела нека покретна ствар у намери прибављања противправне имовинске користи, постојаће тешко убиство при извршењу разбојништва.

Овде је неопходно утврдити да је учинилац свесно и вољно лишио живота друго лице с намером да на тај начин олакша или омогући извршење неког другог кривичног дела. Односно, приликом лишења живота неког лица код учиниоца је, осим свести и воље да се то лице лиши живота, постојала и представа о циљу који се тим убиством жели постићи да се омогући или олакша извршење неког другог кривичног дела. Ако је друго кривично дело довршено или покушано, није од значаја улога извршиоца убиства у том другом делу (он може учествовати или као извршилац или као саучесник).

Други облик овог квалификованог убиства постоји када се неко лице лишава живота да би се на тај начин прикрило друго кривично дело у коме је учинилац учествовао (као извршилац или саучесник). И у овом случају није релевантно да ли се прикрива своје или туђе дело, затим да ли је дело које се прикрива откривено или није, тј. да ли је утврђено правоснажном пресудом.

Спорно је да ли се убиством може прикривати само већ свршено дело или је могуће да се ради и о започетом кривичном делу.

2.2.1.8. Убиство из безобзирне освете

Освета је, такође, један мотив који покреће учиниоца и усмерава његово понашање у правцу лишавања живота неког лица. Нећемо погрешити ако кажемо да је она врло чест мотив убиства. Општи појам освете асоцира на крвну освету. Наиме, под појмом освете у животу се подразумева свако зло које се наноси неком лицу, због тога што је то лице или његов крвни сродник или неко ко је по било ком основу на његовој страни нанео било какво зло или неправду онеме који чини садашње зло или некеме ко је по било ком основу са његове стране, или садашњи наносилац зла сматра да му је са те стране нанесено зло па макар оно са те стране и није било нанесено, тако да се наношење другог (садашњег) зла чини искључиво

ради прибављања задовољења себи или неком свом ближем или оном ко је на његовој страни.⁸²

Кривични законик Србије полази са становишта да безобзирна освета представља тешко убиство. У кривичноправним одредбама није ближе одређено шта се подразумева под појмом безобзирне освете. Извесне одреднице дају нам правна теорија и судска пракса.

У правној теорији и судској пракси доминира као критеријум за обележавање безобзирне освете несразмерност између добара, тј. несразмерност између претходно учињеног зла које извршилац узима као повод за одмазду и убиства. Тако, када оптужени, у намери да се освети оштећеном што је трећем лицу у тучи нанео лаке телесне повреде, из кратежа пуца оштећеном у главу, чини кривично дело тешког убиства из безобзирне освете (Пресуда ВСС Кжм. 39/00 од 26. септембра 2000. године). Слично, убиство из безобзирне освете постоји када је оптужени ради задовољења своје сујете лишио живота девојку због тога што је засновала ванбрачну заједницу са другим, а затим је одбила да се уда за оптуженог (Пресуда ВСС Кж. 29/73. од 18. септембра 1973. године).

Дакле, безобзирност се мора процењивати у сваком конкретном случају, и то на основу објективног и субјективног критеријума. Она објективно постоји кад је учињено дело у очигледној несразмери са оним због чега се чини убиство, а то може да буде како у погледу објекта над којим се врши радња, тако и у погледу постојања других услова и околности под којима се врше те радње у спровођењу такве освете. Оно због чега се свети није по свом значају ни приближно вредности људског живота. Субјективни елемент се изражава као обележје личности учиниоца који не уважава и не поштује елементарне норме правног и друштвеног поретка које имају за циљ да регулишу сукобе у међуљудским односима. Такво понашање је обухваћено умишљајем учиниоца, тј. он свесно и вољно убиством враћа за зло које му је учињено. При том зло које му је нането не мора уопште да представља кривично дело, већ и неки други поступак (доношење неког решења, неприхватање захтева и сл.). У том смислу изјашњава се и суд. За постојање кривичног дела убиства из безобзирне освете довољно је да је учинилац у убеђењу да је зло за које се свети нането и да се због тога одлучио на такво убиство. У образложењу се наводи да је првостепени суд, на основу увида у приложене списе, правилно утврдио одлучне чињенице да су оштеће ни и судски извршитељ дошли у кућу оптуженог ради наплате дуга од 4.250,00 динара, да је оптужени упутио оштећеном речи: „Докле ћете долазити, реците шта хоћете?“, а када је оштећени почео да бежи у правцу капије, оптужени је пуцао из свог пиштоља у правцу оштећеног и усмртио га. Наведене квалификаторне околности (према којем лицу се вршила освета и поводом ког догађаја се врши освета) указују на то да се ради о кривичном делу убиства из безобзирне освете. За постојање овог кривичног дела довољно је да учинилац стоји у убеђењу да је зло за које се свети нането и да се због тога одлучио на убиство (Пресуда ВСС Кж. 1077/04. од 28. септембра 2004. године).

Кривично дело убиство из безобзирне освете постоји и када се врши после дужег временског периода. На пример, убиство је извршено након двадесет година, на прослави матуре, зато

---

⁸² Шипрага, Ј., „Убиство из крвне или безобзирне освете или других ниских побуда“, БезбедносП, бр. 5/1987, Београд, стр. 387.

што се убица сетио када је видео друга из разреда да га је овај злостављао, тј. вукао за велики нос и уши док су заједно ишли у школу.

У вези с овим обликом тешког убиства поставља се питање какав је његов однос са убиством из крвне освете. Као што је већ одавно констатовано, убиство из крвне освете не мора увек представљати и убиство из безобзирне освете. Ни убиство из безобзирне освете није увек извршено из крвне освете, јер повод за освету, па тиме и за безобзирну освету, не мора бити само претходно учињено убиство, тако да би освета попримала и карактер крвне освете, већ повод може бити сваки онај поступак за који учинилац убиства сматра да му је нанео неко зло, материјално или нематеријално.

У нашем кривичном законодавству, одредба о убиству у крвној освети имала је своју историју. Крвна освета се најчешће дефинисала као освета при којој извршилац лишава живота неко лице због примитивног схватања о дуговању крви. То је, у ствари, одмазда према лицу за које се сматра да дугује крв или према његовом блиском сроднику. До крвне освете је долазило и после извршене телесне повреде. Основно питање које се сада намеће јесте то да ли је законодавац укидањем крвне освете као квалификаторне околности желео у целини да је избаци из нашег кривичног законодавства или је она сада покривена одредбом о убиству учињеном у безобзирној освети.

Наравно, када убиство из крвне освете (једно лице због раније извршеног убиства или телесне повреде лишава живота учиниоца тог кривичног дела или њему блиско лице) има елементе безобзирне освете, постојаће убиство из безобзирне освете. Али, исто тако, крвна освета се може третирати и као убиство из других ниских побуда. Дакле, интенција законодавца није била да убиство из крвне освете не предвиди као тешко убиство, већ се једноставно ради о чињеници да ово кривично дело полако одумире и у крајевима где је раније постојало и постаје реликт прошлости, па га не треба посебно прописивати с обзиром на то да се може подвести под друге, поменуте квалификаторне околности.⁸³

Могућ је и покушај убиства из безобзирне освете. Према једном случају из судске праксе, покушај постоји када је учинилац према оштећеном покушао извршење убиства због тога што је он тукао и малтретирао његову љубавницу, иначе супругу оштећеног, јер нема никакве адекватности између онога што је чинио оштећени љубавници окривљеног када је исту тукао, пре смрти, и оног што је учинио окривљени приликом покушаја да оштећеног лиши живота (Пресуда ВСС Кж. I 192/92. од 21. октобра 1992. године).

2.2.1.9. Убиство из других ниских побуда

Осим поменутих ниских побуда (користољубље, извршавање или прикривање другог кривичног дела, безобзирна освета), Кривични законик Србије једном генералном клаузулом покрива и друге случајеве убиства која се могу учинити из ниских побуда. Појам ниских побуда, као и безобзирне освете, није законом одређен. Да ли се ради о ниској побуди одлучује суд у сваком конкретном случају имајући у виду квалитет, тј. конкретни појавни облик ниске побуде и релевантне норме владајућег, општедруштвеног морала. Дакле, и овде се, као и у претходним случајевима, полази од владајућих социјалноетичких и моралних

---

⁸³ Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, оп. cit., стр. 327.

погледа и ставова. Ниске побуде су појам који је кривичним законодавством нормиран, али социјалноетички детерминисан. У том смислу се изјашњава и правна теорија.

Судска пракса у том погледу пружа прегршт примера. Убиство из расне, националне или верске нетрпељивости је, на пример, убиство из ниских побуда. Тако, када су учиниоци лишили живота друго лице само зато што је био Ром, јер су припадали скинхедсима чије су идеје да њихова нација и раса треба да буду чисти, ради се о кривичном делу убиства из ниских побуда (Пресуда ВСС Кжм. 38/98. од 4. марта 1998. године).

Убиство из ниских побуда постоји и када је учинилац лишио живота убијеног да би засновао заједницу живота са његовом супругом (Пресуда ВСС Кж. 192/92. од 21. октобра 1992. године), или када је убијено дете да би се учинилац као отац ослободио родитељске дужности старања и издржавања детета (Пресуда ВСС Кж. 2105/57). У истој пресуди је назначено да се под ниским побудама подразумевају сви они мотиви који нису достојни човека и који се не слажу са усвојеним моралним схватањима друштва. То су: мржња, завист, пакост, похлепа, злоба, нетрпељивост и слично.

У великом броју случајева љубомора се појавила као мотив за извршење убиства. Посебно је интересантно то да ли се убиство са таквим мотивом може квалификовати као тешко. Врховни суд Србије је изнео мишљење да се љубомора, сама за себе, не може сматрати ниском побудом. Стога се убиство извршено из љубоморе не може, само због тога, квалификовати као убиство из ниских побуда (Пресуда ВСС Кж. I 982/70).

Дакле, мора се радити о крајње негативним побудама да би се стекла обележја кривичног дела убиства из ниских побуда. Нормирањем овог тешког деликта законодавац настоји да отклони празнину која би могла настати да ове опште одредбе нема. Овом формулацијом даје „шансу“ и другим убиствима да буду квалификована као тешка ако су им побуде морално ниске.

2.2.1.10. Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности

Квалификаторне околности код убиства службеног или војног лица при вршењу службене дужности представљају посебна својства жртве, као и околности под којима се врши лишавање живота (при вршењу послова службене дужности). У односу на старо решење, законодавац је проширио криминалну зону тако да сада пасивни субјект може бити било које службено лице (судија, тужилац и сл.) при вршењу послова службене дужности, а не само службено или војно лице при вршењу послова државне или јавне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе.

Службена и војна лица обављају одређене функције и дужности при чијем извршавању се могу наћи у великој опасности, па чак и у околностима да постану жртве убиства. Оваквим лицима је оправдано пружити појачану кривичноправну заштиту, што је, у крајњој линији, у интересу законитог, правилног и потпуног вршења њихових дужности и у интересе су друштва у целини. С друге стране, лишавање живота лица с таквим својством манифестује огроман степен злочиначке воље код учиниоца дела. Не ради се овде само о нападу на ту личност, него и о нападу на правосудну, безбедноснозаштитну функцију лица, као и на елементарне норме правног поретка.

Посматрајући Кривични законик Србије уочавамо да овај облик тешког убиства постоји када се лишава живота службено или војно лице при вршењу службене дужности (члан 114. став б). Анализом ове одредбе долазимо до следећих елемената које морамо да утврдимо да би постојао овај облик тешког убиства. Први елемент јесте својство пасивног субјекта службено или војно лице. Други елемент који се тражи јесте лишавање живота ових лица при вршењу послова у оквиру службене дужности, а не у вези са пословима које ова лица обављају. Кривични законик Црне Горе, на пример, нпр. у члану 144. став 5. предвиђа нешто ширу формулацију, тј. обухвата лишење живота службеног или војног лица при вршењу или у вези са вршењем службене дужности. И трећи конститутивни елемент јесте одређен субјективни однос учиниоца према делу, који се изражава кроз чињеницу да је извршилац овог кривичног дела свестан да је субјекат у моменту када га он лишава живота службено или војно лице при вршењу послова службене дужности и да он то хоће или на то пристаје. Извршилац овде има побуду тј. мотив да лиши живота баш то лице у вези са његовим службеним пословима.

Јасно произилази из одредбе Кривичног законика Србије која регулише квалификовано убиство да пасивни субјект сада може бити било које службено или војно лице. Појам службеног или војног лица треба одредити на начин како је то прецизирано у члану 112. Кривичног закона ка Србије. У смислу овог члана, службеним лицем сматра се:

1. лице које у државном органу врши службене дужности;
2. изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима;
3. лице у установи, предузећу или другом субјекту коме је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу;
4. службеним лицем сматра се и лице коме је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова;
5. војно лице,

Осим службеног лица, као пасивни субјект код овог тешког убиства може се јавити и војно лице. По одредби члана 112. став б. Кривичног законика, војним лицем сматра се професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору), војник на одслужењу војног рока, студент војне академије, ученик војне школе, лице из резервног састава док се као војни обвезник налази на војној дужности и цивилно лице ко је врши одређену војну дужност.

2.2.1.11. Убиство детета

Законодавство Србије је последњих неколико година претрпело значајне измене, при чему се углавном усвајају нова решења и стандарди који важе у великом броју европских законодавстава. У том правцу се развијао и Кривични законик Србије који, по угледу на нека савремена кривичноправна решења, уводи у наше кривично законодавство убиство детета као сасвим нови облик тешког убиства. До ступања на снагу Кривичног законика Србије убиство детета се третирало као обично убиство, уколико није било неког квалификаторног обележја, а околност да се ради о убиству детета узимала се као отежавајућа околност приликом одмеравања казне.

Основно питање код убиства детета јесте зашто га третирају као тежи вид убиства. По нашем мишљењу, у овом случају не треба него мора да постоји тешко убиство из много разлога. Прво, деца су посебно осетљива категорија лица код које је појачана заштита сасвим оправдана, јер се ради о немоћним лицима која нису у стању увек да схвате намере одраслих, лаковерни су, једноставно их је преварити и због тога се налазе у неповољнијем положају од осталих, па их је, између осталог, и једноставније лишити живота. Друго, злочини против деце имају далекосежније последице за друштво него злочини против одраслих. Сви људи су смртни, а потомство је једини начин којим се црна куга може победити. Напредак друштва у целини почива на постепеном побољшању кроз генерације. Треће, повреда или убиство детета много јаче повређују свест и осећања људи, јер изражавају у већем степену безобзирност и безосећајност појединца према жртви убиства. Убиство једног бића без одбране још је већи злочин од обичног убиства. Посматрајући даље, једно дете је далеко од тога да може да пробуди негативна осећања код неког лица већ, напротив, само сажаљење, па због тога када је једно дете лишено живота очигледно се ради о изузетно бескрупулозној особи.

Кривични законик Србије, у члану 114. став 7, одређује да је лишење живота детета тешко убиство. Дететом се код овог кривичног дела сматра, у смислу члана 112. Законика, лице које није навршило четрнаест година живота. Као што се може приметити, овом одредбом нису обухваћени малолетници (лица између четрнаест и осамнаест година живота).

Умишљај учиниоца кривичног дела мора да обухвати и чињеницу да се лишава живота дете, тј. учиниочева свест садржи и својство жртве. Уколико је учинилац у заблуди у погледу узраста детета (погрешно држи да је пасивни субјект старији од четрнаест година), неће постојати овај облик тешког убиства. Овде је исто дејство како неотклоњиве тако и отклоњиве заблуде, тј. обе искључују постојање овог облика тешког убиства. У том случају се околност да је лишено живота дете може узети као отежавајућа приликом одмеравања казне.

2.2.1.12. Убиство бремените жене

Алтруизам и човекољубље јесу осећања која треба друштво да гаји и развија насупрот егоизму и другим неприхватљивим осећањима, побудама и мотивима. Међутим, увек постоје лица која својим понашањем изазивају не само осећање неприхватљивости него и осећај згражавања. Убиство бремените жене је облик убиства који сигурно указује, у субјективном смислу, на личност учиниоца као безосећајну, ниску.

Кривични законик Србије полази од чињенице да убиство добија квалификовани вид када се убиством мајке истовремено уништава плод, као живот будућег детета. Заправо овде уништење плода представља једну додатну последицу која прати лишавање живота мајке.

Ради се о новом облику убиства прописаном у Кривичном законнику Србије, члану 114. став 7, заједно са убиством детета.

Квалификаторну околност представља бременитост, као и чињеница да се лишавањем живота бремените жене уништава и њен плод. Дакле, на посредан начин законодавац оваквом одредбом пружа заштиту и праву на живот детета које још није рођено.

2.2.1.13. Убиство члана породице

Убиство члана породице је кривично дело које има дугу историју. Старија законодавства су у тешка убиства према личности убрајала, на првом месту, убиство владоца, а потом и сродника. Ова убиства су се убрајала у ред најтежих и била запрећена или доживотном робијом или смртном казном.

У Србији ће постојати овај облик тешког убиства када је лишен живота члан породице који је претходно злостављан. То значи да није довољно само својство пасивног субјекта за постојање овог кривичног дела, него и радње које се манифестују кроз злостављање тог лица. Под појмом злостављања у кривичном праву најчешће се подразумева наношење психичког или физичког бола мањег интензитета. То може бити свако деловање на тело које нема елементе телесне повреде (шамарање, ударање, гурање, плување, поливање, повлачење за косу, нос и др.) а изазива телесни и психички бол. Лице се може злостављати и психичким малтретирањем, као што је стално подсећање на нешто што је за њега непријатно, исмевање или омаловажавање или друго наношење психичких патњи.

Овде је неопходно да је злостављање претходило убиству. То је његов смисао. Сматрамо да је интенција законодавца да строго казни оне учиниоце који у континуитету злостављају члана своје породице, па га онда умишљајно лише живота.

Овим обликом тешког убиства обухваћена је заштита чланова породице. Ко се има сматрати чланом породице, извесне смернице даје члан 112. став 28. Кривичног законика Србије који истиче да се чланом породице сматрају и бивши супружници и њихова деца, као и родитељи бивших супружника. Дакле, појам члана породице екстензивно се тумачи. То су, пре свега, деца и родитељи, али и усвојоци и усвојеници, старатељ или лица о којима се учинилац стара, храниоци и храњеници, брачни друг и његови родитељи, бивши брачни друг и његови родитељи, пасторак или пасторка, очух или маћеха, уколико уместо брачног друга постоји ванбрачни друг, онда се штите он и његови родитељи. У теорији се истиче схватање да би требало да се под појмом члана породице подразумевају и друга лица која са учиниоцем живе у заједничком домаћинству и која се у односу на њега налазе у односу зависности (нпр., лице коме учинилац омогућава живот у заједничком домаћинству).⁵⁵⁰ У том смислу, да ова одредба не би изазивала дилеме у пракси, требало би је *de lege ferenda* прецизирати.

2.2.1.14. Убиство више лица

Колико је ова одредба контроверзна за решавање неких питања из кривичноправне теорије која су, опет, важна за њену примену у пракси, показује и чињеница колико се често мењала од тренутка када је уведена у наше кривично право.

Еволуција ове одредбе може нам бити основ за решавање проблема који, чини нам се, и данас постоје у погледу њене правне природе. Суштинско питање је да ли се код убиства више лица ради о казненој одредби или о посебном облику квалификованог убиства. Опредељење за један или други став нужно производи и одговарајуће правне последице.

Кривични законик Србије у члану 774. став 9. истиче да убиство више лица постоји у случају умишљајног лишења живота више лица, при чему се не ради о убиству на мах, убиству детета при порођају или убиству из самилости. Иначе, ова одредба се није мењала од

1994. године, осим када је наше законодавство обogaћено новим обликом привилегованог убиства (лишење живота из самилости), па је и оно изузето од могућности да буде узето у обзир када се решава питање да ли постоји убиство више лица или не постоји. Чињеница да се ова одредба није мењала од 1994. године истакнута је с разлогом, а то је жеља да укажемо на неуједначеност судске праксе када је у питању схватање правне природе ове одредбе. Ево и примера. Ради се о предмету у коме је Окружни суд у Новом Саду одлучио да, када оптужени једно лице које врши послове јавне безбедности лиши живота, а истом приликом друго службено лице при вршењу послова јавне безбедности покуша да лиши живота, постоји једно свршено кривично дело тешког убиства службеног лица при вршењу службене дужности у стицају са покушајем истог дела. У образложењу се наводи да интенција законодавца, прописујући строже услове кажњавања по тачки б (убиство више лица), очигледно је била да се на строжи начин третирају случајеви (два или више) обичног убиства и да се на тај начин санкционише ситуација када исто лице одузме живот више људи (Окружни суд у Новом Саду К. 149/95).

Међутим, Врховни суд Србије је преиначио ову пресуду Окружног суда у Новом Саду и радње оптуженог квалификовао као једно кривично дело убиства из тадашњег члана 47. став 2. тачка б (убиство више лица) у покушају. Иначе, Врховни суд Србије је у образложењу навео да одредба члана 47. став 2. тачка б. обухвата све облике умишљајног убиства више лица, па и оних из члана 47. став 2. тачка 5, осим привилегованих убистава (Врховни суд Србије Кж. 1810/96).

Да напоменемо још то да је Окружни јавни тужилац ове радње оптуженог квалификовао као свршено кривично дело из члана 47. ст. 5. и 6, за шта тек нема основа, јер није лишено живота више лица него једно лице.

Ко је овде био у праву зависи и од тога како ћемо да схватимо интенцију законодавца у Кривичном законодавству Србије. Окружни суд је на одредбу из тачке б. гледао као на казнену одредбу, а Врховни суд као на посебно кривично дело.

Да покушамо да анализирамо став 9. члана 114. Кривичног законика Србије.

Прво, неопходно је да постоји истоветност учиниоца дела. Није, међутим, важно да је учинилац код свих извршених убистава имао својство извршиоца. Он може у тим кривичним делима учествовати као извршилац, подстрекач или помагач. Друго, потребно је да је проузрокована смрт два или више лица. Када је у питању радња извршења, закон истиче да се убиство састоји у умишљајном лишењу живота више лица. По мишљењу које је истакнуто у теорији, начин на који је формулисана одредба даје основа за тумачење које не само да не обухвата поврат него и сужава ову одредбу када је у питању стицај. Наиме, говори се о томе да овај облик тешког убиства постоји онда када учинилац са умишљајем лиши живота више лица, што се не мора схватити као да је учињено више умишљајних убистава. То би могло значити да је неопходан јединствени умишљај који би обухватио лишавање живота више лица. То онда суштински обележава ово дело као посебан облик тешког убиства. Ова одредба, по истом мишљењу, не обухвата поврат, тј. не обухвата ситуацију када учинилац изврши више убистава која нису обухваћена јединственим умишљајем. Она се односи, несумњиво, на идеални стицај, и на неке случајеве реалног стицаја (када муж ухвати жену у

прељуби, па онда убије жену, а после извесног времена и љубавника). Али да се односи на поврат, и уопште случајеве убистава међусобно неповезаних, тешко је тврдити.

2.3. Привилегована (лака) убиства

Привилегованим убиством сматра се оно противправно лишавање живота другог лица које је извршено под посебним околностима које делу дају лакши вид.⁸⁴ Ова убиства се по својим обележјима разликују од обичног и квалификованог убиства, што оправдава њихово засебно регулисање у Кривичном законнику и засебно проучавање. Тома Живановић их означава као нарочито, блажија убиства, чиме указује на њихов карактер и потребу да због одређених привилегујућих околности законодавац за њих предвиди лакше казне од казне прописане за обично убиство.

И поред тога што кривични законици свих земаља убиство регулишу као једно од најтежих кривичних дела, ипак постоји једнодушан став да извесна одузимања туђег живота, због посебних људских и животних околности, заслужују посебан статус. Те ретке ситуације треба правно издвојити јер у мањој или већој мери умањују тежину кривичног дела убиства и одговорност њихових учинилаца, што убиство чини лакшим или привилегованим.

Те специфичне околности су различитог карактера и њихов значај је различит јер не утичу исто на смањење тежине кривичног дела убиства. Наиме, често се дешава да убиства врше лица која се налазе у посебном душевном стању које сужава њихову свест, што битно утиче на њихово понашање у таквој ситуацији. Ако се томе дода да такво понашање може да иницира и проузрокује сам пасивни субјект својим скривљеним и провоцирајућим понашањем, онда је оправдано такве случајеве убиства третирати као посебне, лакше облике убиства.⁸⁵ Могуће су животне ситуације у којима само лице, које се налази у безизлазном стању тешке болести у којој трпи велике патње, изражава захтев за окончањем свог живота.

У погледу легислативног уређења привилегованих убистава у нашој земљи треба учинити неколико напомена. Прво, Кривични законик Србије од када је ступио на снагу 1. јануара 2006. године обогатио је лепезу привилегованих убистава новим, које све већи број земаља познаје и прихвата, а то је лишење живота из самилости. Друго, убиство из нехата сада се назива нехатно лишење живота.

Сва привилегована убиства дефинисана су као засебна кривична дела. Тако, Кривични законик познаје: убиство на мах (члан 115), убиство детета при порођају (члан 116), лишење живота из самилости (члан 117) и нехатно лишење живота (члан 118).

2.3.1. Убиство на мах

Једно од веома важних питања у кривичном праву јесте и питање да ли извршење дела у узбуђеном и раздраженом стању треба да послужи кривцу као олакшица? Ово питање првенствено се поставља код убиства али и код других кривичних дела чије је извршење скопчано с насиљем.

⁸⁴ Лазаревић, Љ., Кривично право - посебни део, *op. cit.*, стр. 214.

⁸⁵ Бабић, М., „Право на живот и привилегована убиства”, *Правни живот*, Београд, бр. 9/1997, стр. 86.

Како се дошло на идеју да се оваква понашања привилегују у кривичном законодавству? Још је Аристотел, у Никомаховојетици, анализирао раздраженост (гнев) и степеновао је као преслабу, прејаку и одговарајућу. Он је тврдио да човек који се љути због правих ствари и на људе који то завређују и уз то, докле год треба да се љути, завређује похвалу. Аристотел даље критикује флегматичне особе и истиче да они који се не љуте на ствари због којих би требало да се љуте, сматрају се будалама. За таквог човека се не сматра да осећа ствари нити да оне могу да га повреду и пошто не може да се разгневи, сматра се да је невероватно да се одбрани, а истрпети вређање и поднету увреду упућену пријатељима ропски је чин. Он даље истиче, да се на супротној страни, на крају спектра, налази жучан, колеричан и рђав човек, који је увек разјарен за све, и који је онда још додатно бесан много више и дуже док не врати освету и не нанесе бол.

Очигледно да Аристотел, поставивши ствари на овај начин, посредно указује на то да нека узбуђења треба оправдати и прихватити као нормалну реакцију човека, који је иначе миран, али је у конкретном случају изазван у односу на људе који су стално под тензијом и бесни.

Тома Аквински, највећи схоластички филозоф, у свом делу (*Summa Theologica*) разликује разјареност која је настала са добрим разлогом (*ratio recta*) и ону која том разлогу противречи, примећујући да прва није грех. Јарост која је настала с оправданим разлогом, или ревносна љутња, јесте она која се не омета и не спречава рационалном правдом. Гнев који је у супротности са „добрим разлогом“, или погрешни гнев, јесте порок.

Важно је нагласити да су још Аристотел и Аквински расправљали о томе када је оправдано бити гневан и бесан, и када то није.

Слично, Лист је у својој опсервацији истицао да афекат при извршењу кривичног дела зависи од темперамента учиниоца.⁸⁶ Постојање афекта при извршењу убиства није доказ о томе да дотични није са свим хладно размислио о извршењу дела, а исто тако и одсуство афекта није доказ о томе да се учинилац није без размишљања и брзо одлучио на извршење дела. Наиме, има окорелих зликоваца који тек при извршењу дела долазе у нарочито узбуђење. Исто тако има хроничних алкохоличара који без јачег повода и у обичној свађи потежу нож и убијају свог противника. Према томе, узимати и овакво узбуђење као нарочиту олакшицу, која улази у квалификацију дела код убиства, било би неоправдано.

Због тога се јавила идеја да се нађе узрок узбуђења. Да се утврди да ли је узбуђење изазвано неким неправедним актом, јер сасвим је оправдано да иначе безопасан човек може у конкретном случају да буде изазван, испровоциран неким нападом, да учини кривично дело, па и убиство. Разлог за блаже кажњавање налази се управо у чињеници да без ове провокације учинилац не би ни извршио дело, дакле, да један део кривице лежи и на самом убијеном.

Жртва кривичног дела има најзначајнију улогу у настајању и извршењу убиства у афекту, јер она својим понашањем (вређањем, злостављањем, нападом) изазива учиниоца. Ради се, дакле, о скривљеном по нашању жртве, што представља основ блаже квалификације убиства, али само ако напад или вређање није скривио сам извршилац убиства. Дакле, суштину ове инкриминације чини конфликтни однос између учиниоца и жртве.

---

⁸⁶ Цитирано према: Миљковић, М., *op. cit.*, стр. 48.

Убиство на мах због својих карактеристика назива се још и „провоцирано убиство“. Провоцирана убиства се сматрају мање гнусним, а провокација је одавно призната као основ блажег кажњавања у земљама европскоконтиненталног права, али и у земљама англосаксонске правне културе где провокација може да доведе до преиначења са тешког убиства (murder) на привилеговано, блаже убиство (manslaughter).

На крају овог разматрања желимо да изведемо неколико закључака који се односе на ову одредбу de lege lata и de lege ferenda.

Прво, кривично дело убиства на мах ослања се на стање јаке раздражености које представља правни појам а не термин медицинске природе и суду припада процена да ли такво стање постоји или не постоји. Овде се не ради о патолошком афекту јер би се онда примењивала правила у вези са институтом урачунљивости, већ се у стање јаке раздражености доводи психичко нормално биће, односно само нормалан, душевно здрав човек може бити извршилац овог кривичног дела.

Друго, приликом процене стања јаке раздражености узима се у обзир објективни критеријум, тј. питање шта је изазвало стање раздражености и како нормалне особе реагују на такве надражаје. Мора постојати сразмера између таквог повода (напад, злостављање или тешко вређање) и степена раздражености, и то цењена објективно. При том се узима у обзир и личност учиниоца јер се мора утврдити да је јака раздраженост наступила код учиниоца дела, тј. да је тешко вређање или злостављање таквог карактера да може да доведе до јаке раздражености извршиоца овог дела и да је оно и субјективно код њега такву раздраженост и изазвало. Увођењем злостављања, по нашем мишљењу, законодавац је, са једне стране, проширио круг услова који могу представљати повод за убиство на мах али је, са друге стране, истовремено признао и еластичнији критеријум у процени подобности провокације да изазове понашање учиниоца да изврши убиство на мах. Имајући у виду да злостављање представља дужевремено, континуирано физичко или психичко малтретирање, у стварном животу може настати ситуација где сам непосредни повод за убиство може бити такав да по објективним мерилима није подобан да проузрокује стање јаке раздражености, али се лице у таквом стању налази услед постојања афекта који је дуго потискиван и на крају је кулминирао.

Треће, елемент „на мах“ не треба de lege ferenda, како се то негде истиче, избацити из диспозиције дела јер је законодавац његовим задржавањем хтео да „нагласи и истакне“ да је кривично дело убиства на мах временски ограничено реаговањем било у моменту провокације жртве било непосредно после тога. Као што је већ поменуто, израз „на мах“ значи у истом тренутку чим је предузет напад, злостављање, односно тешко вређање или одмах по престанку истих. Избацивањем махиналног деловања не би се ништа значајније променило јер, по правилу, лице делује на мах када је у стању јаке раздражености. Чим има могућности свесно да делује раздраженост није јака већ се може радити о обичном афектујарости.

2.3.2. Убиство детета при порођају

Од свих облика кривичног дела убиства које смо проучавали и сретали, како код нас тако и у упоредном праву, чини нам се да убиство детета при порођају оправдано носи етикету

најконтроверзнијег. Чак ни лишење живота из самилости не изазива толико различитих мишљења и осећања. Зашто?

Детеубиство или чедоморство, како још називају убиство детета при порођају, имало је врло специфичну еволуцију. Историјски посматрано, однос према овом кривичном делу мењао се кроз векове. Од кривичног дела које је најстроже кажњавано (смртном казном и набијањем на колац) до убиства на које се од почетка XVIII века почело блаже гледати, што је довело до „ублажавања пеналитета“⁶³⁴ и у кривичним законцима. Данас се поново налазимо у фази преиспитивања исправности ставова који привилегујуће гледају на ово убиство. Наш законодавац овом убиству јасно и недвосмислено даје статус привилегованог. Међутим, у са временом кривичном праву све више долази до изражаја нејединствен став у односу према овом делу. Негде се третира као убиство блиског сродника (обично или тешко) без уважавања некаквих посебних психичких својстава мајке, док друга законодавства праве разлику између брачне и ванбрачне деце. Па су тако убиства ванбрачне деце привилегована у односу на брачну децу, што је свакако израз дискриминаторског става према ванбрачној деци. Блаже кажњавање чедоморства потиче, са једне стране, још од пређутног признања јавног мњења да за трудноћу није крива само жена већ и мушкарац и, са друге стране, произилази из пређутног признања друштва сопствене немоћи да ванбрачно новорођенче обезбеди и ванбрачну мајку прихвати. По нашем мишљењу, већ сам израз „брачно“ или „ванбрачно“ дете код удате жене може изазвати тешкоће у доказивању јер се може родити код постојећег брака и дете зачето ван брачног односа. Из тих разлога, али наравно на првом месту из разлога дискриминације, најбоље се показују она решења која не помињу брачност или ванбрачност детета. На овом месту интересантно је подсетити се решења које је постојало у Кривичном законнику Немачке. Код њих је лишење живота брачног детета за време порођаја квалификовано као обично убиство, док је лишење живота ванбрачног детета за време порођаја или непосредно после порођаја било привилеговано. Као што видимо, и немачко кривично законодавство је дуго имало једно потпуно неприхватљиво решење. Данас је та одредба која регулише убиство ванбрачног детета при порођају укинута, што значи да се више не праве разлике између брачне и ванбрачне деце. По њиховом мишљењу, таква одредба више није актуелна, а изузетна ситуација мајке која убија дете (брачно или ванбрачно) при порођају или одмах након порођаја може се узети у обзир кроз § 213. који регулише убиство на мах и друге лакше случајеве убиства.⁸⁷

Постојеће легислативно решење, у Кривичном законнику Србије, отвара неколико општих, теоријских питања и, наравно, одређени број практичних, конкретних питања значајних са становишта примене ове одредбе у пракси. Најзначајније теоријско питање односи се на разлоге привилеговања овог кривичног дела или питање основа за „блажије“⁸⁸ кажњавање. Ако прихватимо ову норму, на ово се нужно надовезује питање да ли порођај може да доведе до поремећаја који ће у кривично правном смислу заслужити блажи третман. Да будемо прецизнији, дилема постоји у погледу тога да ли поремећај мора да буде искључиво резултат порођаја или се узимају у обзир и други аспекти као што је, на пример, утицај средине, окружења, тј. услова који су повезани са порођајем.⁸⁹ Овде се појављује и низ подпитања.

⁸⁷ Schonke, A., Schroder, H., Strafgesetzbuch, Kommentar, p. 1671.

⁸⁸ Живановић, Т., оп. цит., стр. 37.

⁸⁹ VWilson, W., Criminal law-doctrine and theory, op. cit., p. 395.

Прво, да ли је на овај начин право полно поларизовано.⁹⁰ Друго, постоји и критички став према томе да је дефиниција чедоморства ограничена на убијање тек рођеног детета, а не и на друго старије дете.⁹¹

Ова и многобројна друга питања биће предмет наше опсервације. Нажалост, после кривичног дела лишења живота из самилости за које уопште не поседујемо домаћу судску праксу, код овог кривичног дела она је најоскуднија. Убиство детета при порођају све мање и мање се појављује, што је вероватно резултат контроле зачећа и и могућности легалног побачаја.⁹²

2.3.3. Лишење живота из самилости

Кривични законик Србије (члан 117), излазећи у сусрет савременим тенденцијама и достигнућима у овој области, предвиђа један посебан, нови облик кривичног дела убиства који Кривични закон Србије није познавао. Реч је о лишењу живота из самилости као привилегованом убиству.

Ново српско кривично законодавство настоји да превазиђе неколико степеника спотицања из претходног стања. Прво, то је враћање инкриминација из споредног кривичног законодавства у Кривични законик. Друго, то је имплементација и усаглашавање са међународним стандардима у овој области, што значи да Србија у свом законодавству мора да реализује обавезе које је преузела ратификацијом међународних уговора. Ту треба изабрати пут који ће водити рачуна о домаћем правном систему, нашој правој терминологији, општим начелима и институтима кривичног права. Сада, коначно, можемо да говоримо о једном савременом и кохерентном кривичном законнику. Да је он одговорио потребама усклађивања српског кривичног права са међународним обавезама потврђују и многобројни научни скупови који су као полазну тему имали актуелна питања текуће реформе нашег кривичног законодавства, али и упоредноправна анализа која указује на то да основу Законика чине „оне правне и филозофске концепције од којих данас полази већина савремених европских кривичних закона". Једну од потврда за изнети став представља и инкриминација лишења живота из самилости, коју већина европских земаља одавно познаје.

О еутаназији, разлозима за и против, односу између права на живот, као првог међу свим правима грађана, и права на смрт, тј. питања да ли је право на живот праћено обавезом живљења или уз право на живот постоји и право на смрт, постоји велики број мишљења која се међусобно сукобљавају. Реч је о једном од најконтроверзнијих медицинских, правних и друштвених питања.

Циљ нам је разрешење неких дилема које постоје у вези са увођењем овог привилегованог кривичног дела у наше законодавство. Апостроф је стављен на анализу одредбе 117. Кривичног законика Србије и уједно њено оцењивање у смислу њене прихватљивости или неприхватљивости. Ова новина у нашем кривичноправном систему отвара низ полемичних питања у погледу услова под којима се једно понашање може подвести под законски опис лишења живота из самилости. Примена ове законске одредбе сигурно ће наићи на низ

⁹⁰ Ashvort, A., Principles of Criminal Law, op. cit., p. 293.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Трешњев, А., „Привилегована убиства у кривичном законнику Србије", Зборник радова Ново кривично законодавство-дилеме и проблеми у теорији пракси, Институт за кримино-лошка и социолошка истраживања, Београд, 2006, стр. 164.

конкретних проблема због непостојања судске праксе, па смо због тога желели да појаснимо одређене појмове и предвидимо могућа спорна питања, те да покушамо да наведемо нека теоријска решења.

2.4. Нехатно лишење живота

Проучавајући кривична дела убиства, веома често смо наилазили на констатације да нова достигнућа у области науке и технике доводе у великом броју до нехатних проузроковања смрти. Тако, истиче се да је савремени живот обележен новим проналасцима у области техничких и природних наука, али и да та нова достигнућа представљају у извесном смислу опасност за човека јер стварају ситуације ризичне за живот и тело како оних лица која их непосредно примењују тако и других људи.⁹³ Углавном, у кривичном праву таква ситуација се означава као цена технолошког напретка.

Касније ћемо, детаљније, видети у којој мери су нехатна лишења живота заступљена у односу на умишљајна убиства. Сада само желимо да истакнемо то да је њихово место у систему нехатних деликата значајно. Због тога, а и због чињенице да право на живот заузима највиши ранг међу људским правима, неопходно је инкриминацијом обухватити и његово нехатно уништење. У члану 118. Кривичног законика Срби је једноставном одредбом, која је на сличан начин уређена у већини европских законодавстава, формулисано је лишење живота из нехата: „Ко другог лиши живота из нехата, казниће се...” Законодавац и код овог кривичног дела, као и код лишења живота из самилости, да би нагласио његово привилеговање због нехатног облика кривице, означава га као лишење живота а не као убиство. Као што смо видели у упоредном аспекту, савремена законодавства међусобно се разликују по називу ове инкриминације тако да наилазимо на назив „лишење живота из нехата” у Немачком, Швајцарском и Аустријском кривичном законнику, „проузроковање смрти из нехата” у Кривичном законнику Руске Федерације, Хрватске, Словеније, а Французи ово кривично дело регулишу у оквиру поглавља које носи назив „Ненамерна (невољна) угрожавања живота другог лица” чиме се наглашава његова суштина. Који назив најбоље одражава суштину овог дела? Она законодавства на територији бивше СФРЈ која су прихватила назив „проузроковање смрти из нехата” ипак истичу да тај термин није у потпуности адекватан. Шта више, указује се на то да термин „проузроковање” у себи носи, пре свега, готово искључиво објективна обележја, дакле нешто што се креће у границама објективне одговорности. А јасно је да само проузроковање било које последице није довољно за утемељење (кривичне) одговорности, јер је савремено кривично право засновано на принципу кривице.⁹⁴ У том смислу, решење у Кривичном законнику Србије чини нам се задовољавајућим. Раније је Кривични закон ово дело називао убиством из нехата што је, по владајућем мишљењу, било неадекватно јер сам појам „убиство” у себи имплицира чин са злочиначком намером, што је неспојиво и неусклађено са појмом нехата који је негде на граници случајних збивања.⁹⁵

⁹³ Лазаревић, Љ., „Невољна кривична дела - актуелан проблем савременог кривичног права”, Правни живот, 1 - 2/1960, стр. 1.

⁹⁴ Бачић, Ф., Шепаровић, З., Кривично право - посебни део, *op. cit.*, стр. 54.

⁹⁵ Марковић, И., „Убиство из нехата”, Годишњак Правној факултета у Бањој Луци, бр. XXIV/2000, стр. 229.

Појмовно одређење кривичног дела

Узимајући у обзир законску формулацију нехата (члан 26. Кривич ног законика), овај облик лишења живота постоји када је учинилац био свестан да својом радњом може другог да лиши живота, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити (свесни нехат) или када није био свестан да својом радњом може лишити живота другог иако је према околностима под којима је оно учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности (несвесни нехат).⁹⁶

У теорији наилазимо на различите дефиниције лишења живота из нехата. Миљковић истиче да је објективна страна и код долозног и код кулпног убиства иста, тј. смрт једнога човека. Али када се убиство посматра са његове субјективне стране, онда се долази до закључка да кривична одговорност не може и не треба да буде подједнака. Код долуса је радња управљена на противправни ефекат, а код кулпе радња није управљена на такав ефекат, али овај произилази услед необраћања довољно пажње. Зато се оваква радња мора казнити бар код извесних деликата који сууправљени против важнијих људских добара, а нарочито код деликата управљених против живота и тела. Разлог за кажњавање кулпе код ових дела налази се у томе што се код кулпе огледа повреда извесних дужности, коју сваки грађанин у држави има, да буде марљив и смотрен, и што од те повреде дужности произилази опасност по по јединца и целину друштва.⁹⁷ Фојербах истиче да је кулпа повреда обавезе, коју грађанин даје, да ће у друштву бити марљив и смотрен.⁹⁸

По Томи Живановићу, кривац је код убиства како умишљени тако и нехатни извршилац истога. Како Кривични законик Краљевине Југославије из 1929. године прави разлику између обичног нехатног убице и позивног нехатног убице⁹⁹ који се строже кажњава, професор Тома Живановић истиче да је позивни нехатни убица онај који је по свом позиву или за нимању био дужан да буде пажљив. Овакав нехатни убица се кажњавања строже јер он има више способности за предвиђање последица свог делања.¹⁰⁰ Према Јанку Таховићу, обе врсте нехата (свесни и несвесни), уопште узев, резултат су немарности, небрижљивости и неспретности у понашању услед чега долази до проузроковања забрањене последице. На тај начин код одређивања нехата налазимо неке нове правне категорије, а то су, углавном: небазривост (*imprudencia*), немарност (*negli gentia*) и неспретност (*imperitia*), као и занемаривање закона, правила, наредби и дисциплине.¹⁰¹ Према истом аутору, небазривост означава несмотреност, недостатак обзира за потребе других људи, немарност изражава један другачији психички став као последица алкавости или, боље рећи, недостатка или недовољности пажње или марљивости и неспретност се углавном односи на случајеве професионалног нехата у вези са вршењем разних активности које могу довести до нехатног извршења разних кривичних дела. Оправдање за кажњавање нехата, што значи и за лишење живота из нехата, лежи у томе што је учинилац био дужан да буде обазрив и пажљив али је

⁹⁶ Тако: Лазаревић, Ј., Кривично право - посебни део, Београд, 1995, стр. 219. и Стојановић, З., Коментар..., ор. cit., стр. 339.

⁹⁷ Миљковић, М., 0 убиству с обзиром на реформу Кривичног законика, Београд, 1910, стр. 61-62.

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Овај параграф гласи: „Ко другог из нехата лиши живота казниће се затвором до три године. Ако је учинилац смрт могао предвидети или је по позиву и занимању свом био дужан бити пажљив, казниће се строгим затвором најмање годину дана.”

¹⁰⁰ Живановић Д., Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део, Београд, 1938. стр. 27.

¹⁰¹ Таховић, Ј., Кривично право, општи део, Београд, 1961, стр. 179.

поступио немарно и лакомислено. Према Богдану Златарићу, под квалификацију убиства из нехата долази свако нехатно узроковање туђе смрти које већ није инкриминисано као неко друго кривично дело квалификовано последицом смрти.¹⁰² Љубиша Лазаревић истиче да код убиства из нехата смрт лица није циљ делатности учиниоца већ се јавља као нежељена последица његовог немарног понашања. Овакав психички однос учиниоца према последици дела даје привилегујући карактер овом убиству. Како исти аутор истиче, низ људских радњи може се квалификовати као нехатно делање, а анализа судске праксе показује да се у оваквим случајевима најчешће ради о оним облицима људског понашања кроз које се испољава непажња, небазривост, неумешност и сл.¹⁰³ А Фрањо Бачић истиче да је нехатно проузроковање смрти супсидијарно кривично дело убиства из нехата јер посебних, специфичних, има у самом закону велики број. Код тих других кривичних дела, код којих је смрт наступила из нехата, ради се о неким другим добрима која се штите, као на пример општа сигурност људи и имовине или здравље људи, а наступање смрти представља квалификаторну околност дела.¹⁰⁴ Владо Камбовски указује на то да се убиство из нехата од основног дела убиства разликује по својој објективној и субјективној страни. Објективна страна дела укључује и повреду правила за дужну пажњу, поред проузроковања последице, а субјективна страна се изражава кроз нехат као облик кривице где је без значаја да ли се ради о свесном или несвесном нехату.¹⁰⁵ Према Зорану Стојановићу, код убиства из нехата ради се о суштински другачијем понашању у односу на умишљајно убиство иако је последица једног и другог кривичног дела иста. Интензитет напада на заштићено добро знатно је мање изражен код нехатног убиства.¹⁰⁶

Нема сумње да приликом дефинисања нехатног лишења живота кључну улогу има одредба о појму нехата из општег дела кривичног законика. Наш законодавац је само предвидео лишење живота из нехата у посебном делу, а да ли у конкретном случају постоји нехат даће одговор општи део законика. На тај начин поступа већи број кривичних законодавстава.¹⁰⁷ На другој страни имамо она законодавства која у одредбама општег дела не дефинишу појам нехата, па то чине у посебном делу. Наишли смо на једну занимљиву опаску на њихов рачун која истиче да сва законодавства кажњавају убиство из нехата блаже од убиства са умишљајем, али се не може рећи да су сви овај појам у кривичном законодавству рационално обрадили.¹⁰⁸ Сетимо се само одредбе у Кривичном законнику Француске који у дефинисање убиства из нехата укључује неспретност, брзоплетост, нехат, немар или непоштовање неке обавезе или мере или опрезности коју прописује закон или неки други пропис, чиме чини кривично дело убиства из нехата или *homicide involontaire* (221-226). Још је Лист у својим расправама замерио овим земљама на излишној казуистици.

¹⁰² Цитирано према: Делић, Н., „Убиство из нехата”, Правни живот, бр. 9/1996, стр. 104.

¹⁰³ Лазаревић, Љ., „Невољна кривична дела актуелан проблем савременог кривичног права”, Правни живот, 1 - 2/1960, стр. б.

¹⁰⁴ Бачић, Ф., Шепаровић, З., Кривично право - посебни део, *op. cit.*, стр. 53.

¹⁰⁵ Камбовски, В., Казнено право, посебан дел, Скопје, 2003, стр. 33.

¹⁰⁶ Стојановић, З., Коментар Кривичног законика, *op. cit.*, стр. 338.

¹⁰⁷ Постоје и она законодавства која појам умишљаја и нехата не одређују у закону, већ је то препуштено кривичној правној теорији и судској пракси. На пример, Немачка. Код њих су ови појмови одређени слично њиховом дефинисању у нашем праву.

¹⁰⁸ Миљковић, М., 0 убиству с обзиром на реформу Кривичног законика, *op. cit.*, стр. 62.

Сматрам да је најбоље, да би се избегла свака сумња о томе да ли у конкретном случају постоји нехат или уопште кривица, питање нехатног поступања регулисати у општем делу законика.

Ту наилазимо на могуће проблеме који се тичу прецизности законске дефиниције нехата. Тешкоће нису изражене само код лишења живота из нехата него и код других нехатних деликата. Видећемо, касније, да у пракси категорија убиства из нехата садржи најразноврснија убиства. Низ људских радњи може се квалификовати као нехатне. Убиство када оптужени само гура неку особу на улицу и када та особа падне снажно ударивши главу о ивичњак након чега умире услед хеморалгије мозга, може да се подведе под категорију нехатног лишења живота. Казна за ово убиство је, наравно, нижа него у случају да је оптужени био свестан да услед његовог понашања, гурања оштећеног, може доћи до пада и ударања главом, што би довело до последице смрти, па је на то пристао. Судској пракси је препуштено да у сваком конкретном случају, на основу обележја умишљаја и нехата из чл. 25. и 26. Кривичног законика Србије, оцени да ли се ради о умишљајно или нехатно извршеном делу.

Правна расправа у вези са нехатним лишењем живота води се и око тога где треба подвући линију која раздваја ово убиство од случаја где је смрт несрећно изазвана, али који не заслужују да буду проглашени за кривично дело, односно не улазе у сферу кривично правног реаговања. Дакле, испод права које се односи на нехатно лишење живота леже дубљи проблеми. Отворићемо још један. То је питање одговорности за нехатно понашање, генерално гледајући. Присутна су различита мишљења. Од идеје да нехатна кривична дела треба искључити из кривичног права, а правну заштиту обезбедити јачањем грађанскоправне заштите, преко тога да је на том подручју адекватнија примена превентивних мера. Неки теоретичари истичу да број кривичних дела код којих постоји одговорност за нехат није велики. Чак и код неких тешких кривичних дела или, да кажемо, код већине тешких кривичних дела он се сматра недовољним разлогом за кажњивост а, са друге стране, довољан је за конституисање нехатног лишења живота. Због тога се поставља питање да ли је исправно да одговорност за једно од најгнуснијих кривичних дела у кривичном праву, код кога је за квалификоване облике предвиђена најстрожа казна, буде задовољена тим лакшим степеном кривице.

3. Регулисање убиства у Кривичним законима других земаља

3.1. Законодавства англосаксонског правног система

3.1.1. Сједињене Америчке Државе

Сједињене Америчке Државе карактерише једна специфична ситуација. Паралелно егзистирају федерално право (United States Code), право савезних држава и право округа (дистрикта). Посматрајући овако разуђен амерички правни систем утврдили смо да је систематизација кривичног дела убиства извршена на сличан начин у већини америчких држава. Наравно, неке државе изражавају своје специфичности. Тако, већина држава и Округ Колумбија дели убиство (murder) на два степена (.first-degree murder and second-degree murder) а неке државе (Минесота, Флорида и Висконсин) разликују више од два степена

убиства. Као извори америчког кривичног права појављују се још судске одлуке и обичајно право, што указује на велики утицај енглеског кривичног права.

Американци, када је у питању подела и међусобно разликовање убиства, користе скоро исти систем и терминологију као и Енглези. Постоје неке разлике, као што ћемо видети, које се односе на степеновање убиства.

Homicide и овде означава све врсте убиства. У литератури се помиње неколико.¹⁰⁹

Прво, за нас најважније, је кривично дело убиства, тј. *criminal homicide*.

Другу категорију чине убиства која се могу оправдати (*justifiable homicides*). То су убиства „без кривице”. Смрт неког лица је наступила зато што је то било нужно, на пример убиство у самоодбрани или је смрт неког лица наступила приликом вршења неке дужности, на пример извршење смртне казне, убиство изазвано интервенцијом полиције и сл. Све су то околности које су прописане и одобрене законом као и у нашем кривичном законодавству (убиство у нужној одбрани, крајњој нужди и сп.).

Трећу категорију чине извињавајућа убиства или случајна убиства (*excusable homicides*). То су несрећни спучајеви или незгоде. Она обично обухватају дела која су починили цивили и која карактеришу постојање грешке или пропуста. Ипак, та погрешка нема тежину нехата као облика кривице.

У овом истраживању, наишли смо на још категорију убиства које заслужује награду или, како бисмо другачије могли да га назовемо, похвално убиство (*praise-worthy homicide*).¹¹⁰ Није довољно јасно која су то убиства која су заслужна. Пример није наведен, али их ми због потпуности рада наводимо. Можда би се у ову категорију могла подвести убиства непријатеља у рату под условом да су испоштована сва правила међународног права. Ова класификација нема неки већи практични значај. Она више представља, како се то истиче, изазов за адвокате.¹¹¹

Да се вратимо на прву категорију *criminal homicide* и оно што она обухвата. Као и код Енглеза, *homicide* се обично дели на *murder* и *manslaughter*. *Murder* је тежи облик убиства од *manslaughter*. Он у ствари означава противправно лишавање живота другог лица са недвосмисленом злом намером, тј. са *malice aforethought*-ом. Тешкоће које се појављују у енглеској судској пракси око разликовања појединих категорија убиства и тумачења појмова *malice* и *aforethought*, нису ни овде стране.

Кривично дело убиства се, углавном, дели на два степена: први и други. У већини националних јурисдикција убиство првог степена укључује појмове као што су: недвосмислена намера да се проузрокује смрт или озбиљна повреда, или да се учини било какав злочин (*malice aforethought*), промишљеност која се односи на потпуно и свесно знање о сврси убијања, сугеришући да је учинилац размотрио мотиве тог чина и његове последице (*deliberation*) и претходно планирање, што значи да је реч о свесној претходно донетој

¹⁰⁹ Ambrose Bierce, *The Devil's Dictionary*, 1911. и James A. Inciardi, *Criminal justice*, Fifth edition, Harcourt Brace College Publishers, 1996, p. 73.

¹¹⁰ *Ibidem*. Овде је као синоним наведено *laudable*, што би у нашем слободном преведу било оно што се може одобрити.

¹¹¹ James A. Inciardi, *Criminaljustice*, Fifth edition, Harcourt Brace College Publishers, 1996, p. 73.

одлуци да се учини кривично дело чак и када се таква одлука донесе неколико тренутака пре коначног чина (premeditation).

Прави пример за кривично дело убиства првог степена, који подразумева недвосмислену злобну намеру, промишљеност и претходно планирање, јесте злогласно убиство из 1974. године извршено у Пасадени у Тексасу догађај који од тада нагони родитеље широм земље да проверавају бомбоне које су њихова деца сакупила на дечији празник у Америци. Жртва је био осмогодишњи Тим О'брајан, једно од четворо деце коме су биле дате кутијице бомбона напуњене отровом калијумцијанид, довољним да убије десетине одраслих. Тим је био једино дете које је појело бомбоне и убрзо по повратку кући добио је грчеве, пао у кому и умро. Током истраге је доказано да је убица био дечаков отац Роналд О'брајан. О'брајан старији је био некакав неспособњаковић, који је двадесет један пут изгубио посао током десет година и био у дуговима до гуше. Без знања своје жене, потписао је осигуравајуће полисе за своје двоје најмлађе деце које је намеравао да убије, у вредности од 31.000 \$. Његов план је био разрађен, иако не баш посебно mudar. Распитивао се у околини о радњама у којима се продаје цијанид и чак је испитивао свог комшију колико је ове хемикалије потребно да би се убио човек. Ноћ уочи убиства, О'брајан је дао отровне празничне бомбоне не само деци коју је намеравао да убије, већ и осталима како би одагнао сумњу. Његова намера да убије децу да би наплатио осигурање довела је до осуде за убиство првог степена и три покушаја убиства.

У великом броју држава САД убиства која су учињена тровањем, мучењем, из заседе, по поруцбини и према полицајцима аутоматски повлаче за собом оптужбу за убиство првог степена. Исто тако, у многим оптужбама за убиство првог степена, дати случај је подразумевао felony murder правило, тј. доктрину извршења тешког кривичног дела праћену убиством коју смо већ раније разматрали.

Убиство другог степена се односи на случајеве када је убиство учињено са недвосмисленом злом намером (malice aforethought), али без промишљености и претходног планирања. Убиства овог типа су најчешће импулсивна убиства која се дешавају међу члановима породице или љубавницима, често као последица неког сукоба мишљења. Управо се та импулсивна секвенца одиграва без планирања и претходне промишљености. Али ову категорију, као што ћемо видети касније, не треба мешати са voluntary manslaughter-ом, тј. са убиством на мах.

У оним државама у којима постоји убиство трећег степена, циљ је углавном да се лимитира употреба смртне казне без редуковања озбиљности злочина.

Manslaughter је једна од категорија кривичног дела убиства (criminal homicide). За овај облик лице се оптужује када је смрт настала под околностима које нису довољно тешке да би представљале murder, али које се, с друге стране, не може представити ни као оправдано или случајно убиство. Manslaughter се разликује од murder-а по томе што ово друго подразумева malice док оно прво не подразумева. Већина држава разликује, као и Енглези, voluntary manslaughter и involuntary manslaughter.

Voluntary manslaughter је такође умишљајно убиство. Његови суштински елементи подразумевају законски адекватну провокацију која је довела до убиства у афекту. Зато, уколико два лица учествују у свађи и једно убије друго, окривљени може да буде оптужен за

voluntary manslaughter. Који услови морају бити испуњени да би дошло до квалификације извршеног кривичног дела као voluntary manslaughter, а не као murder1.

Прво, мора постојати законски адекватна провокација. Само одређене околности могу довести до редуковања тежине извршеног кривичног дела. Наиме, право признаје слабост својствену човековој природи да реагује без размишљања. Следећа табела би могла да буде поучна због тога што даје примере адекватне провокације:

Табела 1. Адекватна и неадекватна провокација

Адекватна провокација	Неадекватна
озбиљне туче	чарке
напрасни излив страсти без довољно времена да се лице охлади	шамарање или гуркање
потезање пиштоља, ударци песницом у лице, ударци због којих се цело тело уздрма	увредљиви гестови
махање около пушком	погрдне речи

Последњи пример махања около пушком могао би да буде класификован и као неадекватна провокација. Све зависи од околности.

Друго, ово убиство мора бити учињено у афекту, и то изненада, што значи да убиство прати провокацију, тј. нема могућности да се учинилац охлади.

На крају, мора се утврдити постојање узрочне везе између провокације и убиства.

Involuntary manslaughter обухвата случајеве нехатног лишења живота, када је смрт настала ненамерно тј. без умишљаја, као последица неке противправне радње (unlawful act) или из непажње, немара (negligence).

Један случај из 1985. године у Конроу у Тексасу показује како се широко могу тумачити закони у којима се дефинише involuntary manslaughter. Деветнаестогодишњи младић је у локалној кафани пао у кому, и касније умро, попивши пиво и два пића, „камиказе“ од 15 унци, направљена са ликером од 190 гради. Процент алкохола у његовој крви износио је 0,485%, што је четири пута више од почетног процента којим се дефинише пијано стање. Два бармена која су припремила и послужила пића била су оптужена за убиство из нехата.

У америчким државама се као проблем намеће разграничење између voluntary manslaughter-а и убиства другог степена. Видели смо да оба могу да се односе на злочине из страсти и оно што раздваја једно од другог кривичног дела често су: степен страсти који је присутан током извршења кривичног дела, тумачења датог суда које се односи на околности у којима је дошло до убиства и специфични законски прописи којима се дефинишу границе између та два кривична дела.

Модел кривичног законика (Model Penal Code)

У складу са Уставом САД свака држава има суверенитету области кривичног права, тј. право да регулише кривицу због извршеног кривичног дела примарноје резервисано за државе, при

чему је ауторитет федералног закона ограничен на забрану и кажњавање оних кривичних дела којима се нарочито угрожавају федерални интереси (попут кривичних дела против имовине која је у искључивој надлежности федералне државе, на пример војне базе). Највећи број најчешћих тешких кривичних дела и, у суштини, сва „улична“ тешка кривична дела убиство, силовање, разбојништво, наношење телесних повреда и крађа регулисана су кривичним законима једне од 50 савезних држава или законом округа Колумбија.

Постоји много разлика између ових законских текстова и зато је тешко установити „америчко правило“ или „амерички начин“ за регулативу било које области из кривичног права. Али, исто тако, могу се установити сличности које су, великим делом, резултат утицаја који је извршио Модел кривичног законика усвојен од стране Америчког правног института (The American Law Institute) 1962. године. Модел је, више него било који други закон, најближи ономе што бисмо могли да назовемо Амерички кривични законик.

Модел кривичног законика је усвојен 24. маја 1962. године на годишњем састанку Америчког правног института, са циљем да изврши кодификацију целокупног америчког кривичног права и намером да буде представљен и дат на разматрање и акцију законодавцима свих америчких држава и Конгресу. Велики број држава још увек није усвојио генералне одредбе Законика иако су судови под његовим, огромним утицајем.

Модел кривичног законика у члану 210. одређује да је лице криво за кривично дело убиства ако са сврхом, циљем (*purposely*), свесно са знањем (*knowingly*), немарно (*recklessly*) или нехатно (*negligently*) проузрокује смрт другог људског бића. Постоје три категорије кривичног дела убиства, и то: *murder*, *manslaughter* и убиство из нехата (*negligent homicide*). У Моделу нема степеновања убиства али има степеновања тежине кривичних дела. Па је тако *murder* тешко кривично дело (*felony*) првог степена, *manslaughter* је тешко кривично дело (*felony*) другог степена и убиство из нехата је *felony* трећег степена. Модел кривичног законика нема захтев за постојањем чувеног *malice aforethought*-а, нема *felony murder* правило и нема намеру да се проузрокује тешка телесна повреда, јер то потпада под екстремну непажњу. Он једноставније има *purposely*, *knowingly*, *recklessly* и *negligently*.

Purposely (са сврхом, циљем) садржи захтев да лице поступа промишљено и намерно, да је његов свесни циљ да проузрокује неку последицу. На пример, свесни циљ особе А је да особи Б одузме живот или да промишљено убије особу Б.

Knowingly (са знањем) значи да је учинилац зна да ће његово понашање практично сигурно проузроковати такву последицу или да је његово понашање такве природе. На пример, лице А поставља експлозив у авион зато да би лишио живота лице Б, али исто тако зна да ће сигурно лишити живота и друге путнике.

Recklessly значи да је лице свесно да предузима неразуман ризик, али је немарно према тој чињеници.

Negligently, када би требало да учинилац буде свестан да његово понашање ствара знатан и неоправдан ризик за друштвену повреду, али он тога није свестан. За процену да ли је неко понашање било непажљиво узима се стандард „разумног човека“.

Према одредбама поменутог члана 210 Модела кривичног законика, кривично дело убиства је murder када је извршено промишљено (purposely) или када је учињено немарно под околностима које показују екстремно нехајање за људски живот (extreme recklessness). Extreme recklessness је у ствари алтернатива за felony-murder правило које је поменутим законским текстом избачено. Кривично дело убиства чини manslaughter када је извршено немарно (recklessly) или када је кривично дело убиства, које би иначе било murder, извршено под утицајем екстремног менталног или емоционалног поремећаја за који постоји разумно објашњење или извињење. И на крају negligent homicide постоји када лице поступа непажљиво (negligently).

3.1.2. Канада

Канадско кривично право вуче своје корене из енглеског common-law система. С обзиром на његове карактеристике (сложена судска пракса, велики број правних правила и начела), појавила се потреба за кодификацијом кривичног права.

Према речима судије канадског Савезног суда, Алена Линдена (Allen Linden), кривично право претворено је у „јаму без дна пуну сложене судске праксе, лакших, анахроних кривичних дела и строгих казни.“

Поборник кодификације у Енглеској био је Џереми Бентам (Jeremy Bentham), један од представника класичне школе. Бентам никада није написао кодификацију, али је био непопустљиви поборник њених предности и залагао се за то, „да кривично право буде изложено тако једноставно и јасно да би и просечан грађанин могао да га разуме и да просечан судија не би могао да га не разуме“.

Али, Енглеска се опирала свим покушајима у правцу кодификације кривичног права. У међувремену, њене колоније су експериментисале са кодификацијом кривичног права. Индија је усвојила Кривични закон 1860. године. Исто су учиниле и колоније Британски Хондурас, Тобаго и Света Луција. Јамајка је одобрила кривични закон али га је колонијална управа Енглеске одбацила. Године 1878. кодификација коју је направио Џејмс Фицџејмс Стивен (James Fitzjames Stephen) била је на другој расправи у Доњем дому Парламента Уједињеног Краљевства, али никада није отишла даље од те фазе.

Када су канадске покрајине биле спојене у конфедерацију 1867. године, први премијер, Сер Џон А. Макдоналд (Sir John A. Macdonald) имао је непопустљив став да Канада неће још дуго трпети последице постојања једног неусаглашеног система кривичног права наслеђеног од Енглеске. Макдоналд је чврсто веровао у потребу постојања једног јединственог режима кривичног права за целу земљу. У ствари, канадски устав, чије је писање он помогао, даје савезној влади експлицитно овлашћење да кодификује кривично право. Према томе, доношење кривичног закона спада у надлежност федерације.

Потпун Кривични закон (Criminal Code) коначно је завршен у јулу 1892. године под руководством министра правде и будућег премијера Сер Џона Томпсона (Sir John Thompson). То је био најважнији догађај у канадској историји права. Овај закон је много пута мењан како би изашао у сусрет новонасталим потребама, као што су амандмани о контроли ватреног оружја, укидање смртне казне и кривичних дела абортуса и увођење кривичних дела вожње у пијаном стању. Године 1955. године спроведена је најважнија реформа и Закон је са 1.100

одељака сведен на 753. Criminal Code из 1955. године се, уз одређене измене и допуне, и данас примењује.

Иако је првобитна намера канадских кодификатора била да обухвате сва кривична дела, многи други савезни закони и дан данас прописују нова кривична дела. Дobar пример за то је Закон о опојним средствима (Narcotics Act) који прописује кривична дела у вези с опојним дрогама, на пример поседовање кокаина (the possession of cocaine). Интересантно је да Criminal Code има и одредбе процесног карактера и можда му се баш због тога замера да је превише сложен и компликован и да, заједно са Законом о порезима, представља најдужи савезни закон.

Много пута је захтевана свеобухватна реформа канадског кривичног права с циљем доношења новог кривичног закона. У том правцу била је основана и Комисија за реформу Кривичног закона Канаде. Међутим, њен рад није уродио плодом највећим делом услед непостојања политичке воље. Уобичајен начин мењања Кривичног закона Канаде, који данас функционише, јесу амандмани које надгледа Савезно министарство правде.

Кривично дело убиства у Кривичном законнику Канаде систематизација и основни елементи

У Канади постоји неколико различитих категорија убиства. Она су садржана у VIII делу Кривичног законика Канаде који носи назив, „Кривична дела против личности и репутације”. Убиство (homicide) подразумева сваку радњу којом се узрокује смрт другог лица, било директно било индиректно. Оно може бити скривљено и нескривљено. Нескривљено убиство није кривично дело. Убиство код којег постоји кривица или скривљено убиство (culpable homicide) квалификује се као murder, manslaughter или чедоморство. Исти члан 222. у ставу 5. даље истиче да лице чини скривљено убиство када узрокује смрт неког људског бића:

- чинећи неку противправну радњу;
- из нехата;
- тако што претњом, застрашивањем, силом или на превару наводи друго људско биће да учини било шта што узрокује његову смрт, или
- свесним застрашивањем тог људског бића када је оно дете или болесна особа.

У ставу 6. наводи се један изузетак, тј. случај када лице не чини убиство, упркос свему наведеном. То је ситуација када се смрт људског бића проузрокује лажним доказом, у току поступка, на коме се заснива осуда и извршење смртне казне.

3.2. Законодавства континенталног правног система

3.2.1. Руска Федерација

Кривични законик Руске Федерације донео је државни парламент 24. маја 1996. године. Он је ступио на снагу 1. јануара 1997. године. Ступањем на снагу овог законика престао је да важи Кривични законик РСФСР од 1960. године, као и сви други закони којима су уношене измене и допуне у тај законик. Ова кодификација има 360 чланова. Општем делу су посвећене одредбе од 1 до 104, а посебном делу од 105 до 360.

Систематизација кривичних дела у Посебном делу извршена је према групном заштитном објекту. Сва кривична дела сврстана су у 18 група. У глави 16, која носи назив Кривична дела против живота и здравља инкриминисана су убиства. Том кривичном делу посвећено је пет чланова (од 105. до 109). По угледу на наше раније решење, обично убиство и тешко убиство регулисани су једном истом одредбом која носи назив Убиство (чланом 105). Потом следи кривично дело Убиство новорођеног детета од стране мајке (члан 106) и Убиство у стању афекта (члан 107). Посебно је издвојено кривично дело Убиство извршено при прекорачењу граница нужне одбране или при прекорачењу мера неопходних ради хапшења лица које је извршило кривично дело (члан 108). Последња одредба која се односи на лишавање живота носи назив Проузроковање смрти из нехата (члан 109).

Убиство

Према законнику Руске Федерације обично убиство је умишљајно проузроковање смрти другог лица које није праћено квалификованим околностима наведеним у ставу 2. члана 105. и привилегујућим околностима наведеним у члановима 106,107. и 108.

Тешко, квалификовано убиство је лишење живота: два или више лица; лица или њему блиских лица у вези са остваривањем његове службене дужности или испуњавањем друштвене обавезе (дуга); лица, за које је учинилац знао да се налази у беспомоћном стању, као и оно извршено заједно са отмицом лица или узимањем талаца; жене за коју је учинилац знао да је бременита; извршено са нарочитом свирепашћу; извршено на општеопасан начин; извршено од стране групе лица, групе лица уз претходни договор или од организоване групе; из користољубивих побуда или по наруџбини, као и ако је извршено заједно са разбојништвом, уценом или бандитизмом; из хулиганских побуда; извршено са циљем да се прикрије друго кривично дело или олакша његово извршење, и извршено заједно са силовањем или другим насилним радњама сексуалног карактера; из мотива националне, расне, религиозне нетрпељивости или мржње или крвне освете; у циљу искоришћавања органа или ткива жртве и као последњи облик наводи се лишење живота извршено више пута.

Први облик тешког убиства је убиство два или више лица. Руси захтевају, за овај облик тешког убиства, испуњење два услова. Први, да је то учињено са умишљајем и други захтев се тиче истовремености тј. убиство се квалификује као тешко убиство два или више лица ако је радња окривљеног обухваћена једним умишљајем и била извршена, по правилу, истовремено.

Лишење живота лица или њему блиских лица у вези са испуњавањем његове службене дужности или друштвене обавезе (дуга) постоји када се убиство врши у циљу да се службено лице спречи у обављању својих дужности или ради освете службеном лицу због дужности коју обавља. Под службеном дужношћу се подразумева деловање лица које улази у круг његових обавеза услед уговора са државним, приватним или другим регистрованим предузећима и организацијама, независно од облика власништва, са предузимачима чија делатност није у сукобу са законима на снази. Под испуњавањем друштвене обавезе или дуга подразумевају се и друге дужности које постоје мимо службене дужности а тичу се интереса друштва или појединца, на пример сведочење, заштита слабијег од кривичног дела...

Под блиским лицем се подразумевају како лица у крвном сродству тако и лица у даљем сродству (рођаци брачног друга), а такође и лица до чијег је живота и здравља стало неком лицу.

Убиство лица за које је учинилац знао да се налази у беспомоћном стању, као и извршено заједно са отмицом лица или узимањем талаца је трећи облик тешког умишљајног убиства који се наводи у Законику. Први део се односи на убиство лица које није у могућности, услед физичког или психичког стања, да се заштити, тј. активно супротстави окривљеном када је окривљени свестан те ситуације. У беспомоћна лица могу се убројити тешко оболели (психички или физички оболели), стари, малолетна лица, и друга лица која нису у стању да схвате оно што се дешава, тј. нису свесни значаја радњи које се врше над њима или нису у могућности да се супротставе убици. По закључку Президијума Врховног суда Руске Федерације, беспомоћно стање у којем се налази жртва у односу на убицу може се одређивати како узрастом жртве (малолетник, престарео...), његовим стањем здравља, тако и неком другом околношћу која је онемогућила жртву да се брани или побегне. Тако је убиство секиром у сну, извршено наношењем удараца по глави, у судској пракси Русије квалификовано као убиство лица у беспомоћном стању.

По овом истом параграфу (члан 105. став 2. тачка в) квалификује се убиство коме је претходила отмица или узимање талаца, јер су и киднапована лица и таоци, у неком смислу, беспомоћни и нису у стању да пруже отпор. По смислу закона одговорност наступа не само за умишљајно лишење живота отетог лица или таоца, него и за убиство других лица које је окривљени извршио у вези са отмицом или држањем талаца. С обзиром на то да су отмица и држање талаца самостална кривична дела, чији опис не обухвата и убиство, када би постојао квалификовани облик, неопходна је квалификација. У том случају понашање окривљеног се квалификује заједно са члановима 106. и 206. Законика (кривично дело Отмица и кривично дело Држање талаца).

Убиство жене за коју је учинилац знао да је бременита карактерише пре свега чињеница да је окривљени знао да је жена у другом стању. На то га је могла упутити сама жртва, друга лица, медицинска документација, спољашњи изглед жртве итд. Извор информације и дужина трудноће не утичу на квалификацију дела.

Убиство извршено са нарочитом свирепošћу везује „нарочиту свирепост“ како за начин на који је извршено убиство, тако и за друге околности које сведоче о „нарочитој свирепости“ окривљеног. При томе, неопходно је утврдити, да би се радило о овом облику тешког убиства, да је умишљај учиниоца обухватао извршење убиства на свиреп начин, да је он те околности био свестан. Под „нарочитом свирепošћу“ подразумева се да је жртва пре наступања последице смрти била подвргнута тортури и мучењу или када је убиство било извршено на начин који изазива посебну патњу жртве (наношење великог броја телесних повреда, спаљивање, дуготрајно лишавање хране и воде, итд.). Свирепост се може огледати и у извршењу убиства у присуству блиских лица жртве, када је окривљени био свестан да ће им својим поступцима нанети нарочиту патњу. Уништавање или комадање леша са циљем да се сакрије убиство не може се квалификовати по овој одредби. По закључку Судског колегијума Врховног суда Руске Федерације, спаљивање леша у циљу прикривања убиства није основа за квалификацију убиства извршеног са нарочитом свирепošћу.

Под општеопасним убиством подразумева се убиство од којег је умрло не само једно лице него, у најмању руку, још једно, на пример услед експлозије, подметања пожара, пуцања из ватреног оружја на местима где има много људи, тровања воде и хране коју осим жртве користе и друга лица. Међутим, у обзир се мора узети и реална ситуација. Уколико изабрани начин није ни потенцијално угрожавао друга лица (осим жртве), онда се убиство не квалификује као општеопасно убиство (на пример: убиство лица извршено помоћу противтенковске гранате на ненасељеном месту).

У случају када је убиство извршено путем експлозије, подметања пожара или на неки други друштвено опасан начин и када је уништена туђа приватна или друштвена имовина, постојаће стицај између тешког убиства и кривичног дела умишљајно уништавање или оштећење имовине (члан 167) или уништење и оштећење шума (члан 261).

Уколико је убиство извршено од стране групе лица, групе лица уз претходни договор или од организоване групе, по Кривичном законнику Руске Федерације, неопходна је примена како одредби које се односи на тешко убиство тако и одредбе 35. која носи назив „Извршење кривичног дела од стране групе лица, групе лица уз претходни договор, организоване групе или злочиначког удружења" и која се налази у глави седам која је посвећена саучесништву. У смислу члана 35. законика кривично дело сматра се извршеним од стране групе лица ако су у његовом извршењу заједно учествовала два или више извршиоца без претходног договора. Сматра се да је убиство извршила група лица када два или више лица, делујући са умишљајем усмереним на извршење убиства, непосредно учествују у процесу лишавања живота примењујући према жртви силу, при чему није обавезно да повреду, које изазивају смрт, причини свако од њих. Сматра се да је убиство извршено од стране групе лица и када се друго лице придружило првом у процесу убиства.

Кривично дело је извршено од стране лица уз претходни договор, ако су у њему учествовале особе које су се унапред договориле о заједничком извршењу кривичног дела. Претходни договор за извршење кривичног дела убиства подразумева договор у било којој форми, два или више лица, који је постигнут непосредно пре убиства. При томе, упоредо са саизвршиоцима, други учесници групе могу имати улогу организатора, подстрекача или помагача и њихове радње треба квалификовати по члану 33. који регулише саучесништву и по члану 105. Кривичног законика Руске Федерације.

Организована група подразумева групу од два или више лица која се унапред ујединила ради извршења једног или више убиства. Битно је да је у питању постојана група лица која се до тада већ ујединила ради извршења једног или више кривичних дела (не мора увек да буде ради убиства). По правилу таква група пажљиво припрема кривично дело, на време набавља оружје, дели улоге члановима групе. Зато, уколико се утврди да је убиство извршила организована група, дело се квалификује као саизвршилаштво, независно од улога које су имали у убиству њени чланови.

Убиство из користољубља или по нарубини, као и убиство извршено заједно са кривичним делима разбојништва, уценом и бандитизмом Руси су сврстали у један став. Како се објашњава у основи свих наведених облика убиства је стицање материјалне добити за себе или другога или да се лице ослободи од материјалних губитака.

Дело се квалификује као убиство из користољубивих побуда када је учињено са циљем добијања материјалне користи за убицу или друга лица (новац, стан, друго богатство) или када је учињено ради ослобађања од материјалних губитака (плаћање дуга, плаћање услуга, порез, алиментација...). Један интересантан пример из судске праксе Руске Федерације указује да када возача убије путник, у циљу избегавања плаћања карте постоји овај облик тешког убиства.

Убиство по поручбини постоји када је лице које је извршило убиство за то добило неку материјалну или другу накнаду. Лица која су организовала убиство за награду или на исто подстрекавала кажњавају се као саучесници по чл. 33. и 105. Кривичног закона Руске Федерације.

Када је приликом извршења кривичног дела разбојништва, изнуде и бандитизма наступила смрт неког лица онда се, такође, ради о облику тешкогубиства.

Убиства која су повезана са разбојништвом и изнудом у свим случајевима се извршавају због користи, а за унајмљена убиства или повезана са бандитизмом материјални моменат је карактеристичан за већину случајева, мада је могуће да се такво убиство изврши и без директне материјалне користи (на пример, „наручилац“ изнајмљује убицу обећававши да ће за њега удати своју ћерку и сл.).

Убиство из хулиганских побуда одликује јавно омаловажавање друштва и опште прихваћених моралних норми, када окривљени, у жељи да себе издигне изнад осталих, отворено изазива друштвени поредак и показује циничан и презрив однос према социјалном окружењу (на пример, умишљајно извршење убиства без неког очигледног повода или због небитног, мизерног повода). Убиство из хулиганских побуда треба разграничити од убиства у тучи. Ту је важно утврдити ко је био иницијатор, да ли је конфликт испровоциран од стране окривљеног као учиниоца дела да би га искористио као повод за убиство или је иницијатор туче или свађе био оштећени односно његово противправно понашање. У овом другом случају окривљени не може сносити кривицу за убиство из хулиганских побуда.

С обзиром на мотиве, тј. побуде из којих је дело извршено треба поменути још убиство извршено са циљем да се прикрије друго кривично дело или олакша његово извршење и из мотива националне, расне, религиозне нетрпељивости или мржње или крвне освете.

Приликом убиства у циљу да се сакрије неко друго кривично дело окривљени има за намеру да сакрије већ учињено или припремано дело (своје или неког другог лица). При томе нема значаја да ли је учинилац у томе успео или је дело ипак откривено.

Када се ради о убиству да се олакша извршење другог кривичног дела окривљени на тај начин настоји да отклони тешкоће које би се евентуално могле појавити приликом извршења другог кривичног дела које се планира од стране самог учиниоца или неког другог лица (на пример убиство стражара са циљем да се изврши крађа).

Ако се утврди да је убиство извршено у циљу да се прикрије друго кривично дело или да се олакша његово извршење то искључује могућност да се то убиство квалификује по неком другом параграфу става 2. члана 105. који предвиђају други мотив убиства. Ако је утврђено да је убиство извршено на пример из хулиганских побуда оно не може да се истовремено

квалификује по параграфу који регулише убиство извршено у циљу да се прикрије друго кривично дело.

Убистео извршено заједно са силовањем или другим насилним радњама сексуалног карактера подразумева да се убиство догодило у току извршења поменутих кривичних дела или са циљем сакривања истих, а такође ако је извршено из освете јер се жртва бранила током извршавања горе наведених дела.

Убиство учињено на основу националне, расне, религиозне нетрпељивости значи да је окривљени учинивши убиство конкретне особе изразио свој непријатељски став у целини према тој или другој нацији, раси или религији.

На убиство из крвне освете се још наилази у неким областима Русије. Тај родовски обичај се састоји у томе што се за учињено убиство свети ономе ко је убио или њему блиским лицима.

Убиство у циљу искоришћавања органа или ткива жртве означава намеру да се неко лице лиши живота да би му се одузели и даље искористили органи и ткива (за трансплантацију, продају...).

Интересантно је да Руси поред тешког убиства два или више лица имају и убиство извршено вишеструко или више пута. Ова два облика се међусобно разликују. За квалификацију вишеструког убиства потребно је консултовати и одредбу члана 16. Кривичног законика Руске Федерације која одређује када постоји вишеструкост. Наиме, она постоји када је извршено два или више кривичних дела предвиђених једним чланом или ставом члана Законика. Извршење два или више кривичних дела, предвиђених различитим члановима овог законика, може се сматрати вишеструким само у случајевима који су предвиђени у одговарајућим одредбама Посебног дела овога законика. Вишеструкост, по правилу, представља основ за изрицање строже казне тј. за поштравање казне. Слично је код нас институт поврата раније био основ за поштравање казне а сада само представља факултативну отежавајућу околност.

Као убиство извршено вишеструко квалификује се кривично дело ако је окривљени извршио два или више убиства уз одсуство она два услова која се траже за убиство два или више лица, тј. без једног умишљаја при извршењу и по правилу у различито време. Заправо се ради о ситуацији да је убиство извршила особа која је већ раније учинила исто кривично дело. Уколико окривљени није био осуђен за прво убиство онда се оно може узети у обзир приликом ове квалификације али под условом да није наступила застарелост. Неће се радити о кривичном делу које се понавља ако је за раније извршење кривичног дела лице ослобођено од кривичне одговорности, или је осуда за раније извршено дело угашена или брисана.

3.2.2. Немачка

Немачки правни систем је продукт вековног развоја које је започело са племенским правом. Ти обичаји су, касније, били измењени под утицајем римског права, тј. права које је владало у целој Римској империји. До друге половине XIX века закони који су се развијали били су мешавина немачког, римског и црквеног права. Постигнуто политичко уједињење, 1871.

године под пруском доминацијом, можемо означити као почетак стварања изворних немачких закона.

Почеци немачког кривичног права обележени су ступањем на снагу 1871. године Кривичног законика немачког Рајха који је унификовао кривично право Немачке и примењивао се скоро до друге половине прошлог века.

Кривични законик Савезне Републике Немачке настао је од Кривичног законика немачког Рајха од 15. маја 1871. године. Овај законски текст је у својој дугогодишњој традицији више пута мењан и допуњаван. Савремени начин живота, развој технике и технологије, процес глобализације и борба против организованог криминалитета условили су објављивање нових верзија Кривичног законика. Истиче се да је немачко кривично право, у својој 130 година дугој традицији, чак 180 пута амандманима, мање или више темељито, мењано и допуњавано.

Кривични законик који је објављен 10. марта 1987. године изашао је у сусрет изменама у посебном делу које су настављене и после ове реформе. Овај законски текст подељен је на општи и посебни део. Кривична дела против живота регулисана су у XVI поглављу. За нас су интересантни параграф 211 (уморство), параграф 212 (убиство), параграф 213 (убиство на мах), параграф 216 (лишење живота на захтев), параграф 217 (лишење живота детета) и параграф 222 (нехатно лишење живота). Да погледамо неке од поменутих одредби.

Уморство

Као што смо већ поменули, у Немачкој уморство (Mord) означава тешка или квалификована убиства, док се појам убиство (Totschlag) у немачком Кривичном законнику користи за обележавање обичног убиства.

Према § 211, особом која је извршила тешко убиство (Mord) сматра се она особа која је усмртила човека из жеље за убијањем, ради задовољења полног нагона, из похлепе или других ниских побуда, подмукло или свирепо, или уз помоћ општеопасног средства, или ради омогућавања или прикривања другог кривичног дела.

Без обзира на то што је тешко убиство заузело прво место у систематизацији убистава у Кривичном законнику (§ 211), не ради се о самосталном бићу кривичног дела него о квалификованом облику обичног убиства (§ 212). Дакле, када је у питању однос између § 211 и § 212, у литератури се наглашава да је § 212 биће кривичног дела убиства или да представља основно чињенично стање убиства, док је § 211, којим се регулише тешко убиство или уморство (Mord) само квалификован облик обичног убиства (Totschlag). Разлика између уморства и убиства није квалитативна већ се огледа у квантитету, тј. степену. Наиме, законодавац се труди да од обичног убиства разликује квалификоване и привилеговане случајеве. Таква тростепеност кривичних дела убиства може да се докаже у многим правним порецима, мада посматрано из криминалнополитичког аспекта, ради се заправо о начелној двостепености између привилегованог и непривилегованог убиства. Оваквом ставу о односу убиства и уморства не супротставља се ни то да закон у § 211 говори о убици murder, а у § 212 о убици који се назива totschiager. Ова терминологија треба само да помогне судији при разграничењу уморства и убиства, тј. он треба да размишља о томе да ли учињено дело

према свим околностима појединачног случаја и личности учиниоца заслужује закључну карактеристику као уморство.

Радњу кривичног дела чини усмрћивање другог човека. Да би усмрћивање другог постало тешко убиство (Mord) мора да постоји неко обележје наведено у ставу 2. § 211. Тешко убиство је обележено посебном социјално-етичком неприхватљивошћу коју Закон покушава да конкретизује кроз деобу тешког убиства према три критеријума. У прву групу спадају тешка убиства која се карактеришу посебном неприхватљивошћу побуда. То су: убиство из задовољства или жеље за убијањем, убиство ради задовољења сексуалног нагона, похлепа или друге ниске побуде. У другој групи налазе се убиства која су ту сврстана због посебно опасног или нехуманог начина извршења дела. То су: подмукло убиство, свирепо убиство и убиство уз употребу општеопасног средства. На крају, у трећој групи се налазе убиства сврстана према циљу који се жели постићи. То су: убиство ради омогућавања извршења кривичног дела и убиство ради прикривања кривичног дела.

Убиство на захтев

У складу са трендом који преовладава у Европи, а који прихвата еутаназiju као привилеговано убиство, поступа и Кривични законик Немачке. Тако овај законски текст прописује да ако је неко лишио живота друго лице, а на његов озбиљан и изричит захтев, онда постоји лишење живота на захтев са знаком да је и покушај кажњив.

Привилеговање убиства на захтев почива на суицидном захтеву усмрћеног који наводи учиниоца и тиме умањује како противправност тако и кривицу (сажаљење као мотивација). Немачки законик је, насупрот захтевима за потпуном некажњивошћу убиства, уз сагласност дао предност општим постулатима као што је неповредивост туђег живота. Истичу се и практични разлози, а то су опасности од злоупотреба.

Биће кривичног дела убиства на захтев је, у односу на тешко убиство и обично убиство, самостално и има следеће одлике. У прилог самосталности говори ситуација да се ту ради о начину „самоубиства туђом руком“, које се дубоко издваја од нормалног случаја убиства.

Прво, жртва мора да буде убијена са умишљојем. Уколико је пацијент, при давању инјекције за убрзање смрти, противно очекиваном, био већ можда мртав, онда у обзир долази покушај из става 2. § 216. Ако недостаје умишљај (предозирање из лакомислености) долази у обзир примена § 222 којим је регулисано убиство из нехата.

Друго, жртва мора своје убиство да захтева изричито и озбиљно. Захтев мора објективно да постоји, тј. није довољно субјективно мишљење извршиоца да постоји захтев убијеног за умирањем. Захтев представља више од саме сагласности убијеног лица. Усмрћено лице мора да утиче на вољу учиниоца. Ово не значи да је предлог безусловно морао да потекне од усмрћеног. У том погледу довољно је „навођење“. Исто као што подстрекавање долази у обзир када се учинилац, додуше, већ одлучио за дело али извршење још зависи од сагласности другог, тако је и примена § 216 прихватљива када се жртва изричито сагласила са предлогом учиниоца, а учинилац не би деловао без те сагласности. Даље, захтев за убиство не треба да буде безусловно усмерен на конкретног учиниоца. У том погледу могу да буду довољни и захтеви упућени заједници, уколико се ту не ради само о апелу за бољу бригу. Али ако би тежња била усмерена само на одређену особу (супружник, лекар) или круг

особа (персонал за негу), онда учинилац који не спада у тај круг, да се сликовито изразимо, нема користи од § 216. Исто важи и за „модалитете убиства“. Ако је усмрћени желео неупадљиво убиство (предозирањем лека или у тихој самоћи), онда убиство пуцањем за време посете не би било покривено са § 216.

У погледу атрибута изричитости важно је да је захтев постављен на јасан и разумљив начин. То не мора безусловно да буде речима већ може да буде и путем недвосмислених гестова. Није довољан захтев који се само наслућује.

Озбиљност се процењује у сваком конкретном случају и, у суштини, значи слободно изражену вољу усмерену на убиство. Озбиљност може да буде мањкава услед недостатака условљених узрастом, болешћу, принудом, префриганим настојањем учиниоца да се докопа захтева за убиство (на пример обмана учиниоца да сам има самоубилачке намере) итд.

Захтевом учинилац мора да буде наведен на убиство. Као и код подстрекавања, то је искључено када се он ионако већ био одлучио да дело учини, или је био мотивисан да дело учини не због захтева усмрћеног него због других околности (на пример, обећања трећег лица). То не значи да захтев за убиство мора да буде једини мотив дела, али је важно да он буде опредељујући. Уколико је то случај, онда се не искључује примена параграфа 216 због споредних мотива ниже вредности (нада за наследством, елиминација породичног оптерећења).

Спорно је да ли може да се због пропуштања, нечињења примени § 216 (на пример, прекид терапије болеснику којим се убрзава смрт). Закон то прећутно потврђује када се респектује слободно изражен захтев за смрћу. Уколико такав захтев недостаје, онда долази у обзир примена параграфа 212. За овај члан закона је управо типично да се учинилац подвргава вољи усмрћеног.

У субјективном смислу потребан је умишљај (Vorsatz). Поред последице смрти, умишљај учиниоца обухвата и постојање изричитог и озбиљног захтева од стране усмрћеног.

Остали облици убиства у немачком кривичном праву

Нехатно убиство је регулисано у параграфу 222 Кривичног законика на следећи начин: „Ко из нехата проузрокује смрт човека, кажњава се...“

Како се истиче, насупрот релативно ретком умишљајном убиству, нехатноубиство се веома често појављује. У Законику нема дефиниције нехата. Значајну помоћ пружају немачка теорија и пракса које нехат дефинишу слично нашем праву.

Параграф 213 посвећен је лакшим случајевима убиства. У нашем смислу, то је убиство на мах. Оно постоји ако је учинилац злостављањем или тешким вређањем од стране убијеног или његовог сродника доведен без своје кривице у стање срџбе или раздражености и тиме у положај да у таквом стању изврши дело, или ако постоји неки други лакши случај. Немачки законик се фокусира на специфичну реакцију која се у тексту закона означава као *Zorn*. *Zorn* се може превести као гнев, срџба, јарост или љутња. Ми смо се определили за срџбу.

Лишење живота детета је било уређено параграфом 217. Ова одредба се знатно разликовала од наше. Немци су правили разлику између брачне и ванбрачне деце. Мати која је лишила

живота своје ванбрачно дете за време порођаја, или непосредно после порођаја, одговарала је за ово кривично дело. Ако је то исто учинила према брачном детету, онда се примењивао параграф 212, који регулише обично убиство. Дакле, овде се узимала у обзир изузетна ситуација мајке која није у браку. Говоримо у прошлом времену пошто је привилеговање убиства детета укинута 1. априла 1998. године. Како се истиче, § 213, који регулише лакше случајеве убиства, довољно узима у обзир психички изузетну ситуацију мајке која своје дете убија при порођају, или одмах након порођаја.

Раније је у немачком кривичном праву постојало тзв. асцедентно убиство, или убиство сродника у правој линији. Оно што је ово убиство карактерисало, био је однос учиниоца према жртви. Тај однос је, по правилу, чинио случај посебно тешким, на пример убиство оца, и због тога је запрећена казна била висока. Али, ипак је утврђено да то не може да важи за сваки случај, без изузетка. На пример, не може у случају када син убије оца пијаницу који је тешко малтретирао његову мајку. У таквим случајевима, укидањем § 215 судији је омогућено да, уз одмеравање свих околности, пронађе примерену казну, а да не буде везан за висину прописане.

4. Убиство особа са инвалидитетом

1933 су нацисти донели "Закон о наследним болестима". Стотине хиљада људи тада су подвргнути присилној стерилизацији. 1939. године почела су и убиства особа с инвалидитетом.

Нацисти су у лето 1933. Немачку имали под контролом. Нови властодршци хтели су формирати друштво према властитим представама. Један од кључних корака у том смеру био је "Закон о превенцији генетски болесног потомства". Убрзо је немачки Реицхстаг донео "Закон о наследним болестима", тачније, 14. јула 1933. Људе који пате од одређених болести, након ступања тог закона на снагу, присилно су стерилизовали. Тиме се хтело спречити наслеђивање таквих болести. Заговорници еугенике, теорије о генетском "побољшању" становништва поздравили су овај закон. Размножавању "мање вредних" људи тако се требало стати на крај. За жртве присилне стерилизације та је операција значила живот без могућности да добију децу. Многи су због тога били тешко трауматизовани те су цели живот патили. Но, нацисти су се надали да ће остварити свој сан о "владајућој раси" у којој "болеснима" и "слабима" нема места.

Успех еугенике

"Закон о наследним болестима" је прописивао ко као "генетски болестан" треба бити присиљен на стерилизацију. На пример, људи који су боловали од "урођене слабоумности", епилепсије, шизофреније, наследне слепоће и глувоће, као и људи "с тешким наследним физичким деформацијама" те алкохоличари.

Лекарка и историчарка Цхристиане Ротхмалер истражује дугу историју присилних стерилизација за време националсоцијализма. Зна да се о знаности еугенике расправљало још од 19. столећа. "Не може се рећи: то су били само зли нацисти", сматра Ротхмалер. "Генетика се већ тада сматрала озбиљном знанственом граном и њоме се нису бавили само фанатични нацисти.

Посебно су лекари поздравили чињеницу да је коначно уведен закон на темељу којег ће бити могуће остварити древни генетичарски сан." Сан о савршеном друштву без "мање вредних елемената".

Експерименти над људима

Као резултат новог закона лекари су стерилизовали хиљаде људи с наводно "наследним болестима". Пре свега су "урођену слабоумност" тумачили у социјалном смислу што је за последицу имало да су се на удару нашли људи који су сматрани аутсајдерима у друштву: такозвани "асоцијални", криминалци, проститутке или једноставно људи који нису били у стању носити се са захтевима друштва па их се због тога сматрало проблематичнима.

"Они су често били овисни о социјалној помоћи па су службе из тих података знале пуно о њима", указује Цхристиане Ротхмалер. Дубља сазнања о наследним болестима у то време знанственици међутим нису имали. "Стога је конструисана одређена слика о томе које су особине наследне - на пример боја косе. Касније се веровало да је могуће дефинисати и наследне карактерне особине", каже Цхристиане Ротхмалер.

"Закон о наследним болестима"

Посвуда у Немачкој власти су послале законе о наследним болестима општинским судовима, како би ови могли одлучивати о присилној стерилизацији. Председник судског већа је био правник, а у њему су седела и по два лекара. Медицинска вештачења требала су потврдити потребу за стерилизацијом. Цхристиане Ротхмалер наглашава: "Судови су били засути читавом кишом пријава с којима нису једноставно могли изаћи на крај. На почетку су се трудили савесно их обрађивати, али што је више времена протицало - а поготово како се приближавао рат - ти процеси су постајали потпуна фарса."

Када би суд донео одлуку да се мора извршити присилна стерилизација, они који су њоме били погођени имали су само три могућности: подвргнути се операцији, уложити жалбу или - нестати. Жалбе су ретко када биле успешне, а бегунце је тражила полиција. За већину, дакле, бега није било.

Присилне стерилизације проводиле су се у болницама делом Немачке. Лекари нису презали вршити их ни над малољетницима: чак и деца од 14 година могла су бити стерилизирана, а у изузетним случајевима и млађа деца.

Процењује се да је до 400 хиљада људи само на подручју које су нацисти назвали "Велики Њемачки Рајх" до 1945. године било подвргнуто присилној стерилизацији. А нису сви захвати прошли без проблема. Због компликација је умрло око 6 хиљада људи.

"Убитво из милости"

"Смртно болеснима може се уделити убиство из милости", навео је Адолф Хитлер у једним од својих писама 1. септембра 1939., дана када је рат започео. Тиме је почела још окрутнија фаза нацистичке еугенике: убијање "мање вредних". Еутаназија или у преводу, добра смрт, значила је убиство психички болесних особа или особа с инвалидитетом. "Жртве еутаназије биле су окарактерисане као 'сувишан терет' за који се више ништа не може учинити. Оно што

не можемо излечити, уништимо, мислили су лекари који су суделовали у нацистичком пројекту", објашњава Цхристиане Ротхмалер.

Лекари и медицинско особље и овде сносе одговорност за одабир и убиства беспомоћних жртава. 70 хиљада људи је до августа 1941. убијено смртоносном инекцијом или у плинским коморама током такозване "Акције Т4", која је име добила по седишту организације за еутаназију у берлинској улици Тиергартен 4. Тада су у Католичкој цркви почели протести како би се овакве смрти окончале. Поврх свега, до краја рата деца и одрасли и даље су били жртве еутаназије која се од тада тек нешто мање пропагирала и спроводила.

Присилна стерилизација и еутаназија

Да ли је Закон о наследним болестима био основа за убијање људи с инвалидитетом?

"Не може се рећи да је еутаназија била радикализована корак присилне стерилизације", мисли Цхристиане Ротхмалер. "Обе методе су, међутим, служиле идеји да се треба риешити такозваног 'социјалног вишка'. Немачка није била једина земља која је присилом спроводила стерилизацију људи. И у Шведској и САД-у власти су посезале за овом присилном мером: само у САД-у је у последњем столећу стерилизовано око 60 хиљада људи. Но, системска убиства болесних и немоћних људи спроводила је само нацистичка Немачка.

Жртве Закона о спречавању генетско болесног потомства ни десет година након 1945. нису добиле признања нити одштете. Тек 1988. немачки је парламент признао да су стотине хиљада спроведених присилних стерилизација биле нацистичко злодело.

Од искључења до суживота

"Важно је не заборавити да су се у нашој историји догађали овакви злочини. Пре свега не смемо заборавити колико је мало времена од тада прошло", каже Сасцха Децкер из организације Актион Менсцх која се већ готово 50 година залаже за особе с инвалидитетом. "Још се и данас људи с инвалидитетом често доживљавају као неко с наводним дефицитима. То желимо променити."

С обзиром на велик напредак на подручју генетике, данас лекари знају много више о болестима које вребају у нашим генима. Генетска саветовања и пренатална дијагностика будућим родитељима прије рођења детета помажу да се информирају о ризицима многих болести. "Кроз јавни је дискурс став да треба бити савршен и здрав, укоријењен у свест људи. То будуће родитеље стално изнова доводи у сукобе савести", сматра Цхристиане Ротхмалер.

Поврх великом напретку у интеграцији особа с инвалидитетом у друштво, Сасцха Децкер мисли да треба узети у обзир како још увек има неколико препрека које треба превладати: "У неким смо стварима још увек на почетку. Циљ нам је постићи пуну равноправност."

5. Истраживање

Убиство (хомицидиум) у судскомедицинском смислу јесте свесно уништење туђег човечијег живота. То је убиквитарна појава чије су карактеристике, поред осталог, битно условљене социоекономским приликама у популацији у одређеном временском интервалу. Убиства су проблем са којима се суочавају како сиромашне земље, тако и богате земље, о чему сведочи многобројна литература широм света.

Почев од деведесетих година XX века на територији бивше Југославије, а касније и њених појединих делова као засебних држава, одиграле су се велике друштвене промене.

То се нарочито односи на ратна збивања деведесетих година у току распада Југославије и на НАТО бомбардовање 1999. године. Може се претпоставити да су сва та дешавања битно утицала на социоекономску ситуацију и промене судскомедицинских карактеристика убистава на целој територији Србије, а самим тим и на територији Београда.

5.1. Материјал и методе

Студија је дизајнирана као истраживање типа серије случајева, са ретроспективним увидом у архиву података, слично ранијим студијама. У раду је извршена компаративна анализа свих случајева убистава обдукованих у Институту за судску медицину у Београду од 2003. до 2005. године. Овај анализирани период требало би да помогне да се сагледају карактеристике убистава после десет година од ратних збивања у бившој Југославији.

Подаци су добијени проучавањем обдукционих записника, њима прикључених извештаја истражних органа, хетероanamнестичких података добијених од чланова породице смртно повређених особа и резултата извршених хемијскотоксиколошких анализа. Обрада резултата извршена је применом дескриптивних статистичких метода, уобичајених у судској медицини. Сви подаци изражени су у облику апсолутних и процентуалних учесталости.

Табела 2. Дистрибуција жртава убистава према животном добу и степену

Животно доба жртава убистава								
Године	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71 и више	Укупно
Н	10 (6,99)	36 (25,17)	16(11,19)	25 (17,48)	19 (13,29)	16(11,19)	21 (14,69)	143 (100)
Алкохолисаност код жртава убистава								
%0	<0,03	0,03-0,50	0,51-1,00	1,01-1,50	1,51-2,00	2,01-2,50	2,51-3,00	Укупно
Н	123	11	7	—	—	1	1	143

Табела 3. Дистрибуција жртава убиства према врсти убилачких повреда.

Начин извршења убиства	Н(%)
Устрелина	52 (36,36)
Тупина	29 (20,28)
Убодина и секотина	19 (13,29)
Убодина	11 (7,68)
Задављење	7(4,89)
Секотина	4 (2,80)
Бомба	3 (2,10)
Устрелина и тупина	3 (2,10)
Задављење и тупина	3 (2,10)
Утопљење	2(1,40)
Убодина и тупина	2(1,40)
Загушење и тупина	2 (1,40)
Устрелина и секотина	2 (1,40)
Устрелина, убодина и секотина	1 (0,70)
Секотина, задављење, тупина	1 (0,70)
Убодина, секотина и тупина	1 (0,70)
Запушење носа и уста	1 (0,70)
Укупно	143(100)

Табела 4. Дистрибуција жртава убиства према броју убилачких повреда и страни тела на којој су локализоване убилачке повреде

Број убилачких повреда						
Број	1	2	3	4	5 и више	Укупно
Н (%)	52 (36,36)	21 (14,69)	16(11,19)	6(4,19)	48 (33,57)	143 (100)
Страна тела са убилачким повредама						
Страна	предња	задња	предња и задња			Укупно
Н (%)	99 (69,23)	17(11,89)	27(18,88)			143 (100)

5.2. Резултати

Укупан број обдукованих случајева убиства у трогодишњем анализираном периоду био је 143. Не постоји статистички значајна разлика између анализираних година, иако је дошло до постепеног пада апсолутног броја убиства (51 или 35,66% 2003; 52 или 36,36% 2004.; 40 или 27,98% 2005. године). Већина жртава убиства била је мушког пола (103 или 72,03%), како у све три анализираних године, тако и у целом узорку. У четвртини случајева убиства жртве су биле у добу од 21 до 30 година (табела 2).

Највећи број жртава (86%) није био под утицајем алкохола у време задобијања убилачких повреда (табела 2). Код већине од 20 жртава, које су биле алкохолисане, алкохолемија је била испод 1‰.

Убиства су у највећем броју случајева извршена искључиво употребом механичког оруђа (пиштољ, нож, секира, палица итд.) (127 или 88,8%), а знатно ређе се радило о комбинацији

механичких и асфиктичких повреда (6 или 4,2%), односно искључиво о насилним механичким асфиксијама (10 или 7%) (табела 3). Ако се пак погледа врста дејственог принципа, највећи број убистава у анализираном узорку последица је дејства пројектила (60 случајева), било самостално било у комбинацији са другим дејственим принципима. Устрелине су биле и најчешћи начин наношења убилачких повреда (52 или 36,36%), док су у мањем броју случајева биле комбиноване са повредама нанесеним другим дејственим принципима механичког оруђа (убодина, секотина и/или тупина) (табела 3).

Од укупно 143 убистава, код 48 жртва (33,57%) дијагностиковано је постојање 5 и више убилачких повреда (табела 4). Чести су били и случајеви са само једном убилачком повредом (52 или 36,36%). Код већине жртава (99 или 69,23%) убилачке повреде су локализоване само на предњој страни тела (табела 4).

5.3. Дискусија

У току 2005. године констатован је пад броја убистава, а ова тенденција смањења броја убистава у београдској популацији утврђена је и ранијим истраживањем извршеним на обдукционом материјалу Института за судску медицину у Београду. Једно од објашњења постепеног смањења броја убистава могло би да буде и стабилизација специфичног психичког реаговања људи на негативне промене у друштву и непосредно ратно окружење, које се често манифестује повећаном агресивношћу и нетрпељивошћу, што лако доводи до међуљудских сукоба и њиховог неадекватног решавања уз употребу ватреног и хладног оружја, као и механичког оруђа.

Констатовано смањење апсолутног броја свих убистава у 2005. години могло би се повезати са постепеном стабилизацијом друштвених прилика, поштеним казнама за нелегално поседовање ватреног оружја и смањењем националних тензија на територији Србије. Највећи број жртава убистава биле су особе мушког пола, што се може објаснити познатом чињеницом о већем криминогеном потенцијалу мушкараца. Убијене особе су знатно ређе женског пола, а најчешће су биле жртве својих партнера или разбојништва. Добро позната и у судскомедицинској пракси често потврђена чињеница да су жене много ређе жртве убистава у односу на мушкарце потврђена је и овим истраживањем. Највећа заступљености жртава убистава између 21 и 30 година у сагласности је са литературом. Ово је радно активно становништво и због тога убиство сваког члана ове категорије становништва представља велики друштвени губитак. Међутим, ово је и вулнерабилна друштвена категорија која има велики криминогени потенцијал јер је одрасла у време ратних дешавања на простору бивше Југославије.

Анализом стања алкохолисаности код жртава утврђено је да је најчешћа алкохолемија у крви код алкохолисаних жртава испод 1‰. Та чињеница би могла да иде у прилог претпоставци да нападач прати жртву и бира период када је она под утицајем алкохола и са ограниченим способностима да се брани. Ова процена способности жртве да се брани од нападача веома је битна. Тако, ако се процени да жртва може да се одбрани, онда се прибегава начину убистава из даљине (нпр. ватреним оружјем), а ако се процени да је жртва неспособна за одбрану (нпр. алкохолисана), онда се прибегава начину из близине, тзв. контактним убиствима, пре свега ножем или неким тупим оруђем. У француској студији алкохолисаност је потврђена чак у

48,5% жртава убистава код којих је урађена хемијскотоксиколошка анализа на алкохол, што је знатно већа учесталост него код наших жртава.

Овим истраживањем потврђен је резултат претходне студије да употреба ватреног оружја представља битно савремено обележје убистава у београдској популацији. Овај начин извршења регистрован је у око 60% случајева свих убистава. Све чешће су регистрована убистава са вишеструким устрелинама на жртви, које су углавном нанесене испалењем пројектила из аутоматског оружја.

Повреде су махом наносене испалењем из даљине, које својим карактеристикама (локализација на глави) могу да укажу на тенденцију извршиоца да осигура наступање смртог исхода код жртве (тзв. овера у уличном жаргону).

Мушкарци као средство извршења убистава најчешће користе ватрено оружје, а жене чешће користе механичко оруђе (нпр. нож). То је још један доказ да нападач извршење убистава и средство којим ће га извршити унапред планира процењујући физичку снагу потенцијалне жртве. Слично нашим подацима, Хилал и остали су потврдили да је 54,83% од свих убистава у Адани у Турској током петогодишњег периода почињено ватреним оружјем. Насупрот томе, у неким студијама тај удео је знатно мањи; у Шри Ланки 31%; у западном предграђу Париза 37%.

Међутим, сви наведени подаци говоре да је убиство убиквитарна појава и да се са њим суочавају у мањем или већем степену многе земље света. Код нас је убиство ватреним оружјем посебно изражено са отпочињањем рата када је становништво да би се заштитило масовно набављало нелегално оружје. Ту се убраја и нелегално оружје са територија захваћених ратом, одакле је са емиграцијом становништва доспевала велика количина нелегалног оружја.

Најчешће су ране убилачких повреда биле локализоване на предњој страни тела жртве, што се може објаснити повређивањем у току вербалних (и)или физичких сукоба у којима су извршилац и жртва окренути једно другом лицем у лице. Локализација рана искључиво на задњој страни тела жртве у кривично-правном поступку може бити схваћена као обележје убистава на подмукао начин што, према Кривичном законнику Републике Србије, представља тзв. тешко убиство за које је предвиђена максимална казна од 40 година затвора.

Главни недостатак студије јесте чињеница да се у Институт за судску медицину допрема само део жртава убистава које треба обдуковати, па се не може одредити преваленција убистава у београдској популацији.

У закључку, убистава се у нашој популацији пре свега врше уз употребу ватреног оружја над мушкарцима од 21 до 30 година живота у неалкохолисаном стању. Битна одлика је и постепени пад учесталости убистава, и због тога се у будућности може очекивати даље смањење апсолутног броја убистава.

ЗАКЉУЧАК

Убиства као најгнуснија и најтежа кривична дела обликују криминалитета који представља заједнички предмет бриге свих земаља света. То је феномен који постоји још од давнина и константно се одражава кроз историју људског рода као један од најгорих и, истовремено, веома распрострањених облика понашања погубан за друштво у целини. Природно, с временом су се обичаји као и историјске и географске прилике у великој мери измениле. Као резултат тога, третирање овог кривичног дела у законима и прописима такође се суштински променило. Реч је о глобалној појави која посебно долази до изражаја у време када се организовани криминалитет налази у замаху. У савременом свету убиства су у порасту. Тако се истиче да је XX век био век насиља, у коме је 191 милион људи изгубило живот што у ратовима, што у мирнодопским условима. Природна стопа убиства у западном свету износи око једно убиство на 100.000 становника. Знатно је, пак, већа стопа убиства у САД, где се догоди око 44 убиства дневно или 10 пута више него у другим земљама.¹¹² Чини нам се да је претходни период био најнасилнији у читавој досадашњој људској историји. Анализирајући страно кривично законодавство видели смо да све земље, потпуно оправдано, за ово кривично дело предвиђају најстроже казне.

Посматрајући кривична дела убиства у нашој земљи видели смо да она чине у маси целокупног криминалитета, у посматраном периоду 1997-2006, 0,58 %, или у односу на дела против живота и тела 5,4 %. На први поглед проценат 0,58 % не изгледа забрињавајуће, али када кажемо да је од 39.121 лица осуђених за дела против живота и тела, за убиства осуђено 2.113, па узмемо у обзир и висину тамне бројке која код овог кривичног дела није занемарљива, јасна нам је озбиљност ситуације у којој се налазимо.

Колика је (не)моћ кривичног права у спречавању и сузбијању кривичног дела убиства? Репресија је, као што је констатовано, на савременом нивоу друштвеног развоја нужан саставни део политике сузбијања криминалитета уопште, па тако и кривичних дела убиства. Прописивање одређених понашања као кривичних дела, тј. одређивање услова под којима се одређена људска понашања сматрају кажњивим и прописивање санкција и услова за њихову примену, главни је задатак кривичног права у борби против недопуштених понашања. Веома је важно да кривично законодавство прати друштвену динамику и систем кривичних дела прилагоди тим променама. Те измене у структури кривичних дела и кривичних санкција и те како су присутне у нашој земљи и њих смо покушали да синтетизујемо у овом раду. Наше настојање да на један целовит и заокружен начин прикажемо кривична дела убиства имало је пред собом неколико јасно постављених циљева. Прво, то је теоријска обрада кривичног дела убиства у смислу одређивања његовог појма, општих елемената, појединих облика. Друго, то је анализа одредби кривичног закона и утврђивања правог садржаја употребљених појмова, критеријума за одређивање појединих облика квалификованих и привилегованих убиства. Треће, упоређивање ових одредби са другим кривичним законодавствима, што је требало да пружи одговор где се тренутно налази наше законодавство у борби против овог облика криминалитета у односу на друге модерне земље. И четврто, најважније, допринос решавању основних проблема који се јављају код овог кривичног дела у теорији и пракси и, пре свега, допринос евентуалној законодавној реформи у правцу даљег усавршавања и ефикаснијег сузбијања кривичног дела убиства.

¹¹² Николић, Д., Димитријевић, Д., Насилна смрт у Југославији 1950-2000, *op. cit.*, стр. 152.

Приликом обраде појединих питања изнесена су било јединствена било различита мишљења у третирању појединих проблема. Мноштво тих схватања утицало је на то да се одредимо за она која нам се у овом моменту чине најправилнијим. Међу њима има и оних која садрже и конкретне предлоге и сугестије. Све те закључке у овом делу и на овом месту сувишно је понављати. Међутим, ослањајући се на садржину претходних излагања, а не понављајући све оно што је речено, износимо само неколико најважнијих ставова.

Већ смо неколико пута констатовали да је убиство, иако представља класично кривично дело, пролазило кроз веома динамичне фазе у свим друштвеним формацијама. И данас се намеће питање да ли, у вези са овим делом, треба вршити одговарајуће измене у законодавству? Чињеница је да су се значајне новеле у Кривичном законнику Србије односиле управо на ово кривично дело. Прво, Законик је раздвојио раније одредбе члана 47. Кривичног закона Србије у два самостална члана. То раздвајање сматрамо оправданим јер тешка убиства имају велики број садржајно различитих облика. Квалификована убиства су обогатена новим облицима (убиство детета или бремените жене, убиство члана своје породице којег је претходно злостављао). Такође, убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе пренето је из групе имовинских дела и ситематизовано у групу кривичних дела против живота и тела. Измене су учињене и у погледу убиства службеног или војног лица у правцу проширивања круга службених лица која могу бити пасивни субјекти. Код групе тешких убистава учињених према побудама, измена је извршена у правцу изостављања крвне освете као квалификаторне околности, што не значи да је намера законодавца била да убиство из крвне освете не предвиди као тешко убиство. Ту је, једноставно, реч о чињеници да ово кривично дело полако одумире и у крајевима где је раније постојало и постаје реликт прошлости, па га не треба посебно прописивати будући да се може подвести под друге квалификаторне околности. Ово увођење нових облика тешких убистава показује да је наше кривично право пратило промене у друштву али, исто тако, и савремене тенденције у другим кривичним законодавствима.

Код појединих тешких убистава поставило се питање оправданости њихове даље егзистенције у нашем кривичном законодавству. Ту, пре свега, мислимо на убиство којим се са умишљајем доводи у опасност живот још неког лица и убиство ради извршења или прикривања другог кривичног дела. Код првог убиства као спорно поставило се питање да ли умишљајно лишавање живота неког лица у стицају са релативно лакшим кривичним делом, као што је довођење у опасност живота неког лица, треба да прерасте у тешко убиство. У периоду који смо посматрали, заиста, није био велики број пресуда које су се односиле на ово кривично дело, укупно осам. Ако бисмо посматрали само број осуђених лица за неко кривично дело као критеријум да ли то дело треба да егзистира у кривичном законодавству или не треба, онда би се довели у питање и неки други облици тешких убистава. По нашем мишљењу, ако је убиством једног лица постојала могућност наступања смртне последице и за друго лице, онда законодавни мотив инкриминације постоји. Реч је о конкретној опасности за живот неког лица, која оправдава квалификовање радње учиниоца као тешког убиства.

Кривична дела убиства сврстана у заједничку групу према побудама извршења имају значајни удео у тешким убиствима. Нажалост, не располажемо подацима за сваки облик посебно, али већ сама чињеница да су тешка убиства према побудама чинила 3,4 % у

структури осуђених лица за овај озбиљан злочин, у посматраном периоду, довољно говори о оправданости њиховог постојања. Ако је циљ убиства да омогући да друго дело не буде откривено, или ако учинилац свесно и вољно лишава живота друго лице с намером да на тај начин олакша или омогући извршење неког другог кривичног дела, то довољно говори о високом степену суровости, кукавичлука и високом степену кривице учиниоца.

Видели смо да и привилегована убиства изазивају веома живу расправу и велики број различитих ставова. Кривично дело убиства на мах познају сва савремена кривична законодавства. Наша одредба се ослања на стање јаке раздражености које представља правни појам а не термин медицинске природе и суду припада процена да ли такво стање постоји или не постоји. Овде се не ради о патолошком афекту, јер би се онда примењивала правила у вези са институтом урачунљивости, већ се у стање јаке раздражености доводи психичко нормално биће, односно само нормалан, душевно здрав човек може бити извршилац овог кривичног дела. Стање јаке раздражености цени се по објективном критеријуму, тј. утврђује се шта је изазвало стање раздражености и како нормалне особе реагују на такве надражаје. При том се узима у обзир и личност учиниоца јер се мора утврдити да је јака раздраженост наступила код учиниоца дела. Елемент „на мах“ не треба *de lege ferenda*, како се то негде истиче, избацити из диспозиције дела јер је законодавац његовим задржавањем хтео да „нагласи и истакне“ да је кривично дело убиства на мах временски ограничено реаговањем било у моменту провокације жртве било непосредно после тога. Као што је већ поменуто, израз „на мах“ значи у истом тренутку чим је предузет напад, злостављање односно тешко вређање или одмах по престанку истих. Избацивањем махиног деловања не би се ништа значајније променило јер, по правилу, лице делује на мах када је у стању јаке раздражености. Чим има могућности свесно да делује раздраженост није јака већ се може радити о обичном афекту јарости.

Код кривичног дела убиства детета при порођају ставови су дијаметрално супротни. С једне стране су мишљења да треба проширити услове који имају привилегујући карактер, па поред поремећаја изазваног порођајем обухватити и околности након порођаја. А на другој страни су они који сматрају да ову инкриминацију треба избацити из кривичног законика и ове ситуације третирати као обично убиство уз могућу примену околности које, у зависности од конкретног случаја, могу имати олакшавајући или отежавајући карактер. По нашем скромном мишљењу, *ratio legis* ове одредбе јесте поремећај изазван порођајем, па смо ми стога против проширивања услова који би имали привилегујући карактер, већ треба размислити о формулацији која би на недвосмислен начин потврдила постојање небориве законске претпоставке о постојању поремећаја у сваком случају порођаја, чиме би се избегле дилеме у будућности. Ако се, пак, законодавац приклони оним законодавствима, којих није мали број, која су избацила ову инкриминацију из кривичног законика, то би значило да се ове ситуације третирају као обично убиство уз могућу примену околности које, у зависности од конкретног случаја, могу имати олакшавајући или отежавајући карактер. Ако се ради о патолошким стањима, онда би се примењивала правила у вези са институтом урачунљивости. Чињеница је да не би били једина земља која ово кривично дело нема у свом закону или га брише, ако је раније постојало.

Инкриминација лишења живота из самилости такође је контроверзно питање које је избацило на површину низ спорних питања. Нема дилеме да је обновљено српско кривично

законодавство учинило један корак унапред на подручју регулисања еутаназije. Увођењем кривичног дела лишења живота из самилости направљена је разлика између овог дела и обичног убиства, која неоториво постоји. Оно о чему у будућности треба размислити то је факултативна могућност ослобођења од казне у посебно израженим случајевима бола, патњи и муке.

Код кривичног дела убиства (обичног и тешког) има смисла у будућности размислити о кажњавању за умишљајно припремање његовог извршења. Ако је основни критеријум вредност заштитног објекта и интензитет угрожавања онда, нема сумње, на овом пољу је оправдана и таква кривичноправна заштита. Она се може остварити на два начина. Један је предвиђање припремања убиства као самосталног кривичног дела, док други начин подразумева кажњавање припремања као фазе у остваривању кривичног дела убиства (*delicta preparata*). Имајући у виду то да је Кривични законик Србије изоставио ранију општу одредбу из члана 18. Основног кривичног закона, којом се одређивало на један оријентациони начин у чему се припремне радње састоје, јасно је да нема ни правног основа за законодавца да у посебном делу предвиди кажњивост за припремање одређених кривичних дела, а да при том не прецизира у чему се састоји то припремање. То значи да припремне радње у ужем смислу, *delicta preparata*, Кривични законик више не предвиђа. Уколико за тим постоји криминалнополитичка потреба, интенција законодавца је да се то чини на први начин, тј. прописивањем одређених припремних радњи као посебних кривичних дела.¹¹³ То код кривичног дела убиства носи са собом и одређене опасности јер је радња извршења кривичног дела убиства одређена на последичан начин, тако да је врло тешко одредити када једна радња представља припремну радњу за касније недефинисану радњу којом ће се извршити кривично дело.¹¹⁴ Законодавац *de lege ferenda* треба овом проблему дубиозно да приступи и да се определи на који ће начин кажњавати за умишљајно припремање кривичног дела убиства. Његовим припремањем угрожава се највредније, прво међу осталим правима, право на живот човека. Чини нам се прихватљивијим да законодавац пропише да је умишљајно припремање кривичног дела убиства кажњиво и да потом прецизира у чему се оно састоји.

Када је у питању тешко убиство, сматрамо да разлози политике сузбијања криминалитета који иду у прилог институту застарелости овде не стоје. Да ли бисмо заиста могли да прихватимо да тешког убицу детета који је то дело учинио на свиреп начин није оправдано казнити због протекла дужег временског периода. Иако се ради о општеприхваћеном институту, у модерном кривичном праву ипак се предвиђају и изузеци. Они се углавном односе на међународна кривична дела у ужем смислу, тј. на геноцид, ратне злочине, злочине против човечности и злочин против мира. Кривични законик Србије у члану 108. предвиђа да кривично гоњење и извршење казне не застаревају за кривична дела предвиђена у чл. од 370. до 375. Законика, као ни за кривична дела за која по ратификованим међународним

---

¹¹³ Законодавац је сам одступио од тог правила и код већине кривичних дела против уставног уређења и безбедности предвидео кажњавање за њихово припремање, а да није посебно код сваког прецизирао у чему се те радње припремања као посебно кривично дело састоје, него је то учинио у једном заједничком члану, на уопштен начин, наводећи шта представља припремање тих кривичних дела. При том се користила формулација из ранијег члана 18. Основног кривичног закона, с тим што се уз четири групе припремних радњи, додаје још једна специфична за ова кривична дела. О томе више: Стојановић, З., Коментар кривичног законика, Београд, 2007, стр. 133.

¹¹⁴ Лазаревић, Љ., Убиства у Југословенском кривичном законодавству, *op. cit.*, стр. 7.

уговорима застарелост не може да наступи. Међутим, није мали број кривичних законодавстава која у одредбу о незастаревању уносе и тешко убиство.¹¹⁵ Разлози против застаревања тешког убиства треба *de lege ferenda* да превагну и наш законодавац одредбу о незастарелости кривичног гоњења и извршења казне треба да допуни уносећи и кривично дело из члана 114. Кривичног законика.

Са становишта казнене политике истичемо да је, осим прописивања санкција које треба применити на учиниоце кривичних дела, веома важно и изрицање и извршење казне за учиниоце кривичних дела. Анализом броја осуђених лица за кривична дела убиства видели смо да су судови овим тешким злочинцима изрицали казне лишења слободе које се приближавају максимуму, а у неким случајевима и ону казну која је у том тренутку представљала максимум за то кривично дело. Јасно је да кривично право са својим системом кривичних санкција, иако представља главно репресивно средство у сузбијању криминалитета, има и значајну превентивну димензију. То произилази и из сврхе казне онако како је она одређена у нашем кривичном законодавству. Због тога сматрам да би требало размислити *de lege ferenda* о увођењу казне доживотног затвора. У тренутку када је доношен Кривични законик Србије од те идеје се одустало у последњем тренутку. Међутим, упоредноправно посматрајући, доживотни затвор постоји у великом броју европских држава (Енглеска, Швајцарска, Немачка, Аустрија, Шведска итд.) и у великом броју ваневропских држава (Америка, Канада, Индија, Аустралија итд.). Неки би у погледу овог предлога могли да укажу на већ добро познату изјаву Бекарије који је још одавно рекао да је боље да кажњавање буде брзо и извесно него да буде оштро, јер се само на тај начин постиже ефикасност. Али наш предлог не значи да смо примену заборавили и оставили по страни. Истичемо потребу комплементарног деловања и законодавне и судске казнене политике. Као битну карику у правцу успешније борбе против деликта насиља, и уопште кривичних дела, не смемо да не поменемо ефикасност која се тражи од правосудних органа.

Такође, још једну битну спону у ланцу супротстављања кривичним делима убиства представља полиција. Ту долазимо до великог проблема откривања учинилаца. По мом мишљењу, савршених убистава нема. Како је то већ одавно истакнуто, савршенство злочина је стварни продукт несавршенства рада на откривању.

---

¹¹⁵ Тако, нпр. Кривични законик Савезне Републике Немачке у § 78. став 2. наводи да злочини из § 220а (геноцид) и § 211 (тешко убиство) не застаревају.

ЛИТЕРАТУРА

1. „Службени гласник“, број 98/2006.
2. „Службени лист СФРЈ“, број 7/1971.
3. Ambrose Bierce, *The Devil's Dictionary*, 1911. и James A. Inciardi; *Criminal justice*, Fifth edition, Harcourt Brace College Publishers, 1996, p. 73.
4. Ashvort, A., *Principles of Criminal Law*, op. cit., p. 293.
5. Code penal France du 22. juillet 1992.
6. James A. Inciardi, *Criminaljustice*, Fifth edition, Harcourt Brace College Publishers, 1996, p. 73.
7. Lamarca Perez, C., Alonso de Escamilla, A., Gordillo Alvarez-Valdes, l., Mestre Delgado, E, Rodriguez Nunez, A., *Derecho Penal-Parte especial*, op. cit., p. 87.
8. Schenke, A., Schroder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Verlag C.H. Beck, Munchen, 2001, p. 1672.
9. Schonke, A., Schroder, H., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, op. cit., p. 1673.
10. Schubarth, M., *Kommentarzum schvveizerischen Strafrecht, BesondererTeil*, Bern,Verlag Stampfli&CieAG, 1982, p.76.
11. Schubarth, M., *Kommentarzum schvveizerischen Strafrecht*, op. cit., p. 28.
12. Schubarth, M., *Kommentarzum schweizerischen Strafrecht*, op. cit., p. 86.
13. Wilson, W., *Criminal law-doctrine and theory.*, p. 395.
14. Атанацковић, Д., *Кривично право осебни део*, Београд, 1985, стр. 132.
15. Бабић, М., „Право на живот и привилегована убиства“, *Правниживот*, Београд, бр. 9/1997, стр. 86.
16. Бачић, Ф., Шепаровић, З., *Кривично право посвбни део*, Загреб, 1997, стр. 51
17. Делић, Н. „Убиство из нехата“, *Правниживот*, бр. 9/1996, стр. 104.
18. Ђорђевић, М., „Живот као објекат кривичноправне заштите“, *Правниживот*, бр. 9/1995, стр. 45.
19. Живановић Д., *Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део*, Београд, 1938. стр. 27.
20. Златарић, Б., *Кривични законик у практичној примени, II свезак.*, стр. 80.
21. Камбовски, В., *Казнено право, посебен дел*, Скопје, 2003, стр. 33.
22. Камбовски, В., *Казнено право, посебен дел*, Скопје, 2003, стр. 31.
23. Коментар Кривичног закона Републике Србије у редакцији проф. др Љубише Лазаревића, Београд, 1995, стр. 11 б.
24. Коментари к Уголовному Кодексу Россиискои Федерации, op. cit., стр. 313.
25. Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., Костић, М., „Криминологија“, Ниш, 2009.
26. Кривични законик Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012)
27. Лазаревић, Љ., *Кривично право посебни део*, Београд, 1995, стр.200.
28. Лазаревић, Љ., *Убиства у Југословенском кривичном законодавству de lege lata и de lege ferenda*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000, стр. 5.

29. Лазаревић, Љ., „Критички осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије”, Правни живот, бр. 9/2006, Београд, стр. 15.
30. Лазаревић, Љ., „Невољна кривична дела актуелан проблем савременог кривичног права”, Правни живот, 1 -2/1960, стр. 1.
31. Лазаревић, Љ., Убиства у Југословенском кривичном законодавству de legelata u de lege ferenda, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000, стр. 10.
32. Лазаревић, Љубиша, Кривични закон СРЈ са краћим коменшаром, Београд, 1999, стр. 67.
33. Лазаревић, Љ., Кривично право посебни део, Београд, 1995, стр. 219.
34. Лазаревић, Љ., „Невољна кривична дела -актуелан проблем савременог кривичног права”, Правни живот, 1 -2/1960, стр. б.
35. Марковић, И., „Убиство из нехата”, Годишњак Правног факулшета у Бањој Луци, бр. XXIV/2000, стр. 229.
36. Миљковић, М., О убиству с обзиром на реформу Кривичног законика, Београд, 1910, стр. 61-62.
37. Николић, Д., Димитријевић, Д., Насилна смрт у Југославији 1950-2000, Београд., стр. 152.
38. Новак, М., „Право на живот”, Правни живот, бр. 9/1996, стр. 4.
39. Симић, И., Петровић, М., Кривични законик Републике Србије практична примена, Београд, 1998, стр. 33.
40. Симић, И., Трешњев, А., Збирка судских одлука из кривично-правне материје, шеста књига, Београд, 2005, стр. 61.
41. Срзентић, Н., Стајић, А., Лазаревић, Љ., Кривично Ораво општи део, Београд, 1997, стр. 168.
42. Стојановић, З., Коментар кривичног законика, Београд, 2007, стр. 133.
43. Стојановић, З., Кривично право општи део, Београд, 2005, стр. 26.
44. Стојановић, З., Перић, О., Кривично право општи део, Београд, 2006, стр. 23.
45. Стојановић, З., „Право на живот као природно право човека”, Правни живот, бр. 9/1997, стр. 4.
46. Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право”, ЈРКК, бр. 1/98, стр. 8.
47. Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право”, ЈРКК, бр. 1/98, стр. 8.
48. Стојановић, З., „Природно право на живот и кривично право”, ЈРКК, број 1/98, стр. 8.
49. Таховић, Ј., Кривично право посебни део, Београд, 1961, стр. 74.
50. Таховић, Ј., Кривично право, општи део, Београд, 1961, стр. 179.
51. Томић, З. „Нека спорна питања код кривичног дела убиства при безобзирном насилничком понашању”, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, бр. XXXIII/1985, Сарајево, стр. 175.
52. Трешњев, А. „Привилегована убиства у кривичном законнику Србије”, Зборник радова Ново кривично законодавство - дилеме и проблеми у твориви и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006, стр. 164.
53. Шипрага, Ј. „Убиство из крвне или безобзирне освете или других ниских побуда”, Безбедност, бр. 5/1987, Београд, стр. 387.